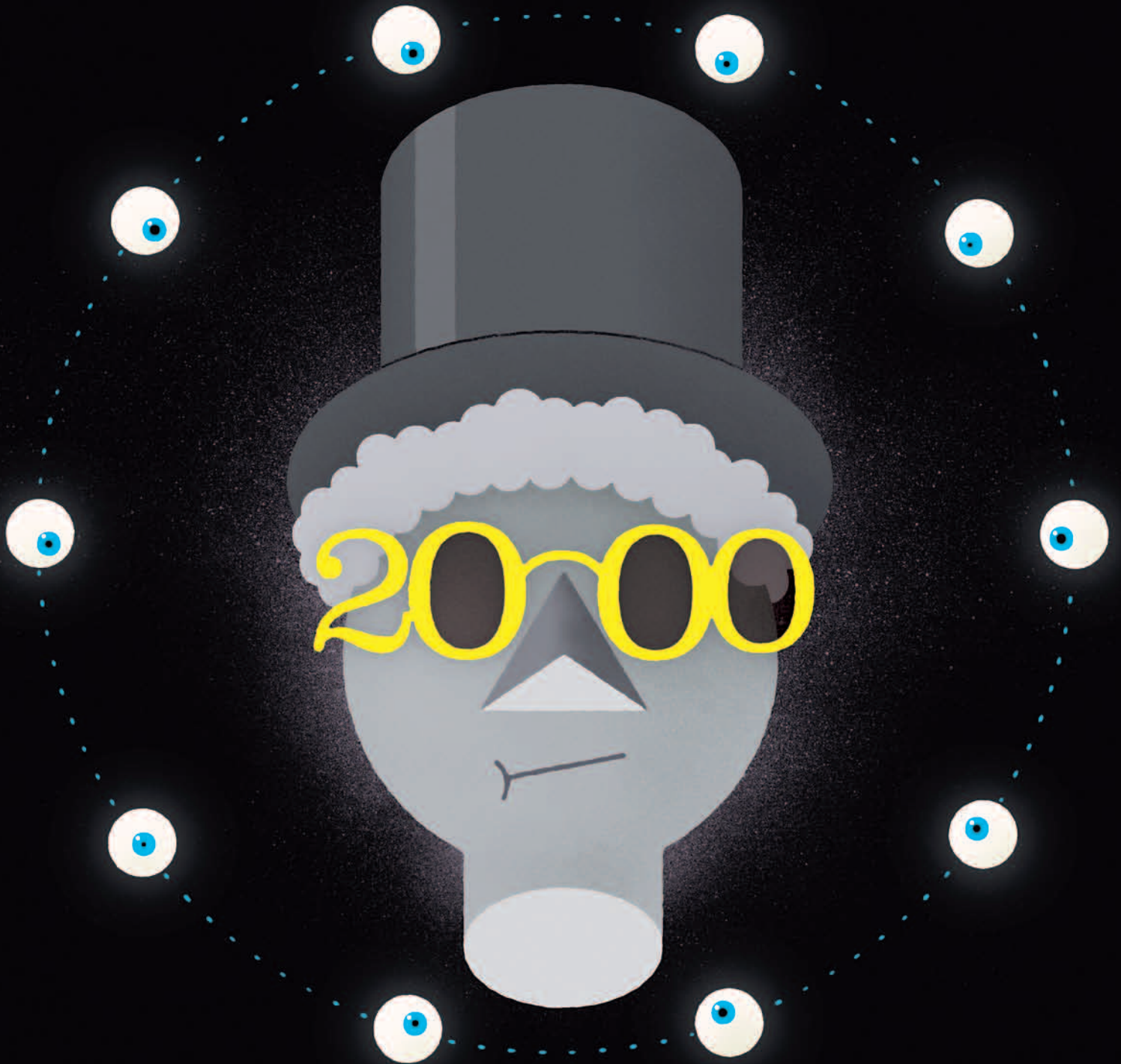

Kulttuurivihkot

Número 2 / 2010
Irttonumero 9,00 €
38. vuosikerta

2000-LUKU

Radikaali teatteri
Burleski
Avoin lähdekoodi
Uudet kirjastovisiot
Luokkapuheen paluu

Kevätlukemista asaitteesta

www.avain.net

Uusi valvontaelin valvoisi, ettei julkinen palvelu »häiritse» kaupallisia mediamarkkinoita.

YLESRADIOSSA ON PALJON KRITISOITAVAA. Tv:n hömppäohjelmat tai tiettyjen radiokanavien ohjelmavirta eivät aina eroa kaupallisten kanavien annista siinä määrin edukseen, että niihin kannattaisi panostaa julkisia resursseja.

Katsojaluvuilla kilpaileminen ei välttämättä ole mielekästä Ylelle määriteltyjen julkisen palvelujen tehtävien näkökulmasta. Vai ajatellaanko, että Ylen hömppä on muita kanavia vastuullisempaa tai että sen avulla houkuteltaan ihmisiä katsomaan samoilta kanavilta myös sivistävämpiä ohjelmia?

Myöskään Ylen uutisvälitys ei ole kovin vaihtoehtoista. Laadukkaita taustoittavia ajankohtaisohjelmia toki toisinaan näkee, mutta normaali päivittäinen uutispuuro perustuu samoihin valtavirtalähteisiin kuin kaupallisessakin mediassa. Näkökulmat ovat pääasiassa valtainsituutioiden näkökulmia. Moni toimittaja eteneekin Ylestä suoraan valtionhallinnon palvelukseen.

VALITTAMISEN AIHEISTA HUOLIMATTA Yle on myös korvaamaton sivistyslaitos, jota kannattaa puolustaa. Jos Yle häviäisi tai sen resurssit huomattavasti heikkenisivät, sitä tulisi nopeasti ikävä.

Ylen rahoituksen turvaamiseksi tarvitaan kestävä ratkaisu. Sitä ei pidä alistaa jatkuvien poliittisten määräraha-istojen kohteeksi, mitä valtion budjettirahoitus merkitsi.

Kaavailtu media- tai Yle-maksu ehkäisisi tämän, mutta on tasaverona sosiaalisesti epäoikeudenmukainen. Sen joutuisivat maksamaan jopa ne kaikkein pienituloisimmat, joilta ei peritä mitään muita veroja. Progressiivisena, tulojen mukaan määräytyvä Yle-maksu voisi sen sijaan olla käypä ratkaisu.

Voi myös kysyä, onko tv-maksukäytännöstä luopuminen ennen aikaista. Laitekohtaista lupaa pidetään vanhentuneena käytäntönä, koska tv-lähetyskäs katsotaan nykyään myös tietokoneen ruudulta ja jopa matkapuhelimista. Tv-vastaanotin on kuitenkin edelleen hyvin keskeisessä roolissa lähetysten katselussa. Ne, joiden taloudessa ei sitä ole, ovat (uskonnollisten erityisryhmien ohella) valtaosin vähävaraisia, joilta puuttuvat yhtä lailla myös tietokoneet ja uusimmat matkapuhelinmallit.

YLESRADION PUOLUSTAJIA VASTASSA OVAT vahvat voimat, jotka ovat jo saaneet poliittisia voittoja. Sellainen oli varsinkin kaupallisten kanavien Yleisradiolle maksaman toimilupamaksun poistaminen muutama vuosi sitten. Samansuuntaisia pyrkimyksiä edistäisi hallituspuolueiden ajama uusi valvontaelin, joka valvoisi, ettei Ylen julkinen palvelu »häiritse» kaupallisia mediamarkkinoita.

Mikään sivistysteko ei ollut myöskään Ylen lähetyksen taannoinen myyminen ranskalaiselle France Telecomille. Yle maksaa ohjelmiansa jakelusta nyt France Telecomin omistamalle, Suomessa monopoliasemassa olevalle Digitalle vuosittain yli 30 miljoonaa euroa. Kerran kassaan kilahtaneet myyntitulot, joilla rahoitettiin digitalisoimista, merkitsevät pysyvää lisärasitetta Ylelle ja meille tv-maksun tai Yle-maksun maksajille.

DIGI-TV JA VIESTINNÄN KONVERGENSSI avaavat mahdollisuuksia uusille voittoa tavoittelemattomille toimijoille. Suomessakin idullaan oleva yhteisötelevisiotoiminta voisi rikastuttaa mediakenttää. Se tarvitsee myös yhteiskunnan tukea voidakseen kehittyä.

Yleisradio on kuitenkin resurssiltaan ja osaamiseltaan niin selvästi omassa sarjassaan, että kolmannen sektorin toimijoiden mahdollinen nousu tuskin vähentää sen merkitystä.

Artikkelit

14 MAANSA MYYNEET

»Ulkomailla ei välttämättä täysin ymmärretä Islannin finanssi-kriisin laajuutta», dokumenttielokuva Unelmamaa Islannin toinen ohjaaja Andri Snær Magnason sanoo.

18 YLITTÄMÄTTÖMÄT

Kulttuurivihkojen toimitus valitsi henkilökohtaiset suosikkinsa 2000-luvun teoksista.

21 KATSOJAN UUSI VASTUU

Suomalaisen teatterin yleisöstä on tullut aktiivinen toimija, osallistuja, tekijä, valitsija ja pelaaja.

24 KAUNOKIRJALLISUUS 2000-LUVULLA

Millaista se oli? Tutkija Anna Helteen mukaan pinnalla on ollut ainakin perhe-elämän sekä seksuaalisuuden ja sukupuoli-vähemmistöjen pohdinta.

26 FEMINISTI RIISUU SUKKANAUHANSA

Jos joku saapuu katsomaan ainoastaan burleskitaiteilijan tissejä, hän saa nähdä jotain radikaalimpaa.

29 LUOKKAPUHEEN PALUU

Tuloerojen kärjistymisen toi luokkapuheen takaisin. Mutta miten luokkaerot ymmärretään 2000-luvulla?

33 LUOVASTA TYÖSTÄ LUOVUUDEN RAAKA-AINEITA

Creative Commons -tekijänoikeuslisenssin tarkoituksena on varmistaa, että tämän päivän teoksissa on huomispäivän luovuuden siemenet.

36 ONKO KIRJASTO ENÄÄ ENTISENSÄ?

Mikael Böök pohtii esseessään kirjastolaitoksen roolia digitalisoinnin ja konvergenssin aikakaudella.

46 ITSEMURHILLA KOHTI DEMOKRATIAA

Itsemurha ei ole Koreassa vain yksityisasia, vaan sillä on myös poliittinen ulottuvuus.

Kaunokirjallisuus

51 OIKEA LAULU

Laura Anderssonin novelli

Kuvataide

54 KANSALLISMAISEMA

Antti Leinonen ja Matti Snellman

Palstat

3	PÄÄKIRJOITUS
6–13	200 SANAA
45	BERGER
60	KOLUMNI / AVELIN
61–65	KIRJA-ARVIOT
66	KOLUMNI / SOIKKELI

TÄMÄN NUMERON TEKIJÖITÄ

MIKAEL BÖÖK

Kirjastoaktivisti, gramscisti, federalisti, pianisti, piraatti, tupakoim. (paitsi bileissä), naim. oleva vanh. mies.

TARU SALMENKARI

Dosentti Helsingin yliopiston Itä-Aasian tutkimuksen laitokselta. Tutkimusaiheena julkinen itseilmaisu Itä-Aasiassa.

PONTUS PUROKURU

Helsingiläinen hedelmisti, japanisti, megafonisti, kirjuri ja opiskelijatoimija.

MARIA SÄKÖ

Helsingiläinen vapaa toimittaja ja teatterikriitikko.

PAULI KERVINEN

Koki pääsiäisenä keväisen Berliinin lumon ja kuvitti artikkelin *Luokkapuheen paluu*.

AINO VALOJÄRVI

Kanttori Lauttasaaren seurakunnassa, opettaa yksityisesti pianon- ja urkujensoittoa. Aamupäivisin kirjoittaa päiväkirjaa, iltaisin opiskelee englantia.

2000-LUKU

Mitä uusia tuulia toi kulttuurielämään vastikään päättynyt vuosikymmen? Tarkastelussa muun muassa kokeileva lyriikka, yhteiskunnallinen teatteri ja burleski viihde. Teemapaketista selviää myös, mitä mahdollisuuksia tarjoaa avoin lähdekoodi, miksi luokan käsitteestä on tullut taas salonkikelpoinen ja millaisia uusia tehtäviä kirjastoilla voisi digiaikana olla.

Sivut 16–43.

PAULI KERVINEN

Kulttuurivihkot | 38. vuosikerta

Julkaisija Domirola Oy **Päätoimittaja** Elias Krohn | **POLITIikka, FILOSOFIA, MIELIPIDE, 200 SANAA** **Toimituspäällikkö** Anna Pihlajaniemi | **KIRJA-ARVIOT, LASTEN- JA NUORTEN-KULTTUURI** **Toimituspäällikkö, kehitys** Ari Lahdenmäki **Toimitussihteerit** Elisa Helenius, KAUNOKIRJALLISUUS | Katja Nissinen, YHTEISKUNTA, TIEDE, TAMPERE | Juhana Pettersson, ELOKUVA, SARJAKUVA **Ulkoasu** Miika Immonen **Toimittajat** Aleksi Ahtola, HISTORIA | Johan Alén | Jouni Avelin, TURKU | Reeta Heino, Eero J. Hirvenoja, ELOKUVA | Janne Hukka | Mari Lukkari, Susa Nokelainen, Tomi Toivio, Lisa af Ursin **Toimituksen yhteystiedot** <http://www.kulttuurivihkot.fi> | (09) 4114 5369 (vastaaja) | Rakennus 7, Kaasutehtaan-
katu 1, 00540 Helsinki | etunimi.sukunimi@kulttuurivihkot.fi **Osoitteenmuutokset ja tilaukset** Kulttuurivihkot ilmestyy kuusi kertaa vuodessa. Lähetä tilaus tai tieto osoitteenmuutoksesta toimituksen osoitteeseen kirjeitse tai sähköpostitse: tilaus@kulttuurivihkot.fi tai käyttäen www.asiakaspalveluamme osoitteessa: <http://www.kulttuurivihkot.fi>. Kuuden numeron kestopilaus 38 €, vuoden määräaikainen tilaus 45 €. **Ilmoitushinnat** Koko sivu: 800 € (neliväri 850 €), puoli sivua: 500 € (neliväri 550 €) sekä arvonlisävero: 22 %. www.kulttuurivihkot.fi/mediakortti **Kirjoitusten lähettäminen** Toimitus ottaa sitoumuksetta vastaan lehdessä julkaistavaksi tarkoitettua materiaalia. Tekstit vain RTF- eli Rich Text Format- tai ASCII- eli tekstitiedostoina sähköpostitse toimitussihteerille tai lehden osoitteeseen (tuloste ja mahdollinen levyke). Lehti ei vastaa tilaamatta lähetetyn materiaalin säilyttämisestä eikä palauttamisesta. Aiheiden tarjoaminen onnistuu parhaiten ottamalla yhteyttä toimitussihteeriin. Ks. työnjako yltä. Kulttuurivihkoihin kertyvä aineisto luovutetaan vanhennuttuaan Kansan Arkistoon tallennettavaksi. **Kirjapaino** Ykkös-offset, Singsby.

ISSN: 0356-3367v

Luokkatietoinen feministi

Elämme maailmassa, jossa kaikki määritellään vaihtoarvon kautta, väittää Beverley Skeggs. Työväenluokkaisilla naisilla on huonoimmat mahdollisuudet pärjätä kilpajuoksussa, jonka päämääränä on saada mahdollisimman paljon persoonallisuuspääomaa.

BRITTLÄINEN LUOKKATEOREETIKKO ja sukupuolentutkija **Beverley Skeggs** vieraili maaliskuussa Suomessa Tampereen yliopistolla luennoimassa siitä, kuinka »persoonallisuuspääomaa» tuotetaan. Lontoon yliopistossa Goldsmiths collegessa professorina työskentelevä Skeggs on kiinnostunut esimerkiksi siitä, minkälaiset mahdollisuudet työväenluokkaisilla naisilla on kokea itsensä arvokkaina ja arvostettuina. Suurimpina teoreettisina innoittajinaan Skeggs pitää **Karl Marxia** ja ranskalais sosiologi **Pierre Bourdieuta**. Bourdieuta hän kuitenkin kritisoi siitä, »ettei tämä ymmärrä ollenkaan sukupuolen merkitystä».

Skeggsin mukaan elämme aikaa, jossa kaikki – oli kyse sitten tavarasta tai inhimillisistä ominaisuuksista – voidaan tuotteistaa. Individualismikaan ei ole enää vapautta olla aidosti sitä mitä on, vaan siitä on tullut pakonomaista erottumista edukseen. Syyt tähän ovat nähtävillä jo arvon historiallisessa kehityksessä.

Länsimaissa arvo on nähty yleensä vain vaihtoarvon kautta. Siksi esimerkiksi siirtomaaisännät pitivät afrikkalaisia esineitä palvovina villeinä. Tämä käyttöarvon ja vaihtoarvon erkaneminen toisistaan toimii vielä edelleenkin luokkasuhteiden taustalla.

»Varsinkin työväenluokkaiset naiset keräävät mielellään takanreunukselleen matkamuistoja ja muuta pikkutilpehööriä, joilla ei varsinaisesti ole vaihtoarvoa. Keskiluokkaisille naisille sellainen ei sovi, sillä heillä on maku», Skeggs kertoo ja tunnustaa saman tien vaatineensa äitiään siivoamaan takanreunuksensa kaikesta roinasta.

Individualismista on tullut pakonomaista erottautumista edukseen, sanoo Beverley Skeggs.

Luokkajako ei tule esille ainoastaan objektiivisissa vaan myös laajemmin elämäntyyliissä. Työväenluokkaiset naiset tapaavat ystäviään ja käyttävät aikansa television katsomiseen, kun taas keskiluokkaiset naiset käyvät taidenäyttelyissä ja muissa kulttuurierinnoissa tai pyrkivät jotenkin muuten kehittämään itseään lisätäkseen persoonallisuuspääomaansa. Eri tavoin hankituista taidoista rakentuva persoonallisuuspääoma on siis sijoituskohte siinä missä taloudellinenkin pääoma.

Keskiluokka ei Skeggsin mukaan edusta ainoastaan sivistystä ja hyvää makuu, vaan myös moraalista ylemmyyttä. Porvariston hillittyä charmia vasten työväenluokkainen nainen näyttää tyyliittömänä, säädyttömänä ja holtittomana. Näin on, olipa sitten kyse pissiksistä huonon maun ruumiillistumina, liiallisesta alkoholinkäytöstä, kontrolloimattomasta seksistä ja lisääntymisestä tai sivistymättömästä kielenkäytöstä. Siksi työväenluokkaisten naisten on paljon vaikeampi saada arvontoa kuin työväenluokkaisten miesten,

Porvariston hillittyä charmia vasten työväenluokkainen nainen näyttää tyyliittömänä, säädyttömänä ja holtittomana.

nämä kun voivat näyttää tyyliittömänä ja holtittomana. Skeggs onkin pohtinut, kuinka työväenluokkaiset naiset pystyvät määrittelemään itse oman arvonsa ja taistelemaan ulkoapäin tulevia määrittelyjä vastaan.

Beverley Skeggsin *Class, Self, Culture* ilmestyy syyskuulla suomeksi nimellä *Eletty luokka*.

Katso tanssijan kehoa

Tanssiesitys purkaa tanssia, kunnes jäljellä on pieniä kappaleita elettä ja liikettä.

TANSSIJA ILMAISEE ITSEÄÄN kehollaan, mutta usein tanssissa pyritään juuri häivyttämään taiteilijan keho. Baletti on ilmaa kevyempää ja nykytanssissa vartalo katoaa liikkeen lomaan.

Nadine Fuchsin ja **Marco Delgadon** teoksessa *Manteau long en laine marine porte sun un pull a encolure detendue avec un pantalon peau de peche et des chaussures pointues en nubuck rouge* aiheena on tanssijan kehon rooli tanssiteoksessa ja yleisön edessä. Esityksen tanssikäsitys kattaa

nykytanssin, musiikkivideot ja viihdetanssin. Esitys on paikoin matalamielinen, mutta ei koskaan tyhmä.

Abstraktoimalla viihdetanssin konventioita löytyy yllättävän hirtehistä huumoria. Maailma on menettänyt varsinkin Marco Delgadossa erinomaisen fyysisen koomikon. Hän uskaltaakin panna esityksessä hieman pariaan enemmän peliin. Lopulta opimme, että Delgado aloitti tanssiuran stripparina. En tiedä, onko se totta, mutta se sopii hyvin esityksen maailmaan, jossa tanssi ei koskaan pakene tanssijan kehon lihallista totuutta.

Esityksen kovin isku on varattu loppuun. Tarasteltuamme tanssijan kehoista syntyvää, lihan

viettelyksillä pelaavaa huumoria meille tarjoutuu mahdollisuus siirtää itsemme hänen kehoonsa. Lavalle asetetaan esiintyjistä pahviset kuvat, joista on leikattu kasvot pois. Saamme polaroid-kameran, ennen kun meidät jätetään näyttämölle leikkimään keskenämme.

→ **Naide Fuchs ja Marco Delgado: tanssiesitys**
Manteau long en laine marine porte sun un pull a encolure detendue avec un pantalon peau de peche et des chaussures pointues en nubuck rouge

Zodiak, Kaapelitehdas, 9.–10. 2.
Sivuaskel-festivaali
Association Cie DeFu

AIVOLOHKOLÄMMITIN

Kuolemantuomiot yleistyvät Egyptissä

KAIRO (Inter Press Service)

EGYPTISSÄ TUOMITTIIN viime vuonna kuolemaan 269 ihmistä, 86 enemmän kuin vuonna 2008.

»Mitään tällaista ei ole nähty 200 vuoteen. Luvut ovat hälyyttäviä», sanoo **Nasser Amin**. Hän johtaa Kairossa keskusta, joka puolustaa riippumatonta oikeuslaitosta arabimaissa.

Kuolemanrangaistuksen käyttö on lisääntynyt Egyptissä presidentti **Hosni Mubarakin** vuonna 1981 alkaneella valtakaudella.

»Hallitus on yrittänyt ratkoa sosiaalisia ongelmia pidentämällä kuolemalla rangaistavien rikosten listaa», Amin sanoo.

Maaliskuussa ilmestynyt sosiaalisen kehityksen raportti listaa rikollisuuden syiksi väestönkasvun, korkean työttömyyden, alhaiset palkat ja perheiden hajoamisen.

Kuolemantuomion vastustajien mukaan oikeudenkäynnit eivät ole Egyptissä reiluja. Tunnustus on usein hankittu kiduttamalla, ja vuodesta 1981 voimassa olleet poikkeuslait sallivat siviilien tuomitsemisen sotilastuomioistuimissa ilman valitusoikeutta.

CAM MCGRATH

Kolme Requiemia

Uudempi sielunmessu elähdytti kirkkomusiikkifestivaaleilla.

HELSINGISSÄ PIDETTÄVÄLLÄ Kirkko Soikoon -festivaalilla esitettiin maaliskuussa kolme erilaista sielunmessua, ja tarjontaa oli barokista nykypäivään ja klassisesta kevyempään.

Kallion kirkossa kuultiin **Heinrich Ignaz Franz Biberin** (1644–1750) *Requiem*, joka on varsin tyypillistä oman aikansa musiikkia, eikä tuonut siihen juurikaan mitään uutta. Konsertissa soittanut suomalainen barokkiorkesteri, eli entinen Kuddennen kerroksen orkesteri, autenttisine soittimineen ja esityskäytäntöineen oli vakuuttava, kuten aina. Suomen kanttorikuoro ccr:ää solisteineen johti **Timo Nuoranne**. Nuoranne on myös kontratenori ja hänen kauniisti laulamansa soolopätkä oli kuin pieni helmi konsertin loppupuolella.

Kolmesta konsertista vaikuttunein olin keskimmäisestä, jossa esitettiin **Leonard Bernsteinin** (1918–90) **Chichester Psalms**, sekä **Andrew Lloyd Webberin** (1948–) *Requiem*. Johanneksen kirkossa pidetty konsertti oli suurten säveltäjälahjakkuuksien juhlaa, jolle loistokkaat solistit, sopraano **Kaisa Ranta** ja tenori **Tuomas Katajala**, tekivät kunniaa. Cantores Minoresta ja Lohjan kaupunginorkesteria johti **Hannu Norjanen**, ja molemmissa teoksissa oli sooloja myös poikasopraanoille.

Leonard Bernsteinin *Chichester Psalms* -teoksen musiikki oli suurenmoisella tavalla viihteellistä, mukaansatempaavaa ja värikästä.

Andrew Lloyd Webber on tullut tunnetuksi suuren yleisön keskuudessa sellaisten menestysmusiikkaalien kuin *Cats* ja *Oopperan kummitus* säveltäjänä. Hänen innostava ja kertakaikkiaan hieno *Requieminsa* taas on selkeästi klassista musiikkia, tosin maustettuna musikaalimaisilla aineksilla ja svengillä. Musiikki oli vaihtelevaa, ja yltyi joskus suorastaan riehakkaaksi ja hilpeäksi, vain palatakseen vielä saman osan aikana vakavaksi ja rauhalliseksi.

Heikki Sarmannon (s.1939) pasifistinen jazz-requiem, *Talvisota – Requiem for the Fallen of the Winter War*, esitettiin talvisodan päättymisen muistopäivänä Tempelivaution kirkossa. **Debra**

Heikki Sarmanto

Gomez-Tapio johti Händel-kuoroa solisteineen. Väliällä kuoro huojui musiikin tahdissa, mikä ei kuitenkaan automaattisesti tee esityksestä jazzia. Esityksessä suvereenisti improvisoineen bändin pianistina oli itse säveltäjä, Heikki Sarmanto. **Nadja Räikän** valosuunnittelu väreineen ja kuvioineen täydensi kokonaisuutta.

Teoksen koskettava ja osittain jopa järkyttävä libretto on **Kim Richin** käsialaa. Siinä käytetään kolmea kieltä, eli englantia, latinaa ja suomea. Rich sekoittaa taidokkaasti perinteisiä messun osia, sekä talvisodan tarinaa.

Nämä kolme sielunmessua sijoittuvat osaksi vuosisatojen traditiota, jota **W.A.Mozartinkin** kuuluisa *Requiem* edustaa. Biber pysytteli perinteisillä linjoilla, kun taas Webber ja Sarmanto antoivat uuden ja virkistävän näkökulman aiheeseen. Oli avartava kokemus kuulla näin erilaiset versiot, joille yhteistä kuitenkin on kunnioittava suhtautuminen edesmenneisiin, joiden puolesta teoksissa rukoillaan, sekä harras tunnelma.

→ **Kirkko soikoon -festivaali**
Helsingissä 6.–14.3.

Andrew Lloyd Webberin hieno Requiem oli maustettu musikaalimaisilla aineksilla ja svengillä.

Isän rakkaus puntarissa

Heavy Rain -videopeli on radikaali sarjamurhaajamysteeri.

OLEN MUUTTANUT AVIOERON JÄLKEEN asumaan ränstytneeseen läävään. Poikani istuu sohvalla ja katsoo piirrettyjä, mutta minusta tuntuu, että emme enää saa yhteyttä toisiimme. Yritän puhua hänelle, mutta hän välttelee minua. Sama juttu joka päivä. Itkettää. Pitäisiköhän tehdä pojalle ruokaa?

Tämä on kohtaaus ranskalaisen *Heavy Rain* -videopelin alkupuolelta. *Heavy Rain* on sarjamurhaajamysteeri, jonka neljä päähenkilöä yrittävät löytää origamimurhaajan ennen kun hän ehtii tappaa seuraavan uhrinsa. Pelin painopiste ei kuitenkaan ole sarjamurhaajameiningissä, vaan päähenkilöiden elämän pienissä, inhimillisissä hetkissä. Joskus ne ovat lämpimiä, mutta yleensä melankolisia tai murheellisia.

Heavy Rain on isolla rahalla julkaistu valtavirta-videopeli, mutta sisältönsä puolesta se on radikaali. Jopa toimintaelokuvassa voi olla kohtausta, jossa isällä on vaikeuksia puhua pojalleen (vaikkapa hetkeä ennen terroristien hyökkäystä). Videopelien tyyppillinen tunnerekisteri on niin kapea, että tällainen inhimillisuus edustaa uutta aluevaltausta.

Peli uudistaa videopelien ilmaisua myös vuorovaikutteisen kerronnan tasolla. Kun interaktiiviset tarinat tulivat ensimmäistä kertaa muotiin 1990-luvulla, lukijan, pelaajan tai katsojan valinnat koskivat usein jutun juonta: onko murhaaja hovimestari vai sisäkkö? Tämä on makrotason interaktiivisuutta: pelaaja voi ohjailta tarinan suuria linjoja. Näin toimii myös toinen 1990-luvun ilmiö, hypertextiproosa.

Heavy Rainin tapa lähestyä vuorovaikutusta on lähes päinvastainen. Pelaaja pääsee sisään pelin hahmoihin ja heidän elämäänsä lukemattomien pienien valintojen ja toimenpiteiden kautta. Pelaaja törmää motellin käytävällä mieheen, joka näyttää ottaneen turpaansa pahasti. Hän pistää miehen lepäämään sängylleen ja alkaa penkoa lääkekaappia. Mikä avuksi? Pitääkö haava desifoida? Sitoa?

Parhaimmillaan peli edellyttää, että pelaaja käy tapahtumia läpi liike kerrallaan. Astu kylppäriin. Ava pelikaappi. Ota sideharso. Palaa sängynviereen. Tarkastele haavaa. Tämä saattaa kuulostaa pitkäpiimäiseltä, mutta pelattuna vaikutus on hypnoottinen ja erittäin toimiva. Kaikki pienet liikkeet yhdessä johtavat vahvaan mukana elämisen tunteeseen.

Pienet liikkeet johtavat vahvaan mukana elämisen tunteeseen.

Pienet liikkeet ja valinnat ovat pelikokemuksen kannalta paljon olennaisempia kuin se, miten pelaajan toiminta vaikuttaa tarinan suuriin linjoihin. Vuorovaikutuksessa on siirrytty muutamasta isosta valinnasta tuhansiin pieniin valintoihin. Tekniikka on epäilemättä työläs toteuttaa, mutta toimii erinomaisesti.

Videopeliala ei juuri tunne elokuvaohjaajien tai kirjailijoiden kaltaisia suuria taiteilijoita. Pelifirmat pyrkivät siihen, että pelin tekijänä on Electronic Arts, Rebellion tai Square Enix. *Heavy Rainin* ohjaaja **David Cage** on alalla harvinainen videopeli-auteur, joka on tullut tunnetuksi persoonallisista ja erikoisista peleistään.

Cagen aikaisemmat pelit, kuten vuonna 1999 julkaistu *Omikron: The Nomad Soul* ja vuonna 2005 julkaistu *Fahrenheit*, olivat kekseliäitä mutta kikkailevia. *Heavy Rain* on selvästi aikuisempi luomus. Se pyrkii häivyttämään pelin pelimäisyydet ja nostamaan kokemuksen keskiöön isän ja pojan välisen suhteen.

Eräässä pelin riipivimmistä kohtauksista pelaaja tulee sisään asuntoon vain löytääkseen huutavan lapsen ja äidin, joka on juuri yrittänyt itsemurhaa. Mitä sinä tekisit? Rauhoittaisitko vauvaa? Raahaisitko äidin ylös kylpyammeesta?

Kohtausta osoittaa, mihin kaikkeen videopeli kykenee silloin, kun tekijät yrittävät tosissaan tehdä jotain merkityksellistä.

Aurinko ei paista arkkitehti Ehtna Marsin elämään *Heavy Rain* -videopelissä kovin kauaa.

HEAVY RAIN

ohjaaja David Cage
studio Quantic Dream
julkaisija Sony, PS3, 2010

TAPPIO VANHATALO

Naiset joutuvat
hullun kapteenin
ja sotilaiden armoille
– raiskatuiksi ja
kidutetuiksi

Aitiopaikka

Maija Poppanen vakuuttaa ja viihdyttää kattojen yllä

HELSINGIN KAUPUNGINTEATTERIN musikaali, *Maija Poppanen*, perustuu **P.L.Traversin** kirjoihin ja **Walt Disneyn** samannimiseen filmiin. Tarinassa Maija Poppanen saapuu onnettomaan perheeseen lastenhoitajaksi, saa heidät uskomaan unelmiin ja kirkastaa heille sen, mikä on elämässä todella tärkeää.

Kaupunginteatterin versiossa Maija Poppasen roolissa on **Emmi Kangas**, jonka työskentely näkemässäni esityksessä oli kauttaaltaan ammattimaista ja vakuuttavaa. Filmissä Maija Poppasta esittää **Julie Andrews**, jonka lumovoimaa ja karismaa on vaikea ylittää, mutta varsin näpsäkkä lastenhoitaja Emmi Kankaankin hahmo toki oli.

Musiikki oli mukaansatempaavaa ja viihdyttävää, suurimmaksi osaksi tunnelmaltaan iloista, mutta välillä surullista ja pelottavaakin. Tätä vaihtelua olisi voinut olla enemmänkin. Vaikuttavimpia olivat näyttävät joukkokohtaukset tansseineen ja moniäänisine lauluineen. Sanoista sai ilahduttavan hyvin selvää niin laulu- kuin puheosuuksissakin.

Elävä orkesteri kapellimestareineen antoi hankkeelle kunnianhimoisen ja viimeistellyn vaikutelman ja kuulosti jopa suuremmalta kuin olisi voinut päätellä ohjelmalehtisen tiedoista.

AINO VALOJÄRVI

Murhaajat tarvitsevat unohdusta, mutta uhrit eivät saa suoda sitä heille

Q-TEATTERIN KEVÄÄSSÄ pyörii **Antti Hietalan** ohjaama, kroatialaisen kirjailijan **Slavenka Drakulicin** teokseen perustuva *Aivan kuin minua ei olisi*. Näytelmä sijoittuu vuosina 1992–1995 käytyyn Bosnian sotaan. Näkökulma on niiden, jotka sodista yleensä kärsivät eniten, eli naisten ja lasten.

Tarinan keskiössä on nuori kyläkoulun opettaja **S (Elena Leeve)**, joka sodan sytyttyä kyyditetään naisten vankileirille. Siellä naiset joutuvat hullun kapteenin ja sotilaiden armoille - raiskatuiksi ja kidutetuiksi. Alkaa S:n selviytymiskamppailu, jossa hän on valmis alistumaan pyövelinsä, **Hannu-Pekka Björkmanin** näyttelemän Kapteenin, oikkuihin. Juonta ryydittävät traagiset kertomukset

sodan todellisuudesta rintamalinjojen eri puolilta, sekä allegorinen rinnakkaistarina naapurusten riidasta.

Näytelmän kantava voima on Leeven ja Björkmanin näyttelemien hahmojen välinen verevä dynamiikka, joka herättää katsojassa puistatuksia. Tätä asetelmaa tukee koko näyttelijäkaartin upea panos. Ohjaus pitää intensiteettinsä loppuun saakka, eikä herpaannuta katsojaa hetkeksikään. Aihepiiriltään harvinainen näytelmä Suomessa kertoo jotain merkittävää sodasta ja ihmisistä yleensä.

MATIAS HUTTUNEN

MAIJA POPPANEN

Helsingin kaupunginteatteri
Ohjaus: Hans Berndtsson
Koreografia: Rebecca Evanne
Rooleissa: Emmi Kangas, Tuukka Leppänen,
Eero Saarinen

AIVAN KUIN MINUA EI OLISI

Q-teatteri
Ohjaus: Antti Hietala
Rooleissa: Elena Leeve, Hannu-Pekka Björkman, Lotta Lehtikari, Jussi Nikkilä, Alana Saul, Anni Koistinen

Itsemurhan sietämätön johdonmukaisuus

Virvatullessa alkoholisti elää viimeisiä päiviään.

VIRVATULI (1963) oli Louis Malle (1932–1995) viides pitkä fiktio-ohjaus. Elokuva perustuu Pierre Drieu La Rochellen (1893–1945) novelliin *Le Feu Follet*. La Rochelle oli intellektuaalinen harhailija ja individualisti, jonka tie kulki dadaistien, surrealistien ja kommunistien piireistä fasismiin, antisemitismiin, saksalaisten yhteistoimintamiehiksi, itämaiseen mystiikkaan ja lopulta itsemurhaan.

Virvatuli perustuu dadaisteihin kuuluneen kirjoittelijan ja gigolon Jacques Rigaut'n (1898–1929) vaiheisiin. Itsemurha toistuu Rigaut'n sarkastisissa mielentilissä. Lupaustensa mukaisesti hän surmasi itsensä 30-vuotiaana ampumalla itseään sydämeen.

Journalistiyöstävänsä kuoleman järkyttämä Malle viimeisteli kesken jääneen käsikirjoituksen vuoden 1963 alussa parissa viikossa saatuaan ystävältään La Rochellen novellin. Malle muutti novellin narkomaanin alkoholistiksi ja toi tapahtumat 1920-luvulta 1960-luvun alkuun. *Virvatuli* kuvattiin jo keväällä, syksyllä se sai Venetsian elokuvajuhljen juryn erikoispalkinnon.

VIRVATULI KUVAA ALKOHOLISTI Alain Leroy'n viimeisiä päiviä. Versailles'n parantolasta poistuva Alain toteaa tekevänsä itsemurhan huomenna, vaeltelee sairauskohtauksen partaalla Pariisin latinalaiskorttelissa, Odeón-teatterin kaarikäytävän tuntumissa ja pitkin tuttuja kulmia. Hän tapaa vanhoja yläluokkaisia boheemiystäviään ja kritisoi heidän elämänsä sekavin sanankäntein. Kaikkiällä Alain törmää myyttiin, jonka hänen ajelehtiva persoonansa on luonut näissä joutilaissa tai porvarillistuneissa piireissä. Parantolaan palattuaan Alain järjestelee tavaransa, lukee kesken jääneen kirjan loppuun ja ampuu sitten itseään Lugerilla sydämeen.

Virvatuli on ennen kaikkea kertomus johdonmukaisuudesta. Eksistentiaalistille tämänpuolinen maailma ja ystävyysuhteet olivat kaikki kaikessa. Olemisen sietämättömän keveyden muuttuessa jähmydeksi ja toistoksi maailma avautuu absurdina, jolloin itsemurha on ainoa looginen ratkaisu. Alainin itsemurha on siis egoistinen, mutta ystäväpiirin muodostama Alain-kultti – *virvatuli* eli kansanuskomusten häilyvä, outo, houkuttele-

Alainista tulee toteemi, jonka ympärillä boheemipiiri voi jatkaa ikuista nykyhetkeään.

va, pakeneva ja ehkä vaarallinenkin henkiolento – viittaa siihen, että se voi osoittautua altruistiseksi. Alainista tulee toteemi, jonka ympärillä boheemipiiri voi jatkaa ikuista nykyhetkeään. Loppukuvan päälle ilmestyy Alainin itsemurhaviesti: »Tapan itseni, koska te ette rakastaneet minua enkä minä teitä. Tapan itseni, koska suhteemme oli heikko, vahvistaaksemme suhdettamme. Jätän teihin lähtemättömän merkin.»

MALLE PITI VIRVATULTA onnistuneimpana elokuvanaan. Epäonnistuneen ja kokeilevan *Zazie – Pariisin päiviä* -elokuvan (1960) jälkeen Malle löysi uudeleen tyyliinsä, joka oli hetken kadoksissa elegantin esikoispitkän *Hissillä mestauslavalle* (1958) ja eksistentiaalista tyhjöttä kuvaavan *Yö kuuluu rakkaudelle* (1958) jälkeen. *Virvatullessa* ohjaajan ote on kevyt, huomaamaton ja kurinalainen. Kerronta

LOUIS MALLE: *Virvatuli (Le Feu Follet)*. Kuvaformaatti 16:9 Anamorphic. Kuvasuhde: 1.66:1. Kesto: 1 h 44 min. Pierre Drieu La Rochellen novelliin *Le feu follet* (1931) perustuen käsikirjoituksen laatinut Louis Malle. Elokuvaaja: Ghislain Cloquet. Musiikki: Erik Satie. Pääosissa: Maurice Ronet, Léna Skerla, Jeanne Moreau, Henri Serre. Future Film Oy.

on toteavaa ja lakonista. Uutta Kodakin Tri-X-filmiä käyttäen Malle kykeni kuvaamaan kaduilla ja oikeissa sisätiloissa vähäisen valaistuksen turvin.

Ainoastaan Erik Satien varovainen ja melankolinen pianomusiikki tuo *Virvatuleen* aavistuksen omaisen särön. Satien musiikki manipuloi katsojan tunteita ja ujuttaa kerrontaan empatiaa, joka on ristiriidassa koruttoman ja moralisoimattoman kuvakerronnan kanssa.

Kirjallisuutta:

CIMENT, MICHEL: *The Fire Within. Day of the Dead*. <http://www.criterion.com/current/posts/523-the-fire-within-day-of-the-dead>

TOIVIAINEN, SAKARI: *Elokuvan hengenveto. Ranskan uusi aalto ja sen perintö*. Painatuskeskus & Suomen elokuva-arkisto. Helsinki 1995.

Maailmat kohtaavat

Uusissa ensi-iltaelokuviissa kulttuurien välinen kanssakäyminen on repivää, mutta myös hedelmällistä.

ERILAISTEN MAAILMANKATSOMUSTEN ja uskomusten kohdatessa ristiriidoilta ei aina vältytä. Edes hyvä tahto ei auta, jos ennakkoluulot ovat juurtuneet liian syvään.

Joskus vieraiden kansojen ja uskontojen perinteet voivat tuntua suorastaan barbaarisilta. Länsimaisesta näkökulmasta eräs tällainen pitkään jatkunut traditio on naisten ympärileikkaus, jota harrastetaan edelleen melko laajalti erityisesti muutamissa Afrikan ja Aasian maissa. Tätä kipeää aihetta käsittelee laadukas brittielokuva *Aavikon kukka*, joka perustuu somalialaissyntyisen huipumallin **Waris Dirien** muistelmiin.

Dirie (jota esittää elokuvassa etiopialainen malli **Liya Kebede**) pakeni kotimaastaan järjestettyä avioliittoa pikkutyttönä ja päätyi lopulta Lontoon. Miltei kielitaidoton ja vuosia keuhkoissa töissä raatanut kuvankaunis nuori nainen sai lopulta

töitä mannekiinina. Itsekin muutaman vuoden ikäisenä ympärileikattu Dirie sai paljon huomiota 1990-luvun lopulla puhumalla aiheesta avoimesti monissa yhteyksissä, aina YK:n yleiskokousta myöten.

NYKYPÄIVÄN YHDENMUKAISTUVASSA maailmassa pienet kansat ovat vaarassa sulautua osaksi ympäröiviä valtakulttuureja. Oman kulttuurin säilymiseksi vaalitaan vanhoja perinteitä.

Lukuisista dokumenttituotannoistaan tunnetut **Markku Lehmuskallio** ja **Anastasia Lapsui** ovat jo vuosien ajan ansiokkaasti tallentaneet filmille kielisukulaistemme nenetsien kulttuuriperintöä. Kaksikon kolmas pitkä fiktioelokuva *Sukunsa viimeinen* kertoo tekijöidensä monien edellisten töiden tavoin ahtaalle ajautuneen kansan elämästä venäläistämispaineen ikeessä.

Neuvostoajalle sijoittuvassa elokuvassa nenetsityttö Neko (**Aleksandra Okotetto**) lähetetään venäläisten kouluun isoäidin (ohjaaja Lapsui) vastustuksesta huolimatta. Vaikean alun jälkeen Nekosta kasvatetaan kelpo neuvostokansalai-

nen. Hän saa uuden nimen ja identiteetin, mutta ei unohda juuriaan.

Sukunsa viimeinen ei kerro vain paikallisten kulttuurien ja valtakulttuurin kohtaamisesta, vaan kuvaa koulumaailman kautta myös pienten kansojen keskinäisiä ennakkoluuloja ja rasismia.

LIBANONISSA SYNTYNEEN ruotsalaisen elokuvan-tekijän **Josef Faresin** ohjaama *Jalla! Jalla!* (2000) oli Pohjoismaiden ensimmäisiä, ellei aivan ensimmäinen elokuva, jossa maahanmuuttajaperheen arkea kuvattiin luontevana osana valtakulttuuria. Mikäli ohjaajan elokuvia on uskominen, maahanmuuttajien sopeutuminen uuteen ympäristöön on onnistunut länsinaapurissa paremmin kuin meillä Suomessa.

Faresin uusi ohjaustyö *Faija* on hyväntahtoinen, surumielinen arkikomedia omanarvontuntoisesta leskimiehestä (ohjaajan isä **Jan Fares**). Perinteisen mieskuvan vaatimuksille ivailevassa elokuvassa monikulttuurisuus on rikkaus, eivätkä sisäiset tai ulkoiset ristiriidat ole ylitsepääsemättömiä.

Aavikon kukka

Sukunsa viimeinen

Faija

Uuden vuosituhannen tuutulaulut

Kokeellista kansanmusiikkia, tuutulauluja ja riehakasta free jazzia yhdistää musiikin monitaituri Pekko Käppi. Levypalstalla tutustutaan jouhikkovirtuoosin uusiin levytyksiin.

KANSANMUSIIKKIA KAUSTISTEN Ala-könni-opistolla ja Tampereen yliopistolla opiskellut **Pekko Käppi** on monipuolinen muusikko. Hän on soittanut muun muassa maamme eturivin jouhikko-ensemblissä Jouhiorkesterissa, avant folk-yhtye Kiilassa, mieskuoro Äijässä ja edesmenneessä pop-yhtye Office Buildingissa. Saavutusten listalta löytyy myös näyttämömusiikkia ja vapaata improvisaatiota.

Käppi tunnetaan eritoten jouhikon, tuon paikoin jo unohduksiin vaipuneen vanhan perinnesoitimen taitajana, mutta hän on myös huikelan karismaattinen laulaja, jonka äänestä välittyy sitä musiikin syvää voimaa, joka on ollut olemassa jo kauan ennen länsimäisen klassisen musiikin syntymää. Sooloartisti-Käpin tuotokset ovat pääasiallisesti kansanmusiikkia, joskin hyvin ominatakeista sellaista. Perinnetietoisuus lyö kättä modernismiin ja kokeellisten virtausten kanssa. Muutaman vuoden takainen debyyttialbumi *Josken pahoin uneksii* oli vaikuttava taidonnäyte, vahvasti suomalaiskarjalaiseen musiikkiperinteeseen nojaava kokonaisuus, joka hienojen trad-sovitusten lisäksi sisälsi myös uusia sävellyksiä. Albumi noteerattiin Etno-Emma -ehdokkuudella.

Uudella sooloalbumillaan *Vuonna 86* Käppi on siirtynyt syvemmälle kansanmusiikin syrjäpoluille. Jouhikko on tämänkin levyn pääosassa, mutta musiikki on entistä vaikeammin tyypattavissa folkien kategoriaan. Vaikutteita voi halutessaan löytää suunnalta jos toiseltakin, mutta lopulta Käpin sahaamassa jouhisessa on vimmaista ja mystistä sointia, joka ei ole sidoksissa aikaan eikä paikkaan.

KÄPIN JA PETRA HARTIKAISEN levytys *Uni uuhella ajeli* on kokoelma tuutulauluja. Laulut ovat pääasiassa kansanmusiikin arkistoista esiin kaivettuja suomalaisia ja karjalaisia tuutulauluja, mutta levyn kymmenen kappaleen joukkoon mahtuu myös tansanialaisia melodioita sekä varta vasten tälle

levylle sävellettyjä ja sanoitettuja lauluja. Laulut säestetään jouhikon, kanteleen ja muiden perinnesoitimien voimin.

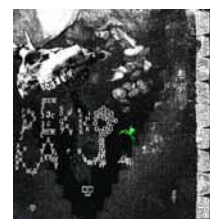
Levyn tarkoituksena on tekijöidensä mukaan elvyttää ja ylläpitää vanhaa suomalaista tuutulauluperinnettä. *Uni uuhella ajeli* onkin suunnattu erityisesti pienten lasten vanhemmille. Levy sopii myös lapsettomille aikuisille, vaikkapa nukahdamusikiksi. Laulut ovat kauniita ja Käppi ja Hartikainen ovat taidokkaiden soittajien lisäksi hienoja laulajia. Toivoa sopii, että kohde- ja muukin yleisö löytäisi tämän hienon levyn.

KÄPPI VIERAILEE VIULISTIN ROOLISSA free jazz -trio Taco Bellsin esikoislevyllä *Vadelma/Hawaii*. Helsingin Vadelma-festivaaleilla äänitetty LP:n a-puoli sukeltaa suoraan myrskyn silmään. Ei alkutahteja, ei introa. Taco Bells aloittaa crescendosta. Koko trio viuluvahvistuksineen hyökkää, suorastaan räjähtää korville. Intensiivinen energia ei juuri hellitä, jos kohta volyymitaso välillä hieman laskeekin hetkinä, joita ei pysty hyvällä tahdollakaan nimittämään suvantokohdiksi.

Jaakko Tolvin, Tero Kemppaisen ja Sami Pekkolan soitto on tiukasti yhteen hitsautunutta, luontevaa ja kekseliästä – vapaata. Käpin viulu, jos kohta usein tahtookin kadota yleisen äänipyörremyrskyn keskelle, sopii Taco Bellsin jazz-virtaan erinomaisesti. Viulusta sahataan ja kiskotaan laajaa ääniskaalaa, joka tulee erityisen hyvin esiin *Vadelman* lopussa, kun saksofonisti Pekkolan ja Käpin ilmoille päästämät äänet kiemurtelevat hermostuneesti toistensa kimpussa ja vääntäytyvät niin merkillisiin muotoihin, ettei niitä enää tahdo erottaa toisistaan.

B-puolen Turussa äänitetty *Hawaii* on a-puolta vähemmän hyökkäävä, joskaan ei yhtään vähemmän intensiivinen improvisaatio, jolla trio vahvistaa kitaristi **Marko Yli-Anttila**. Yksittäisillä suorituksilla on enemmän tilaa hengittää ja eritoten Pekkolan ylärekisteriekikaisuut ja Yli-Anttilan vapaakätinen näppäily nousevat kuulokuvasta esiin.

→ <http://www.singingknivesrecords.co.uk/>
→ <http://www.uulu.fi/>
→ <http://www.ikuisuus.net/>

Pekko Käppi:
Vuonna 86. LP
Singing Knives Records
2010

Petra Hartikainen
& Pekko Käppi:
Uni uuhella ajeli. CD
Uulu Records 2009

Taco Bells:
Vadelma/Hawaii. LP
Ikuisuus 2009

Varkaiden markkinat

Dokumenttielokuvassa *Unelmamaa Islanti* ympäristöarvot uhrataan taloudellisen voitontavoittelun nimissä.

»ULKOMAILLA EI VÄLTTÄMÄTTÄ täysin ymmärretä Islannin finanssikriisin laajuutta. Olemme taloudellisessa umpikujassa, josta ei juuri nyt näy ulospääsyä.» 36-vuotias kirjailija ja dokumenttielokuva *Unelmamaa Islannin* (*Draumalandid/Dreamland*, 2009) toinen ohjaaja **Andri Snær Magnason** kuvailee Islannin nykytilannetta murheelliseen sävyyn.

Magnasonin vuonna 2006 ilmestyneeseen kirjaan pohjautuva elokuva kertoo Islannissa 2000-luvun alussa tehdyistä päätöksistä, joilla tulee olemaan paikallisten ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin kannalta kauaskantoisia vaikutuksia.

Vastikään muun muassa viime vuoden parhaan islantilaisdokumentin Edda-palkinnon voittanut *Unelmamaa Islanti* esitettiin tammikuussa Ylen Dokumenttiprojektissa sekä Helsingin DocPoint -festivaaleilla, missä Magnason piipahti esittelemässä elokuvaansa. Paripäiväinen Helsingin-vierailu oli osa laajempaa Pohjoismaiden kiertuetta, joka sattumalta ajoittui keskelle talven ankara pakkasjaksoa. Magnason kertoo olevan-

sa kateellinen dokumentin toiselle ohjaajalle, **Thorfinnur Gudnasonille**, joka oli samaan aikaan kuvausmatkalla Havaijilla.

Maansa myyneet

Islannin oikeistohallituksen politiikat saivat 2000-luvun alun taloudellisessa nousuhurmassa mielestään loistavan ajatuksen: valjastetaan saarivaltion laajat luonnonvarat energiatuotantoon, ja houkutellaan maahan ulkomaisia yrityksiä. Parhaalta vaikuttaneen tarjouksen esitti yhdysvaltalainen Alcoa, maailman kolmanneksi suurin alumiininvalmistaja. Sittemmin kävi ilmi, että kyseinen tarjous oli liian hyvä ollakseen totta.

Islannin historian suurin taloudellinen satsaus päätettiin toteuttaa Alcoan myöntämän jättilainan turvin. Maan itäosaan alettiin rakentaa Karahnjukarin patoa. Se olisi laatuaan Euroopan suurin, ja sen oli tarkoitus tuottaa sähköä Alcoan omistaman Fjardaalin alumiinisulattamon tarpeisiin.

Ennen rakennushankkeiden aloittamista islantilaiset poliitikot käynnistivät laajan mediakampanjan saadakseen kansalaiset suun-

nitelman puolelle. Päätäjät lupasivat kaikille suuria määriä uusia työpaikkoja ja taloudellista hyvinvointia vuosikausiksi eteenpäin. Lisäksi varoiteltiin, että Islanti taantuisi talouden takapajulaksi, mikäli mahdollisuus jätetään hyödyntämättä.

Alcoa-projektissa piti olla kyse edullisesta ja ekologisesta energiantuotannosta, mutta todellisuus on ollut jotain aivan muuta. Patohankkeen tieltä on tuhottu luonnonkauniita maisemia yli 1000 neliökilometrin laajuudelta. Tämä saattaa olla vasta alkua, sillä Magnasonin mukaan projektin energiavoitteiden täyttäminen edellyttäisi yhä laajempaa Islannin luonnonvarojen hyväksikäyttöä. »Jotta näihin epärealistisiin tavoitteisiin yllettäisiin, kaikki maamme suurimmat järvet pitäisi padota. Tästä aiheutuisi mittamatonta vahinkoa Islannin luonnolle ja eläinlajeille». Oma surullinen lukunsa ovat projektin saastuttavat vaikutukset, sillä alumiininjalostuksessa käytetään paljon myrkyllisiä kemikaaleja.

Karahnjukarin pato ja Fjardaalin sulattamo vihittiin käyttöön vuosina 2007–2008.

Elokuvassa *Unelmamaa* Islanti maisema muuttuu.

Alcoa-projektilla ei kuitenkaan ollut alun alkaenkaan luvattua työllistävää vaikutusta, sillä esimerkiksi patohankkeen työntekijöistä noin 70 prosenttia oli ulkomaalaisia.

Tilanne heikkeni huomattavasti, kun finanssikuplan puhjettua taluskriisi iski viime vuoden aikana Islantiin raskaasti. Maan kolme suurinta pankkia ajautuivat konkurssiin, valtio joutui velkakierteeseen ja työttömyys kohosi ennätyslukemiin. Hankalaa taloustilannetta on vaikeuttanut osaltaan Alcoa myöntämä laina, joka on langennut valtion maksettavaksi. Samalla suuryhtiö on saanut entistä vahvemman jalansijan Islannissa.

Jättiläisten varjossa

Alcoan toimet pohjoisessa saarivaltiossa muistuttavat hämmästyttävän paljon menetelmiä, joita ylikansalliset yhtiöt ovat normaalisti hyödyntäneet kehitysmaissa ryöstäessään näiden luonnonrikkauDET omistukseensa. Tätä mieltä on *Unelmamaa Islannissa* haastateltu entinen teollisuusyritysten lobbari ja bestsellerin *Confessions of*

an Economic Hit Man (2004) kirjoittaja, yhdysvaltalainen **John Perkins**.

Pikkuvaltioille suurella korolla myönnetty lainat ovat osa yritysten strategiaa, samaten kuin paikallisten päättäjien voitelu. Heille saatetaan esimerkiksi luvata hyväpalkkaisia virkoja suuryritysten organisaatioissa. Karahnjukarin padon alueen entinen pormestari onkin nykyään Alcoa palkkalistoilla.

Magnason uskoo kaikesta huolimatta, että valtaosa islantilaisista on toiminut Alcoan tapauksessa vilpittömästi. »Poliitikkomme olivat ehkä hyväuskoisia, ja he tekivät päätöksensä riittämättömien faktojen pohjalta. En silti pidä heitä epärehellisinä.»

Alcoa-sopimuksesta vastuussa olleet islantilaiset poliitikot on nyttemmin siirretty toisiin tehtäviin tai eläkkeelle.

Islannissa monet ovat toivoneet finanssikriisin lykkäävän ainakin toistaiseksi uusia energiahankkeita. Andri Magnason pelkää kuitenkin, että keho taloustilanne pakottaa päättäjät tekemään ulkomaisten tahojen kanssa epäedullisia sopimuksia jatkossakin. Islanti on hänen mukaansa tällä hetkellä yli-

kansallisille yrityksille otollista riistaa.

Pienenä valtiona Islanti on ollut aina altis suurempiensa vaikutukselle, ja jatkuvasti eräänlaisen siirtomaan asemassa. Islanti oli ensin vuosisatoja Norjan ja Tanskan hallinnassa, ja itsenäistyi vasta vuonna 1944. Kylmän sodan aikana maassa oli Yhdysvaltojen sotilastukikohta. Vihdoin vuonna 2006 supervallan armeija poistui Islannista, mutta nyt siitä on vaarassa tulla suuryritysten »siirtomaa».

Magnason arvioi, että tällä hetkellä islantilaisten mahdollisuus päättää omista asioistaan on rajallinen. »Mikään valtio ei uskoakseni voi olla nykyisessä globaalissa maailmassa täysin riippumaton toisista. Sanoisin kuitenkin, että Islanti on vähemmän itsenäinen kuin sen pitäisi olla.»

Samaan hengenvetoon Magnason tähden-tää, että taistelusta ei ole luovutettu. »Kaikki on mahdollista, mutta ilman uhrauksia emme nouse jaloillemme aivan lähivuosina. Islannin valoisampi tulevaisuus vaatii yhteistyötä kaikkien kansalaisryhmien välillä.»

2000-LUKU

- 18 Vuosikymmenen ylittämättömät
- 21 Katsojan uusi vastuu
- 24 Kaunokirjallisuus 2000-luvulla
- 26 Feministi riisuu sukkanauhansa
- 29 Luokkapuheen paluu
- 33 Luovasta työstä luovuuden raaka-aineita
- 36 Onko kirjasto enää entisensä?

THE BEST OF

Kulttuurivihkojen toimitus jakaa omat henkilökohtaiset suosikkinsa 2000-luvun teoksista.

Elokuvat

SUSANNE HELKE JA VIRPI SUUTARI:

Joutilaat (2001)

Työttömien kainuulaisnuorukaisten elämää rosoisesti ja läheltä kuvaava dokumentti mietityttää yhä, lähes kymmenen vuoden jälkeen. Ja miksei mietityttäisi, aihe on edelleen ajankohtainen. Vieläkö Lötkö, Bodi ja Hapa viettävät arkensa ajellen Corollalla ja valmistuen kiljua huiman kauniissa maisemissa – kun töitä ei löydy? Yksi elokuvan päähenkilöistä on sittemmin tehnyt itsemurhan, kertoo Wikipedia. AP

JEAN-PIERRE JEUNET:

Amélie (2001)

Ranskalaisen Jeunetin kuvakieli on harvinaisen omaperäistä. Kerrankin intellektuelli elokuva, joka ei kuitenkaan jätä »ranteet auki» –fiilistä! Amélie on ihana elokuva rakkaudesta, Pariisista, hyvydestä ja onnellisuudesta. Pääosassa tekee myös läpimurto-roolinsa yksi 2000-luvun hurmaavimmista tähdistä, Audrey Tautou. E-a H

WONG KAR-WAI:

In the Mood for Love (2000)

Wong Kar-Wain hienoimmassa ohjaustyössä Tony Leung ja Maggie Cheung riutuvat täyttymättömän rakkauden tähden 1960-luvun Hong Kongissa. Visuaalisesti upean draaman tunnelman täydentävät ääniraidalla soivat Nat King Colen espanjankieliset evergreenit. Valitettavasti ohjaajan paras luomisvoima näyttää hiipuneen tämän elokuvan jälkeen. E-o H

AKI KAURISMÄKI:

Mies vailla menneisyyttä (2002)

Aki Kaurismäki on Suomen paras elokuvaohjaaja – ja ainoa maailmanluokan tekijä. Vaikka Suomessa tehdään sympaattisia, hyviäkin elokuvia lähes vuosittain eritoten dokumentin saralla, Kaurismäkeä saamme kiittää kaikesta. Elokuva hyvinvointivaltion lopusta ja omaehtoisesta solidaarisuudesta on kaiken lisäksi Kaurismäki-suosikkini. AL

Syvästi inhimillinen kuvaus muistinsa menettäneestä miehestä ja suomalaisesta köyhyydestä. Synkistäkin käännteistään huolimatta elokuva antaa toivoa enemmän kuin useimmat muut Kaurismäen tarinat; loppuratkaisu ei ole lohdu-ton. EK

ANG LEE:

Brokeback Mountain (2005)

Ang Lee kykenee ohjaajana tiivistämään aikakauden yhteiskunnallisia tunteja intiimiin ihmissuhdekuvaukseen, jossa umpihe-terokaan ei voi välttyä kyneleiltä. Klassinen cowboy-elämänmeno saa välttämättömän lisämausteen, josta John Wayne tai Sergio Leone vihjaavat korkeintaan vain rivien välissä. Myös Heath Ledger ja Jake Gyllenhaal nousivat oman näyttelijäskupolvensa kärkeen vahvoilla rooleilla, joita ei ainakaan voi pitää miesten imagojen kannalta laskelmoituina. MK

AVI MOGRABI:

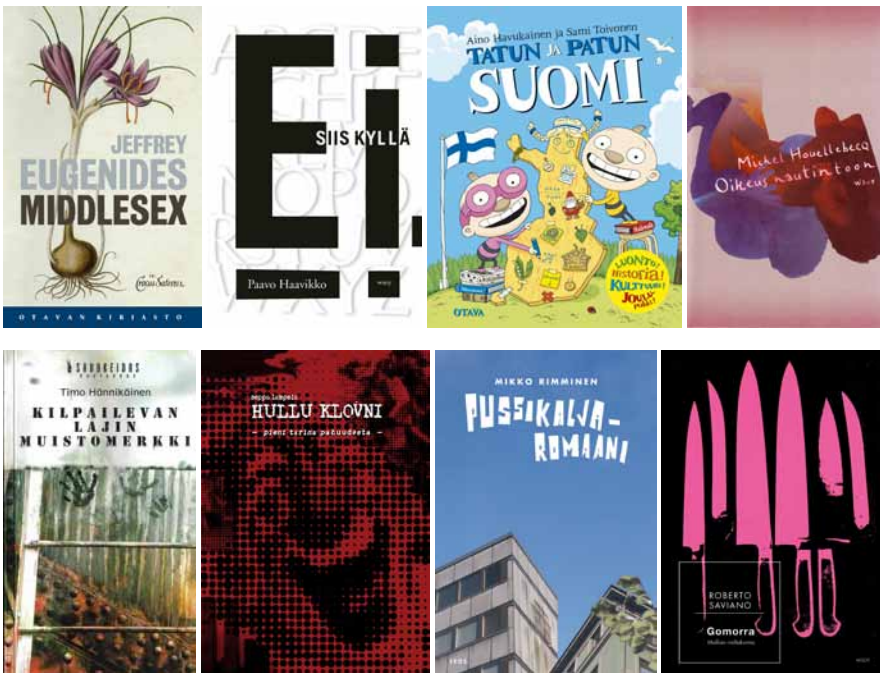
Avenge But One of My Two Eyes (2005)

Israelilainen veteraanidokkaristi ruoppaa maansa henkistä maisemaa. 18-vuotias armeijakusipää, jolla on rynnäkkökivääri, on yksi maailman suuria iljettäviä näkyjä, ja on suorastaan voimaannuttavaa nähdä kuinka tyyne ohjaaja Avi Mograbi ottaa silloin, kun israelilaiset sotilaat yrittävät pistää hänelle luun kurkkuun. JP

LARS VON TRIER:

Dogville (2003)

Tutkielma ihmisestä, yhteisöstä ja vähän idealismistakin. Pelottavan julma ja tosi kuva ihmisen perusluonteesta. AA

Kaunokirjallisuus

JEFFREY EUGENIDES:

Middlesex (Otava 2002)

Jo kipeänkauniilla esikoiskirjallaan *Virgin Suicides* (1993) kulttikirjailijaksi nousseen **Eugenideksen** toinen kirja on komea matka läpi sukupolvien, geenien ja kansojen. Yhdysvaltalainen kirjailija käsittelee Pulitzer-palkitussa tiiliskiviromaanissaan urauurtavasti identiteettiä, sukupuolisuutta ja seksuaalisuutta hermafrodiitin päähenkilön kautta. E-a H

PAAVO HAAVIKKO:

Ei. Siis kyllä (WSOY 2006)

»Aikalaisille ei kannata yrittää puhua järkeä. Se kuulostaa heistä hulluudelta», Haavikko kirjoittaa, mutta yrittää kuitenkin puhua järkeä suomalaisille Nato-intoilijoille. Aforistinen proosateos on kaunis ja viiltävä puheenvuoro sodasta ja rauhasta sekä Suomen paikasta maailmassa. Lännetymiskiima saa tuomionsa: »Suomi. Synnyinmaa. Lumiukko, joka on liitossa auringon kanssa.» Akateemikko jatkoi saman teeman parissa myös viimeisimpinä elinaikoinaan, ja tänä vuonna ilmestyy postuumisti teos *Suomi kysymyksessä, vastauksena Venäjä*. EK

AINO HAVUKAINEN JA SAMI TOIVONEN:

Tatun ja Patun Suomi (Otava 2007)

Suomessa tehdään hyväkin lastenkirjallisuutta, mutta **Havukaisen** ja **Toivosen** luontevan anarkismin tasolle muut eivät yllä. Hauska, absurdi, oivaltava ja opettava teos on lasten tietokirjallisuutta parhailaan. Aikuista kirja yllättäen myös liikuttaa: tällainen se on, Suomemme. Sauvakävelyä avannossa. AP

MICHEL HOUELLEBECQ:

Oikeus nautintoon (WSOY 2002)

Seksiturismia, ranskalaisen kulttuurin tulevaisuuteen liittyvää pessimismiiä ja yllättävän herkkää rakkautta. Houellebecq kiertää kirjassaan kulttuurilliset valheet ja sievistelyt kaukaa, mutta ei unohda sitä, että maailma on joskus kaunis paikka. JP

TIMO HÄNNIKÄINEN:

Kilpailevan lajin muistomerkki.

Runokokoelma (Savukeidas 2005)

Kirjaa **ILMAN** en muistaisi eräitä lyyrisiä ja seesteisiä päiviä Hietaniemen hautausmaalla, jolloin **Timo Hännikäinen** kehitteli tämän kirjan käsikirjoitusta toimiessaan allekirjoittaneen työparina. Kirjan tunnelma on kuulas ja aito. Ahdistus ekokatastrofista on jotenkin jylhää ja ajattelevaa. AA

SEPPO LAMPOLA:

Hullu klovni (Monsp Records Oy 2008)

Steenin ja Liekehtivän sikiön alter ego, rapmuusikko ja Helsingin varakaupunginvaltuutettu roiskii omaan tyyliinsä proosaa, joka ottaa löysät pois jo johdantoluvussa. Tämän »Suomen Stewart Homen» esikoisen lukeminen on kuin Itäkeskuksen Tallinnanaukion piridiilereille vittuileminen: vain omalla vastuulla. MK

MIKKO RIMMINEN:

Pussikaljaromaani (Teos 2004)

Mikko Rimmisen vei suomalaisen proosakerronnan aivan uusiin ulottuvuuksiin klassikossaan. Rimmisen kuvaa beckettmäisillä otteilla nuorten kalliolaisten elämäntapaa. Kerronta on tarkkaa, myötätuntoista ja riemukasta. Kirjan Suomi-kuva raivostutti *Dagens Nyheterin* holhoavan kriitikon, mikä on saavutus sekini. AL

ROBERTO SAVIANO:

Gomorra (2006)

Järisyttävä paljastusromaani Napolin mafian toimien kytköksistä globaaliin rikollisuuteen ja maailmankauppaan. **Saviano** (s. 1979) otti tietoisesti riskin tarttuessaan vaiettuun aiheeseen, ja on kirjan julkaisemisen jälkeen joutunut piileskelemään rikollisjärjestön tappajilta. Todellista uhrautumista taiteen vuoksi! E-o H

Levyt

KATE BUSH:

Aerial (2005)

Kaksitoista vuotta edellisestä levyistä, viimeiset keikat 1970-luvulla. Sitten tuli *Aerial*. Odotukset olivat miltei epärealistisen korkealla, mutta täyttyivät. *Aerial* on huiman taitava, omaääninen, hiottu ja – täytyyhän tätäkin sanaa joskus käyttää – ihana kokonaisuus. AP

JOHNNY CASH:

American IV: The Man Comes Around (2002)

Loistava cover-albumi jäi **Johnny Cashin** (1932–2003) viimeiseksi hänen elinaikanaan julkaistuksi levyksi. Kiireettömät tulkinnat pysähdyttävät kuuntelemaan, mitä ei voi sanoa valtaosasta nykypäivän soittolistamusii-kista. Levyn huippuna kuullaan Nine Inch Nailsin alkujaan levyttämä *Hurt*, eräs viime vuosikymmenen hienoimmista kappaleista. Vanhassa vara parempi. E-o H

DJPP:n tuottajalevy

(2006)
Levy kruunaa Suomi-rapin menestystarinan, johon levyn julkaisija MONSP Records on vaikuttanut suuresti. MONSPIN **Kepe Kiiskinen** on mahdollistanut, että lahjakkaat lyyrikot ja muusikot ovat voineet julkaista levyjä. Samaan aikaan Suomi-reggae on valitettavasti jämähtänyt paikoilleen ja ottanut takapakkia jo vuosituhannen alussa. Tästä on myös vinyyliversio! AL

KESKI-POHJANMAAN KAMARIORKESTERI:

Dmitri Sostakovič:

Suite on Finnish Themes, Symphony for Strings, Chamber Symphony (2001/2002)

Omaperäisen venäläissäveltäjän musiikki puhuttelee yhä humaaniudellaan. Kansanmusiikkikooste *Sarja suomalaisiin teemoihin* osoittaa hänen ymmärtäneen myös suomalaista mentaliteettia. Sarja löytyi Pietarista yksityiskokoelmista ja sai ensi-iltansa Kaustisella 2000-luvun vaihteessa. Levyn sain nyt jo edesmenneeltä Šostakovič-tuntijalta, säveltäjä **Pehr Henrik Nordgrenilta** haastateltuani häntä *Kulttuurivihkoihin*. EK

LA ROUX:

La Roux (2009)

Kenenpä mieleen ei olisi jäänyt vasta 22-vuotiaan englantilaisen laulajan **Eleanor »Elly» Jacksonin** punainen hiustöyhtö ja androgyni tyyli. **Ben Langmaidin** kirjoittamat kappaleet ovat kuulaita, polttavia, koskettavia – ja tanssittavia! Levy on persoonallinen tuulahdus sielukasta elektropoppia. Jäämme odottamaan tulokkailta lisää. E-a H

LAIBACH:

Volk (2006)

Laibach tekee omia versioitaan eri maiden kansallislauluista. Laibachin poliittis-taiteellinen näkemys on niin vahva, että se onnistuu tekemään Yhdysvaltojen tai Espanjan kansallisista symboleista pelkkää raaka-ainetta omalle valtion, kansallisuuden ja patriotismin olemusta käsittelevälle projektille. JP

PMMP:

Kovemmat kädet (2005)

Yhden hitin Popstars-pissikset **Mira Luoti** ja **Paula Vesala** osoittivat jo toisella levyllään olevansa varteenotettavia sanoittajia ja tulkitsijoita. Lopullinen rock-uskottavuus hankittiin kovilla keikoilla. Tuottaja-säveltäjä **Jori Sjöroos** on kansainvälisen tason pop-tahturi, jonka monipuolinen muusikonura sai PMMP:n myötä loogista jatkoa. Thergothonin deathdoom-tunnelmista ja This Empty Flow'n synkistelystä on etäännytty yllättävän vähän. MK

OLLI PORTHAN, J.S.BACH:

Dritter Theil der Clavier-Übung.

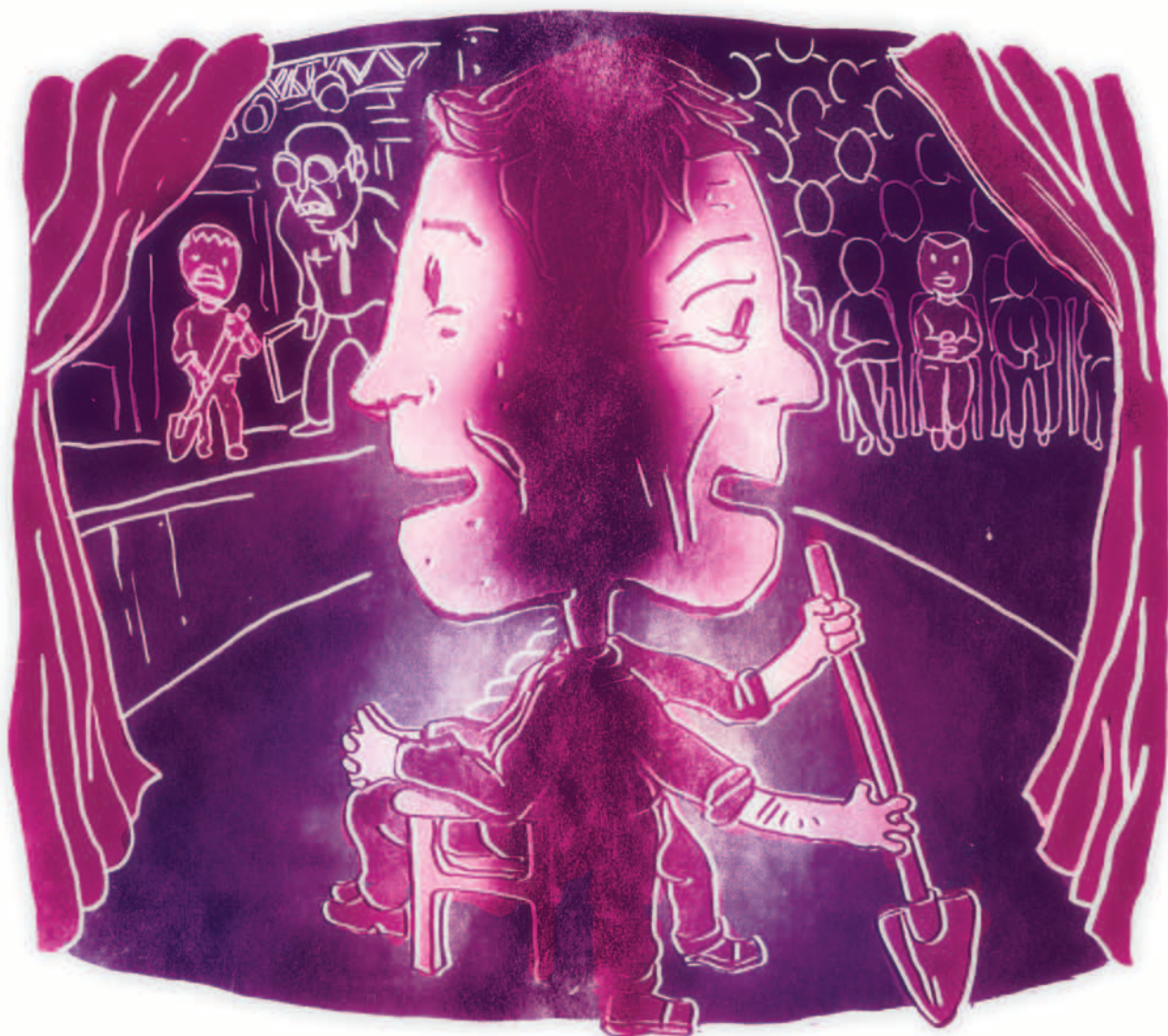
Kotkan kirkon urut; äänitetty 2005.

La Bottega Discantica (2006).

Tämä levyn nerous ei tarvitse mitään perusteita. Barokkimusiikki on vaihtoehtomusiiikkia maassa, jossa esimerkiksi **Madonna**-niminen mölisijä saa bisnestoimintansa varjolla sotkea kokonaisen kaupungin liikenteen. AA ▽

Valinnat ja perustelut: Aleksi Ahtola, Elisa Helenius, Eero Hirvenoja, Marko Korvela, Elias Krohn, Ari Lahdenmäki, Juhana Petersson, Anna Pihlajaniemi.

→ Lue myös Eero Hirvenojan 2000-luvun elokuvalista: <http://www.kulttuurivihkot.fi/lehti>

Ei mitä vaan miten

Suomalaisen teatterin yleisöstä on 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä tullut aktiivinen toimija, osallistuja, tekijä, valitsija ja pelaaja.

2000-LUVUN ALUN KOTIMAISESSA teatterissa yhteiskunnallisuus kulki aiheesta esitystapaan. Silti myös perinteinen teatteri-ilmaisu vakiintuneine työrooleineen ja valta-asetelmineen voi paikoin oikein hyvin.

Bertolt Brechtkin löydettiin uudelleen, mutta nyt ilman oikeassa olemisen pakkoa. Kansainväliset vierailijat, kuten latvialainen **Alvis Hermanis**, belgialainen **Jan Lauwers** ja ukrainalainen **Andriy Zholdak** havahduttivat suomalaisyleisön ja -tekijät huomaamaan, että teatteri ja draama eivät ole sama

asia. Ja yhteiskunnallisesti valpas nykyteatteri tarvitsee myös 2000-luvun vaikutuskeinot ja näyttämökielen, kenties aivan uuden näkemyksen näyttämöstä.

Teatterin suurimmat kysymykset tuntuvatkin kiteytyvän lopulta yleisöön. Yleisö halutaan samalle näyttämölle. Siitä on tullut aktiivinen toimija, osallistuja, tekijä, valitsija ja pelaaja. Esitystapahtumien valtarakenteiden purkaminen tai ainakin niiden paljastaminen on mitä suurimmassa määrin 2000-luvun ensimmäisen vuosikym-

menen yhteiskunnallisuutta kotimaisessa teatterissa.

Perhe yhteiskunnassa

Jos 2000-luvun alun yhteiskunnallisesti kantaaottavimpia esityksiä olivat **Reko Lundánin** (1969–2006) näytelmät, niin vuonna 2010 näyttäytyy teatterin yhteiskunnallisuus ennen kaikkea muualla kuin näytelmien aiheissa tai näytelmäteksteissä. Se näkyy ohjauksissa, näyttelijäntyössä ja yleisösuhteessa. Silti Lundánin näytelmien merkitys tuntuu

edelleen tänä päivänä monien suomalaista yhteiskuntaa purkavien teatterintekijöiden töissä, kuten vaikkapa **Juha Luukkosen** *Kahdeksassa surmanluodissa* (2010). Lundán on yhteiskunnallisuudessaan yhtä merkittävä kuin **Kristian Smeds**: heihin on lähes jokainen teatterintekijä joutunut ottamaan kantaa tavalla tai toisella.

Lundánin näytelmiä esitetään edelleen niin ammatti- kuin harrastajateattereissa, keväällä 2010 *Tarpeettomia ihmisiä* esitetään Svenska teaternin pienellä näyttämöllä **Joakim Grothin** ohjaamana. Lundánin näytelmät *Aina joku eksyy* (1998), *Heillä ei ollut nimiä* (2001) ja *Tarpeettomia ihmisiä* (2003) toivat kotimaan näyttämöille perheen yhteiskunnassa.

Lundánin kyky yhdistää perhe yhteiskuntaan sekä tietopohjainen ajankohtaisuus ajattomiin aiheisiin tekivät hänen näytelmistään uniikkeja. Hänen näytelmänsä alkoivat purkaa laman perintöä; aihetta, josta kukaan muu ei ennen häntä ollut saanut kunnon otetta. Etenkin revyytuotoinen *Ihmisiä hyvinvointivaltiossa* (2003) toi ensimmäistä kertaa teatteriin suoraa lama-ajan talous- ja sosiaalipolitiikkaa.

Aina joku eksyy ja *Heillä ei ollut nimiä* kertovat perheen kurimuksesta. Ensin perheen elämän vie raiteiltaan alkoholisoituva äiti ja sitten mielenterveyshäiriöinen äitipuoli. *Tarpeettomia ihmisiä* taas perkasi perheväkivaltaa, johon alkusyyntä antaa työttömyys. Kun ihmisen arvo riippuu työstä, voi sen menetys johtaa katastrofaalisiin seurauksiin. Voisiko ihminen – ja etenkin mies – olla arvokas vaikkei hän olisi talouden rattaille hyödyksi?

1990-luvulla kotimaiset näytelmät olivatkin keskittyneet perheeseen ja ihmisiin siten, että ihmiset nähtiin suhteellisuudentajuisesti ja haikean koomisesti, 1980-luvun hybridiseen, postmoderniin sirpaleisuuteen ja individualismiin haluttiin ottaa pesäeroa. 2000-luvulla ihmisiä alettiin taas hiljalleen sijoittaa rakenteisiin, ei vain ihmisuhteisiin. Siinä Lundán oli suunnannäyttävä. Hänen teoksissaan ihmisten välisessä tragiikassa on lämpöä, huumoria ja henkilöhahmoissa paljon viattomuutta.

Lundán määritteliikin eräässä haastattelussa henkilöhahmonsensa elämän ensikertalaisiksi. Hänen näytelmiensä pohjalla tuntuu vakava kysymys: Ihminen ei toimi aina järkevasti, joten voisiko yhteiskunnan raken-

Yhteiskunnallisuus ei enää tarkoita erityisesti suomalaisen yhteiskunnan miettimistä.

taa niin, että se ottaisi ihmisen heikkoudet huomioon?

Brechttiläisyys 2000-luvulla

Ryhmäteatterin yhteiskunnallisesti merkittävisissä teoksissa on ohjaaja **Esa Leskisellä** ollut tärkeä osuus. Näytelmät *Helsingin taivaan alla* (2006), *Päällystakki* (2009) sekä *Euroopan taivaan alla* (2010) ovat kuitenkin kaikki enemmän tai vähemmän kollektiivisesti tehtyjä esityksiä, joissa on tietoisesti pyritty siihen, ettei näyttämölle päädy yhden ohjaajan tai käsikirjoittajan narsistinen visio, vaan kaikkien työryhmän jäsenten ideoita kuunnellaan.

Helsingin taivaan alla kertoi yhden perheen syösykierteestä Helsingissä. *Euroopan taivaan alla* laajensi näkökulman koko Eurooppaan. Uusbrechttiläisellä, avoimesti esittävällä ja mahdollisimman vähän psykologisoivalla tyyllillä esitykset paljastivat valtarakenteita. *Päällystakki – komedia työelämän huonontumisesta* (2009) näytti, mitä tapahtuu ihmiselle työelämän muutoksissa ja miten työelämän ihmishanne vaikuttaa ihmisiin.

Uusbrechttiläisyys on hersyvän hauskaa, sillä siinä yleisöä ei opeteta, vaan muistetaan, että Bertolt Brechtikin halusi viihdyttää. Etenkin *Päällystakki* ja *Euroopan taivaan alla* näyttivät maailman epävarmuuden, niiden yhteiskunnallisuus paljasti jokaisen ihmisen rakenteen osana, ei hyvänä eikä pahana. Mitä tahansa voi tapahtua kenelle tahansa.

Journalismin ja dokumenttimateriaalin käyttäminen sekä totuusteatteri ovat myös saaneet viime vuosina yhä enemmän tilaa. Ylioppilasteatterissa **Susanna Kuparisen** *Valtuusto*-sarjassa (alkoi vuonna 2008) dramatisoitiin Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjoja. *Valtuusto*-sarjan yhteiskunnallisuus, jossa asioita tuodaan nopeasti, turhia tärkeilemättä, hiomatta ja ikään kuin raakoina suoraan yleisön eteen on osin paluuta vanhaan poliittiseen revyyperinteeseen, josta esimerkiksi Lilla Teatern tuli aikoinaan 1970-luvulla tunnetuksi.

Suhtautuminen Bertolt Brehtiin on Suomessa muuttunut samaan tapaan kuin muualla maailmassa: tutkijat **Cathy Turner** ja **Synne K. Behrndt** ovat havainneet vastaavan kehityskulun Isossa-Britanniassa. 1970-luvulla Brechtin teatteria käytettiin paljastamaan pääoman ja työvoiman suhdetta, mutta 2000-luvun Brecht-analyyseissa mietitään Brechtin luoman estetiikan poliittista voimaa. 2000-luvulla ei löydy selkeää vihollista tai vastavoimaa, vaan valtasuhteet määritellään jokaisessa kohtaamisessa uudestaan.

Brecht loi aikoinaan vieraannuttamiseksi, jonka tarkoituksena oli saada katsoja tiedostamaan, ei vain eläytymään ja tyytymään kohtaloonsa. 2000-luvulla ei enää yritetä saada yleisöä tiedostamaan, vaan halutaan sen analysoivan yhdessä esittäjien kanssa niitä keinoja, joilla siihen vaikutetaan ja joiden avulla se tulkitsee maailmaa. Kehityskulku vaikuttaa varsin loogiselta aikana, jolloin *Thirst is nothing, image is everything*.

Suomenruotsalaiset teatterintekijät toivat Suomeen kiinnostavaa uutta pohjoismaista dramaturgiaa, jossa Brecht elää, kuten **Christian Lolliken** ja **Jacob Hirdwallin** näytelmiä. Niissä yleisö joutuu koko ajan puntaroimaan vaikeita filosofisia ja poliittisia kysymyksiä yhdessä koomisesti tuskailevien esittäjien kanssa.

Kansainvälisyys ja kansallisuus

2000-luvun alusta alkoi myös uudenlainen kansainvälistyminen. Monet pienet ryhmät solmivat yhteyksiä ulkomaille, eikä yhteiskunnallisuus enää tarkoittanut millään muotoa erityisesti suomalaisen yhteiskunnan miettimistä.

Esimerkiksi **Otso Kauton** luotsaama Quo Vadis -ryhmä on vuosikausia kiertänyt Eurooppaa ja sen ohjelmisto koostuu eri kielillä ja myös sanattomasti esitetyistä teoksista. Yhteiskunnallisesti merkittävää ryhmässä on sen kyky toimia omilla ehdoillaan, pelkällä olemassaolollaan valtarakenteita kyseenalaistavana heimona.

Samoin esitystaiteilijoista koostuva, vuonna 2001 perustettu Todellisuuden tutkimuskeskus on toiminut monenlaisissa kansainvälisissä verkostoissa, kuten esimerkiksi globaalia työn muuttamista tutkivassa joukossa ja saanut tunnustusta ulkomailta, mutta pysynyt Suomessa marginaalissa.

2000-luvun alussa tapahtui myös toisenlaista liikettä: teatterin yhteiskunnallisuus

alkoi näkyä esityksissä, jotka hyödynsivät ja kommentoivat juuri esityspaikkaa. Niistä näkyvin esimerkki on Kristian Smeds, jolla on tapana juurruttaa teoksensa tiukasti siihen aikaan ja paikkaan, missä teos esitetään, oli pa sitten kyseessä Kajaani, Suomen Kansallisteatteri, Viro tai Bryssel.

Yhteisöteatteriesityksissä, kuten vaikkapa **Eero-Tapio Vuoren** ohjauksissa, materiaali hankitaan paikkakunnan ihmisiä haastattelemalla ja hakemalla paikasta tietoa, joten ne pureutuvat yhteisöön vieläkin tiukemmin. Aina kantaottavuus ei tarkoita epäkohtien näyttämistä, sillä Vuoren ohjaama *Tulevaisuus* (2007) Kajaanin kaupunginteatteri esitteli onnellisia visioita Kainuusta luomumaakuntana.

Traumaattiset paikalliset aiheet ovat synnyttäneet merkittäviä esityksiä, esimerkiksi **Masi Eskolinin** Rovaniemen kaupunginteatteri ohjaama *Musta joen syke* (2007) sukelsi Kemijoen valjastamisen haittapuoliin, voimallisuuden mukanaan tuomaan lappilaisten ja luontosuhteen väkivaltaiseen, peruuttamattomaan muuttumiseen.

Katsojan uusi vastuu

Saksalainen **Hans-Thies Lehmann** julkaisi jo vuonna 1999 teatterintekijöille ympäri maailmaa tärkeäksi tulleen teoksensa *Draaman jälkeinen teatteri*. Teoksen suomennos ilmestyi vasta vuonna 2009. Lehmannin kirja keskittyy pintatasolla nykyteatterin estetiikkaan, mutta on voimakas kannanotto nykyteatterin poliittisesta voimasta. Ehjät juonet, henkilöhahmot ja lineaariset tarinat eivät enää puhuttele tämän maailman ihmisiä. Ne ovat hänen mukaansa museotavaraa, sillä merkittävän, etenkin poliittisesti merkittävän, nykyteatterin täytyy kyseenalaistaa konventiot, päästä irti draaman kahleista, jotta se pystyy vaikuttamaan.

Teatterin yhteiskunnallisuus on 2000-luvun alun jälkeen riippunut mitä suurimmassa määrin katsojan näkökulmasta. Teatterin konventioita ovat kyseenalaistaneet yhteiskunnallisesti etenkin esitystaiteilijat sekä eri taiteenlajien rajoja koettelevat tekijät.

Ohjaaja **Minna Harjuniemi** perusti Helsingin Taiteellisen Teatterin vuonna 2005. Ryhmän eettiset valinnat eivät jää pelkästään lavalle, vaan ulottuvat prosesseihin saakka aina ekologisesti ajateltua väliaikabuffetia ja materiaalihankintoja myöten. Ryhmän yhteiskunnallinen merkittävyys näkyy monissa ydinajatuksissa.

Nykymaailmassa homo sapiensista on tullut homo performans, esittävä ihminen.

Harjuniemi halusi nähdä lavalla joukon, joka toimii kuin organismi, ryhmän esityksissä näkee yhden henkilön jakaantuneena kymmeneksi pikemminkin kuin yksittäisiä tähtinäyttelijöitä. Useimmiten joukkomuotoa käytetään vain viihteen puolella, kuten musikaaleissa, mutta Helsingin Taiteellisen Teatterin esitykset ovat yhtä aikaa sekä arkaaisia että avantgardistisia. Tässä tapauksessa muotoa voi pitää yhteiskunnallisena kannanottona – liiallisen yksilöllisyyden kritiikkinä, pyrkimyksenä harmoniseen yhdessäoloon.

Yhteiskunnallisuutta voi siis nähdä myös erilaisissa toimintatavoissa, siinä miten teos tehdään sekä työyhteisön hierarkioiden kyseenalaistamisessa. Katsojalla on aivan uudenlainen vastuu osallistuessaan esimerkiksi **Tuija Kokkosen** ja **Esa Kirkkopellon** teoksiin. He ovat kehitelleet ajatuksiaan esittämisen poliittisuudesta pitkälle niin esityksissään, teoksissaan, kirjoituksissaan kuin tutkimuksissaan.

Kirkkopellon johtaman vapaan Toisissa -taiteilijakollektiivin harjoitteiden tarkoitus ei ole sen vähäisempi kuin pyrkimys saavuttaa erilainen tapa olla maailmassa, väliin harjoituksilla on jopa haastettu painovoima. *Toisissa tiloissa* -projekti käynnistyi keväällä 2004 Helsingissä ja liikkuu kokeellisen teatterin, performanssin, tanssin ja kuvataiteen välimaastossa. Kirkkopelto luonnehti *Teatteri*-lehden (5/2008) kirjoituk-

sessaan, että uusi esittäminen ei kritisoi yhteiskuntaa, osoita epäkohtia, vaan käy suoraan esteettisen normin, realismin, kimppuun.

Tuija Kokkonen on jo 1990-luvulla aloittanut muistioesityssarjan, jonka esitykset ovat moniosaisia, rihmastomaisesti eri medioihin sekä luontoon levittäytyviä, arkistomaisia teoksia, jotka silti ovat myös tapahtumia. Kokkonen kyseenalaistaa esittämisen. Nykymaailmassa *homo sapiensista* on tullut *homo performans*, esittävä ihminen. Esimerkiksi *Kronopolitiikkaa III muistio ajasta* -teoksessa (2010) osoitettiin miten nykymaailman esitysyhteiskunta aiheuttaa suuria ekologisia kriisejä. *Kronopolitiikkaa III* -teoksessa mietittiin ei-inhimillisen ja inhimillisen olemisen ja esittämisen eroja, ihmisen rajallisuutta ja luonnon muistia. Miten ihminen voisi ymmärtää, ettei ole kaiken keskus?

Kokkosen ja Kirkkopellon työt osoittavat, että 2000-luvulla teatterin yhteiskunnallisuutta ei ole enää yhtä helppoa huomata kuin ennen, sillä se vaatii yleisöltä uutta suhdetta – ei ainoastaan teatteriin vaan koko maailmaan. ▽

**TYÖVÄEN MUSIIKITAPAHTUMA
VALKEAKOSKI 29.7.-1.8.2010**

Popeda
M. A. Numminen & Pedro Hietanen
Jarkko Martikainen
PMMP
Jaakko & Jay
Them Bird Things
Kari Tapio
Ritva Sorvali
Semmarit
Chisu
Eläkeläiset

**TYÖVÄEN
MUSIIKKI-
TAPAHTUMA**

TAPAHTUMATOIMISTO
Kanavanranta 3
37600 Valkeakoski
info@valmu.com
www.valmu.com

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON kirjallisuudentutkija **Anna Helle** pitää yleiskuvaa 2000-luvun suomalaisesta proosakirjallisuudesta melko tasaisena ja hiukan yllätyksettömänä. Romaaneja ilmestyy edelleen kiihtyvään tahtiin, mutta novellikokoelmat ovat, ehkä lajin vaikeuden vuoksi, vähemmän julkaistuja ja aliarvostettujakin.

Väitöskirjansa suomalaisesta jälkistrukturalismista laatinut Helle nimeää vuosikymmenen keskeisimmäksi romaanikirjailijaksi **Monika Fagerholmin**, jonka teokset *Amerikkalainen tyttö* ja *Sähkenäyttämö* ovat olleet merkkitapauksia. »Miellän Fagerholmin enemmän 2000-luvun kirjailijaksi, vaikka hän on debytoinut jo 1980-luvulla. Yksittäisistä kirjailijoista hän on yksi vuosituhaten alun mielenkiintoisimmista kirjailijoista ja tyylin uudistajista suomalaisen romaanin alueella.»

Keskusteleva proosa

Proosan muutoksen vuosikymmen oli Helteen mukaan ennemminkin 1980-luvulla. Esimerkkinä jossain määrin poikkeuksellisesta 2000-luvun proosasta hän mainitsee **Jaakko Yli-Juonikkaan** *Uudet uhkakuvat*, jossa on paljon lainauksia aiemmasta kirjallisuudesta. »Ja **Mikko Rimmisen** *Pölkky* taas herätti huomiota kielellisellä runsaudellaan tai suoranaishella liikasanaisuudellaan.»

Oma lukunsa on näkyvyyttä saanut fantastisia elementtejä hyödyntävä kirjallisuus, kuten **Johanna Sinisalon** ja **Pasi Ilmari Jääskeläisen** romaanit. »Sittenhän meillä on ollut myös valtava dekkaribuumi, mikä ei ole pelkästään suomalainen ilmiö. Dekkarit myyvät hyvin, niissä pyritään usein käsittelemään yhteiskunnallisia asioita, ja samalla niiden väkivalta on koko ajan raaistunut.»

Kirjallisuuden suhde yhteiskuntaan ei kuitenkaan ole aina kovin ilmeinen tai edes tärkeä asia: kirjallisuus ei enää ole samanlainen julkisen keskustelun foorumi kuin se on ollut aikaisemmin. »Eivätkä kiinnostavimpia kirjoja jostain syystä useinkaan ole **Jari Tervon** *Koljatin* tapaiset suoraan puoluepolitiikkaamme tarttuvat teokset. **Riina Katjavan** *Lahjat* kuvaa osuvasti nykyäitiyttä ja perheen ja työn yhdistämistä, mikä on tärkeä aihe niin yksityisellä kuin yleisellä tasolla», Helle linjaa. Työskennellessään tuoreimman Runeberg-palkinnon esiraadissa Helteen mieleen jäi yhteiskunnallisena kirjana voittaja **Kari Hotakaisen** *Ihmisen osa*, jossa

kuvataan monia nykykapitalismin aiheuttamia ongelmia.

Jossain määrin 2000-luvun ilmiönä Helle näkee myös keskustelun sukupuolesta ja seksuaalisista vähemmistöistä romaaneissa. »Hakematta tulee mieleen **Helena Sinervon** *Runoilijan talossa* tai tuorempi tapaus, **Gerry Birgit Ilvesheimon** erinomainen romaani *Lykantropia*. Ja onhan **Sofi Oksanenkin** kirjoittanut naistenvälisestä rakkaudesta teoksessa *Baby Jane*.»

Tästä ajasta kertoo myös kustannuskentän muuttuminen, joka alkoi jo 1990-luvulla: isojen perinteikkäiden kustantamojen rinnalle on tullut pienempiä yrittäjiä.

Helle pitää hyvänä myös sitä, että uusia näytelmiä on taas julkaistu kirjoina. »Olen ollut huomaavinani näytelmäkirjallisuuden arvon nousua kirjallisuudenlajina, ei vain näytelmien käsikirjoituksina. On kiinnostavaa nähdä, miten tämä kehittyy.»

Esikoiskirjailijoista näkyvimpänä Helle nostaa esiin Sofi Oksasen. Jo hänen esikoisteoksena *Stalinin lehmät* sai todella hyvän vastaanoton, ja sittemmin Oksasen ura on ollut nousujohteinen. Hän on tuonut kirjallisuuteen uusia aiheita ja näyttänyt mediassa kantaottavana persoonana. Perinteistä hänessä taas on hyvin selkeä ja napakka tyyli, hallitut lauseet ja rakenteet.

»Henkilökohtaisesti pidin Oksasta alkuun virkistävänä poikkeuksena, koska tuntui, että monet esikoiskirjailijat hallitsivat kyllä teknisesti jonkinlaisen bestsellerin rakennekaavan mutta heillä ei aina ollut riittävästi sanottavaa. Nyt en ole jaksanut seurata Oksasta kovin tarkkaan, olen ehkä saanut runsaasta näkyvyydestä jonkinlaisen ähkyn.»

Kokeileva lyriikka

Helteen mukaan lyriikassa on tapahtunut viime vuosina enemmän kuin proosan alueella. Uusista runoilijoista puhuttelevat muun muassa **Henriikka Tavi**, **Harry Salmenniemi** ja **Tytti Heikkinen**. Heille kaikille on ominaista kokeellisuus, kielen tai runon mahdollisuuksien kokeileminen ja venyttäminen. Kyse ei ole kuitenkaan vain tempuilusta, vaan runoudesta ja sanataiteesta hyvin olennaisessa merkityksessä.

»Heikkistä ja Salmenniemeä yhdistää se, että kumpikin hakee runoihinsa raaka-ainetta netistä ja muokkaa noudetusta materiaalista runoutta. Heikkisen runokokoelmassa *Varjot astronauteista* on esimerkiksi osioita,

Isojen perinteikkäiden kustantamojen rinnalle on tullut pienempiä yrittäjiä.

joiden runot ovat kuin keskustelupalstoilta otettua henkilökohtaista tilitystä, tyyliin 'Vittu mä oon läski, vaikka muut on laihoja'.»

Heikkisen runoissa on myös paljon huumoria, joka ei kuitenkaan perustu yksinomaan käsiteltyihin aiheisiin, vaan enemmänkin kieleen, joka huonoa nettisuomea mukaillessaan parodioi myös taitavasti odoituksia runokielen kohosteisuudesta. »Runot ovat yhtä aikaa viiltävän tarkkaa ajankuvaa, ronskia huumoria ja rankkaa yhteiskunnallista luettavaa. Kokoelmassa on myös vakavampia osastoja, joiden lukeminen ei välttämättä naurata lainkaan.»

Heikkisen kokoelmassa kiinnostavaa on myös julkaisutapa: kirja on ilmestynyt Nihil Interitin poEsia-sarjassa. Teos on luettavissa netissä pdf:nä, mutta sitä voi tilata painettuna kirjana myös print on demand -periaatteella Kirja kerrallaan -painotalosta.

»Runouden kenttä on hyvin elinvoimainen ja monimuotoinen. On perinteisempää painettua runoutta, joka sekkin on monella tavalla kiinnostavaa, ja sitten on tavalla tai toisella internetin tai digitaalisuuden kanssa yhteenkietoutunutta runoutta», Helle pohdiskelee.

Yksi uusi ilmiö kentällä on **Leevi Lehdon** ntamo-kustantamo, joka julkaisee paljon uutta runoutta. Digiaikaan siirtyminen ilmenee paitsi niin sanottuna flarf-runoutena (hakukonerunous), myös digitaalisena runoutena, esimerkiksi **Marko Niemen** kaltaisten runoilijoiden töissä. Vaikkapa *Nokturno.org* -sivuilla voi tutustua digitaaliseen runouteen. Uusi aikakausi näkyy kustantamoissa paitsi kirjapainokustannusten alenemisena myös mahdollisuutena julkaista teoksia netissä, kuten poEsia tekee.

»Positiivista ilmiössä ovat uudet aluevaltauksia ja yhä useamman tilaisuus saattaa teoksiaan yleisölle luettavaksi. Tiedän joidenkin pitävän netissä julkaisemista uhkana kirjailijoiden toimeentulolle, mutta itse koen sen ainoastaan myönteisenä mahdollisuutena», Helle summaa. ▀

TERVETULOA SELLAISENA KUIN OLET!

Neo-burleski saapui Suomeen 2000-luvun lopulla tasselit heiluen. Suuri kiitos esiintymislajin rantautumiselle kuuluu Petra Innaselle, joka tunnetaan lavalla burleskitähti Bettie Blackheartina.

HELSINGIN KAAPELITEHTAAN VUOKRAHUONEELLA istuu työpöytänsä ääressä ystävällisen näköinen, nelikymppinen nainen. Vaaleaveriköllä on käsissään näyttäviä tatuointeja. **Petra Innanen** on kuvataiteilija, jonka burleskirooli on merirosvohenkinen ja räväkkä Bettie Blackheart.

Neo-burleski tuli esiin Yhdysvalloissa jo 1990-luvun puolivälissä. Eurooppa heräsi burleski-innostukseen 2000-luvulla. Kolme vuotta sitten Innanen ja hänen kuvataiteilijaystävänsä **Suvi Aarnio**, burleskinimeltään Kiki Hawaii, toivat ravintola Kaisaniemeen Suomeen ensimmäiset burleskifestivaalit *HBF 2008: The Jungle of Phantom*. Tapahtuma oli loppuunmyyty – ja lisää haluttiin.

»En olisi silloin uskonut, että burleskista tulee Suomessa tällainen hitti!» Innanen päivittelee.

Burleski on vaikuttanut 2000-luvulla myös katumuotiin. Juhliin lähdeittäessä naiset tykkäävät pukeutua kimalteleviin, naisellisiin ja näyttäviin kabaree-henkisiin asuihin. Verkko-sukkahousut, korkokengät ja glitteri ovat suosiossa.

Valaita heilumassa lavalla?

Mitä se burleski oikein on? Bettie Blackheartin verkkosivuilla kerrotaan: »Nyky-burleski on esittävän taiteen laji, joka on visuaalinen ja värikäs sekoitus eri taiteenlajeja, kuten

teatteria, tanssia, komediaa, performanssia, musiikkia, vanhoja vaudeville- sekä kabareeteattereiden perinteitä höystettynä annoksella luovaa riisumista (strip) ja kiusoittelua (tease), eli stripteasea. Burleskiesityksessä kuitenkin pääpaino on sanalla tease eli kiusoittelu.» Esiintyjien pikkuhousut pysyvät jalassa eikä nännejä näytetä.

Nykyajan kuuluisin burleskitaiteilija, yhdysvaltalainen **Dita Von Teese** (s. 1972), edustaa klassista kaunotarta täydellisellä varjotallolla. Burleskilavoilla ei kuitenkaan nähdä vain ihannekroppaisia ja nukenkasvoisia nuoria neitoja. Tanssijoiden joukossa on laihoja, normaalipainoisia ja pyöreitä, lyhyitä ja pitkiä, nuoria, keski-ikäisiä ja vanhoja, naisia ja miehiä.

Burleskissa kauniita ovat tavalliset ihmiset. Esiintyjät ovat erilaisia persoonallisuuksia. Silmään pistää se, että monella tanssijoista on isoja tatuointeja. Usealla on muutenkin joko fiftari- tai punk-vivahteita tyylissään.

Innanen toivoo, että värikäs burleski-kulttuuri avartaisi ihmisten mieliä, toisi lisää suvaitsevaisuutta ja monimuotoisuuden ymmärtämistä. »Burleski ei ole poliittisesti korrektia. Monien on vaikea hyväksyä erilaisia ihmisiä esillä.»

Hyvä esimerkki Innasen mukaan ovat kuvamanipuloinnit, joilla lehtikuvien malleista pyritään poistamaan viimeisetkin inhimil-

liset »virheet». »Kun luen keskustelupalstoja, niin suren ihmisten kapeaa katsetta siitä, millainen ihminen kelpaa.»

Burleskijuhlat ovat niitä harvoja tapahtumia, joissa lavalla nähdään esimerkiksi isokokoisia ja keski-ikäisiä naisia riisuutumassa. »Helposti yleistetään, että kaikki burleskiesiintyjät ovat samanlaisia, isoja naisia. Burleskissa ei ole kuitenkaan kyse pelkästään isojen naisten vapautusrintamasta. Jotkut ovat kritisoineet, että lavalla heiluu vain valaita», Innanen sanoo ja nauraa.

Feministi riisuu sukkanauhansa

Mitä feminismiä se sellainen on, että naiset keikistelevät lavalla pikkuruisissa vaatteissa? Petra Innanen vastaa, että burleskissa naiset saavat hyväksyä itsensä sellaisena kuin ovat sekä nauttia naiseudestaan ja seksuaalisuudestaan. Burleskibileissä yleisökin saa tällytyä ja leikkiä asusteilla. Ylipukeutumisen vaaraa ei ole.

»Ei tarvitse olla näkymätön ollakseen hyväksyty. Teemme myös parodiaa tietynlaisesta naiskuvasta, kuten vedämme yli pin up -tytön avuttomuuden ja ujouden. Emme ole pin up -tytön osassa sinisilmäisinä, vaan olemme tietoisesti valinneet roolin.»

Innasan mukaan burleski vapauttaa naisia, joita syyllistetään paljon. Naiset eivät saisi edes liikkua yksin yöllä ulkona lyhyessä

Jos joku saapuu vain
katsomaan tissejä,
hän saa nähdä jotain
radikaalimpaa.

hameessa. Toisaalta Suomessa on saunakulttuuri, jonka ansiosta paljas pinta on meille luonnollista.

Jos joku saapuu yleisöön vain katsomaan tissejä, niin hän saa nähdä jotain radikaalimpaa. »Esitykset koskettelevat rajapintoja, joiden ylittämistä voi olla vaikea sulattaa.» Lavalla nähdään muun muassa dragia eli ristiinpukeutumista sekä homoseksuaalisita erotiikkaa.

Esityksissä on mukana myös miehiä, jotka rikkovat maskuliinisuuteen liitettyjä tabuja. Suomessa miesesiintyjä on Innasen mukaan suhteessa enemmän kuin muissa maissa. »Burleskimiehet vievät överiksi Dressman-pukumiehen. Miehillä on paljon ulkonäköpaineita, sillä miestenhan pitäisi koko ajan ravata kuntosalilla.»

Innanen ei kuitenkaan tarkoita, että burleski olisi yhtä kuin epäterveelliset elämäntavat. Burleski ei kannusta ketään repsahamaan ja lihomaan. »Burleski kuitenkin kehottaa ihmistä hyväksymään itsensä sellaisena kuin on. Ei pidä fanaattisesti pyrkiä olemaan joku muu. Voi olla tyytyväinen jo tässä hetkessä. Elämä ei ala vasta sitten kun on esimerkiksi käynyt kampaajalla.»

Innasen mukaan burleskin vallankumouksellisuus syntyy juuri siitä, että ihmiset ovat tyytyväisiä itseensä sellaisina kuin ovat. Tyytyväisille ihmisille ei voi mainostaa yhä uusia tuotteita, joilla parannella itseään. Tällainen visio pelottaa markkinoijia ja mainostajia.

Niin katsojilla kuin esiintyjillä on burleskijuhlissa hauskaa. »Meillä on oikeasti kivaa! Meidän bileissä ei pingoteta. Suomessa tuntuu usein, ettei saisi olla iloinen ilman kunnan syytä.»

Burleskin uudet tuulet

Helmikuussa pidetty *Helsinki Burlesque Festival 2010*: *Timemachine* sai kiitosta siitä, kuinka lähellä se oli »vanhaa aikaa», tavoittaen 1950-luvun burleskiesitysten intohimon ja tyylikkyyden. Ajat ovat kuitenkin muuttuneet sitten kaikista kuuluisimman pin up -malli **Bettie Pagen** (1923–2008) tähtihetkien.

»Ennen eivät miehet eivätkä värilliset esiintyneet. Moraalisäännöt olivat tiukemmat. Aikaisemmin esiintyjät myös esittelivät sen ajan

ihannevartalo.» Nykymittapuulla ajateltuna 1950-luvun ihannevartalo oli kuitenkin lähellä meidän aikamme normaalivartaloa. Sen ajan ideaali oli kaukana nykyajan alipainoisesta ja silikonirintaisesta mallista.

»Nykyisin burleski on lähempänä performansitaidetta. Esiintyjissä on eri alojen taiteilijoita ja kaikkia yhdistää vahva kiinnostus visuaaliseen kulttuuriin», Petra Innanen kuvailee.

Häntä itseään viehättää se, että burleskissa on pop-kulttuurin nykyilmioiden kuvastoa. Hän ihailee myös monia burleskitähtiä erisyistä: »Yksi tekee upeita asuja, toisella on mahtava läsnäolo lavalla ja kolmas on loistava komedianne.»

Taiteilija myöntää, että on vaikea ruveta tekemään taidelajia täysin uudestaan. Neo-burleskin esikuvana on aikaisempien vuosikymmenien burleski. Osa lajin viehätystä tulee juuri nostalgiaista. Esiintyjät voivat toteuttaa itseään pukeutumalla eri aikakausien tyylein.

Petra Innanen ihailee alan 1950–60-lukujen legendoja. »He katosivat, kun hienostuneisuus lähti ja tilalle tuli pelkkä striptease.»

Entisaikaan yleisössä istui usein aviopareja. Nykyään yleisössä on paljon heteronaisia ilman miesseuraa sekä lesboja ja homomiehiä.

Burleskitapahtumat tarjoavat kohtaamispaikan marginaalissa oleville. »On surullista ja väärin, jos ihmisen täytyy elää kaapissa tai yrittää väkisin muuttua samanlaiseksi kuin muut. Jos erilaisuus ärsyttää, niin ei tarvitse tulla burleskibileisiin», Innanen toteaa.

Yhtä paljon kuin rakastajia, on nykyburleskilla myös vihaajia. Moni tuntee ottaneen harrastukseksi burleskin julkisen inhoamisen. »Jotkut oikein hekumoivat sillä, että saavat inhota. Kuitenkaan ketään ei pakoteta tulemaan burleskitapahtumiin. Toisaalta on hyvä, että on vielä asioita, jotka herättävät voimakkaita tunteita. Burleski ei ole neutraalia.»

Innasen mukaan esityksiä on oikeus arvostella. Kannattaa kuitenkin muistaa, että kaikki esiintyjät tekevät parhaansa ja vapaaehtoisvoimin, intohimosta burleskiin. ▀

»Suren ihmisten kapeaa katsetta siitä, millainen ihmisen kelpaa.»

Tulevia tapahtumia:

- 23.4. Helsinki Burlesque & Lola Vanilla presents: Drag me to HEL Kaapelitehdas, Helsinki
- 30.5. Turku Burlesque Presents: Let's go-go nuts at the HUMAN ZOO!

Lisätietoja:

<http://www.helsinki-burlesque.com>
ja <http://www.bettieblackheart.com>

MICHELLE BALDWIN: *Burleskin paluu*. Suomennos Tytti Heikkilä. Like, Helsinki 2010.

Luokka palaa – mutta miksi?

Suomessa on elänyt pitkään käsitys siitä, että olemme kaikki keskiluokkaisia. Tuloerojen kasvu on kuitenkin pakottanut katsomaan asioita toisin. Jos halutaan puhua luokkataistelun paluusta, pitää myös kysyä, mitä luokka tarkoittaa.

VUOSIKYMMEN TAI PARI sitten Suomessa toisteltiin, ettei luokkaeroja enää ole, vaan olemme kaikki homogeenista keskiluokkaa. Historia oli virallisesti loppunut ja liberaali demokratia valloittanut maailman ja sydämet. Sitten tuli lama, sosiaaliturvan leikkaukset, globalisaatio ja sarja talouskriisejä. Oikeisto reagoi työväen vahvaan asemaan tuomalla maahan uusliberalismin. Samaan aikaan ihmisten kokemusta yhteiskunnasta alkoi kehystää työn ja elämän yleinen epävarmentuminen.

Kaoksen keskellä keskustelu yhteiskuntaluokista on palannut. Aiheesta julkaistaan pari pamflettia vuodessa. Sosiologiassa ja

naistutkimuksessa on pyyhitty pölyt luokkakäsitteistä.

Jopa *Aamulehden* pääkirjoitussivulla (7.1.2010) moititaan, että yläluokkaan kuuluvilla on vaikeuksia myöntää korkea luokka-asemansa. »Tilanne on se, että luokkajako alkaa jo peruskoulussa», veistelee **Päivi Lipponen** blogissaan.

Luokkapuheen paluu johtuu todennäköisesti luokkaerojen kärjistymisestä, vaikka kehityksestä puhutaan osattomuuden, syrjäytymisen tai köyhyyden kaltaisilla »neutraaleilla» käsitteillä.

1960-luvulta 1980-luvulle näytti välillä siltä, että unelma luokattomasta hyvinvointi-

valtiosta olisi mahdollista toteuttaa, kunhan kansalaiset tottelevat ja kapitalismia säännellään tarpeeksi.

Työväenliikkeen kamppailut, sodanjälkeinen talouskasvu ja useimpien puolueiden tukema ruotsalaismallinen tasa-arvoajattelu vaikuttivat. Perinteiset luokkarajat maanviljelijöiden, kaupungin työläisten ja keskiluokan välillä alkoivat sumentua, eivätkä ihmiset enää halunneet tietoisesti samastua tiettyyn yhteiskuntaluokkaan.

Suomalaiset saivat nauttia sisävessasta, tv:stä ja jääkaapista. Työläisilläkin oli vaurasta käydä Kanarialla, heidän lapsensa in-terreilasivat. Naiset vapautuivat töihin, tu-

Meistä jokainen on jollain tavalla porvari.

li peruskoulujärjestelmä, sosiaalietuuksia parannettiin, verotusta tasa-arvoistettiin. 1980-luvulla joka toinen markka käväisi valtion kassan kautta. Silloin »luokkaretkeily» eli sosiaalinen liikkuvuus luokasta toiseen oli Suomessa maailman vilkkainta.

Viime vuosina luokkajaot ovat jälleen jyrkentyneet. Tuloerotkin ovat kasvaneet 1980-luvun jälkeen, vuosina 1995–2005 peräti OECD-maiden nopeinta tahtia.

Luokka kokemuksena

Markku Soikkeli ironisoi *Kulttuurivihkoissa* (1/2010) uuden luokkapuheen »näin minusta tuli minä» -tyyliä: »Kun minun lapsuudessaani vaatteet olivat Halpahallin lootasta, mutta naapurin Jaskalla ne tulivat Seppälän hyllystä, niin minusta tuli väistämättä kirjailija.» Epäilemättä keskiluokan kokemukset luokkaeroista kehittyvät juuri näin.

Itselleni yhteiskuntaluokan merkitys konkretisoitui, kun muutin Helsinkiin ja aloitin yliopiston. Siellä tutustui – muutaman perusduunarin ohella – ihmisiin, jotka ovat käyneet eliittikouluja, kiertäneet maailmaa lukionsa shakkikerhon kanssa ja saavat yhä vierailvalta professorilta satunnaisen kutsun Koreaan. Jos suku ei takaa kuukausittaista perustuloa tai perintöasuntoa Helsingin keskustasta, niin paremman luokan piireissä on ainakin opittu itsevarma asenne ja valikoima kontakteja, joiden avulla työ ja opiske-

lu on helppo ottaa haltuun. Tuntuu vaikealta yrittää olla tasavertainen tällaisten ihmisten kanssa, vaikka tuleekin keskiluokasta.

Katriina Järvisen ja **Laura Kolben** 2007 julkaistu teos *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa* kokoaa yhteen vastaavia kokemuksia. Työläisperheen tytär Järvinen kertoo junamatkastaan pääkaupunkiseudun lähiöihin. Akateemisille kollegoille matka on eksoottisempi kuin arkinen lennähdys Brysseliin: he tuijottavat espoolaisia lähiöitä ja kommentoivat kovaan ääneen, että ankean näköistä seutua, minä en ainakaan vaihtaisi jugend-asuntoa elementtitaloon. »Hyväosaisten kollegoideni mieleen ei juolahtanut, että asuinpaikan valinta ei ole vain makuasia. Kysymys on myös rahasta», Järvinen kirjoittaa.

Ikään kuin asuminen olisi »arvovalinta» ja köyhyys »köyhäilyä» eli itse valittu elämäntyyli, eikä poliittisesti tuotettu luokkapakko. Järvinen ja Kolbe itse määrittelevät luokan epätasa-arvoiseksi pääsyksi arvostettuihin yhteiskunnallisiin resursseihin, kuten rahaan ja koulutukseen. He vaativat keskustelua aiheesta, mutta eivät vedä poliittisia johtopäätöksiä. Kirja varoittaa myös luokkavihan traumatisoivasta vaikutuksesta.

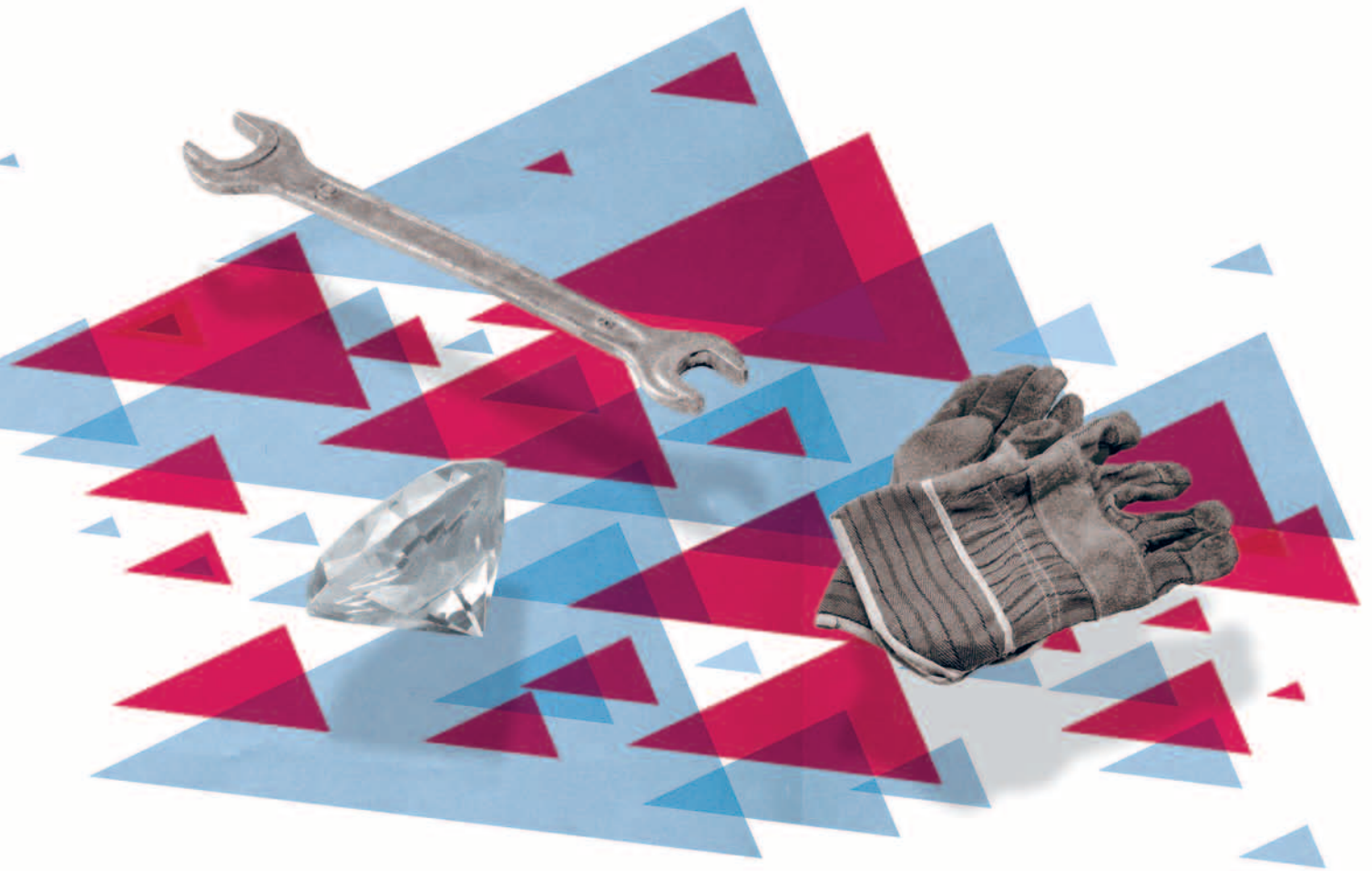
Toinen huomiota herättänyt kirja on aikaisemmin ruotsiksi ilmestynyt, luokka-aiheisia esseitä sisältävä antologia *Me muut* (2009). Kolumnisti **Anu Silfverberg** meinasi sitä

lukiessa pullauttaa kahvit rinnoiksilleen (HS 11.2.2010), sillä kirjasta voi lukea väitteen, että taiteilijoita, akateemikkoja ja maahanmuuttajia yhdistää paskaduunien tekeminen. Tämä on väärin, koska »yhteiskunnan alin kasti rinnastuu oman tiensä valinneisiin kutsumusammattilaisiin». Silfverbergin mukaan luokka ei ole rahaa, vaan koulutusta ja sosiaalista valtaa.

Koulutus ja sosiaalinen pääoma vaikuttavat luokkaan varmasti. Mutta eikö mikään luokkarakenne yhdistä esimerkiksi pienillä apurahapätkillä kitkuttavaa yksinhuoltajaakateemikkoa ja metroa siivoavaa siirtolaista? Eikö työmarkkinoiden epävarmentuminen koske sekä tutkijoita, toimittajia, paperityöläisiä että puhelinmyyjiä? Jos toisaalta »olemme kaikki yhtä keskiluokkaa», niin mikä on keskiluokan asema tuotantoprosessissa ja mihin katosivat yhteiskunnan alhaiso ja ylhäisö? Vaikuttaa siltä, että julkisen keskustelun luokkakäsitteistö on pahasti sekaisin.

Moneudesta luokkateoriaan

Luokkapuhe on palannut myös vasemmiston teoriaan. 2000-luvun alussa globalisaatio-kriittisen liikkeen keskustelua poliittisesta toimijasta hallitsi **Michael Hardtin** ja **Antonio Negrin** kirjassa *Imperiumi* esiteltyä multitudon eli »moneuden» tai »väen» käsite. Teoksensa jatko-osassa Hardt ja Negri ko-

rostivat, ettei multitudo ole niinkään luokkakäsite, vaan »hirviömäinen kokoelma ainutlaatuisia eroja». Seurauksena oli käsitys, että kuka tahansa pystyy hyökkäämään kapitalismia vastaan välittömästi ja missä tahansa. Nähtiin, että työväen kapinointi saattoi muuttaa kapitalismia.

Uusi työväki kapinoin Suomessa julkisesti 2005–2008, kun maahan tuotiin eurooppalainen EuroMayDay-mielenosoitusprosessi. Vuoden 2006 vappumielenosoituksessa vaadittiin kaikille maksettavaa perustuloa ja hajotettiin Elinkeinoelämän Keskusliiton pääkonttorin ikkunat. Myöhemmin illalla osa mielenosoittajista valtasi VR:n vanhat makasiinit, ja poliisin yritys lopettaa juhlat muuttui mellakaksi. Seuraavina päivinä tv:n puhuvat päät analysoivat, että luokkataistelu on palannut Suomeen.

Julkisuudessa alettiin puhua prekariaatista, luokattomasta luokasta, joka elää työntantajien armoilla eikä taloudellisen epä-

varmuuden vuoksi pysty suunnittelemaan elämäänsä paria viikkoa pidemmälle. Käsitteen Suomessa esitellyt autonominen vasemmisto pyrki vähitellen kehittämään prekariaattipuhetta uudesta luokka-analyttisestä näkökulmasta.

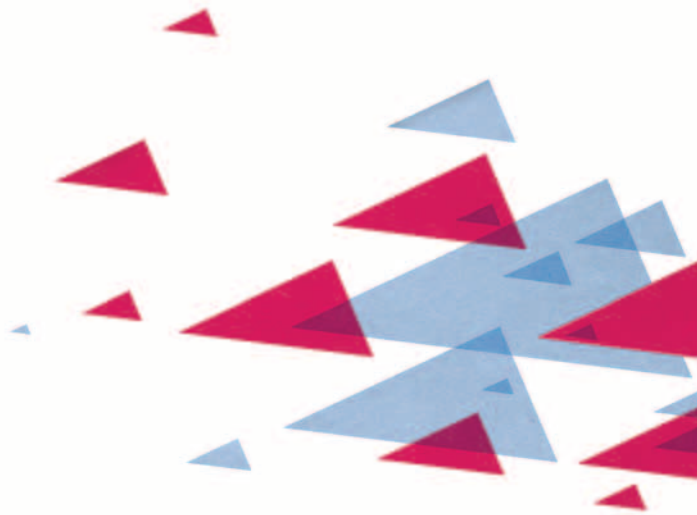
Verkkolehti *Megafonia* toimittavan **Joel Kaitilan** mukaan puhe epätasa-arvoistumisesta ja multitudosta oli liian hajanaista. Kun nyt puhutaan luokasta, puhutaan osittain samasta asiasta, mutta yritetään osoittaa selkeämmin intressiristiriitoja työtä tekevän väen ja pääomaa kasaavan luokan välillä.

»Luokka nimeää yksilöivää epätasa-arvo puhetta rakenteellisemmin niitä käytäntöjä ja mekanismeja, jotka meitä sortaa, kontrolloi, vieraannuttaa, whatever. Se nimeää siis kokemuksen, jonka tulisi artikuloitua joksikin jaetuksi.» Luokkakäsitteellä on näin kaksi roolia. Yhtäältä se kartoittaa palkkatyön ja pääoman välistä suhdetta. Toisaalta se pyrkii tavoittamaan jaettuja kokemuksia, joille

yhteinen poliittinen pyrkimys vastustaa pääoman valtaa voisi rakentua.

Jukka Peltokoski samasta lehdestä jatkaa: »Luokkakeskustelun herättelemine on yritys tuoda kentälle käsitteistöä, joka voisi luoda uutta laaja-alaista yhtenäisyyden ja solidarisuuden tunnetta. Eikä vain tunnetta, vaan käsitteellistä ymmärrystä yhteisestä vihollisesta ja asemasta suhteessa pääomaan. Käsitteiden on kuitenkin elettävä ja kehityttävä kamppailujen mukana. Emme niin sanotusti vielä tiedä mitä luokka voi tehdä.»

Luokka-analyysi ei ole mikään viisasten kivi, mutta se on välttämätön lähtökohta kapitalismikriittiselle politiikalle. »Luokkanäkökulma ei välttämättä anna vastauksia siihen, miten vaikkapa ympäristökysymykset tulisi ratkaista, mutta en usko, että ympäristökysymyksiä voidaan ratkaista kapitalismin puitteissa. Kapitalismia, siis luokkayhteiskuntaa koskevan kysymyksen asettaminen on välttämätöntä, muttei välttämättä riit-

Luokkajako alkaa jo peruskoulussa.

tävää ekologisesti kestävästä elämäntavasta rakentamiseksi.»

Tragedia, farssi vai succé

Marxin aforismin mukaan historia toistuu kaksi kertaa, ensin tragediana ja sitten farsina. Mutta entä kun historia toistaa itseään kolmannen kerran? Ensimmäinen kerran luokkakeskustelu huipentui Suomessa vuoden 1918 sisällissodassa, jota voi hyvällä syyllä pitää traagisena. Toista kertaa eli 1970-luvun taistolaista luokkaretoriikkaa monet pitivät farssina. Jotta kolmas kerta ei lässähtäisi, täytyy esittää kysymys: mitä luokat oikein ovat?

Sosiologiassa luokka on perinteisesti käsitelty kokoelmaksi yksilöitä, joita yhdistää esimerkiksi ammatti ja elämäntyyli. Luokat nähdään ryhmiksi tai »paikoiksi» ja niitä tarkastellaan tietyllä hetkellä (synkronisesti, staattisesti). Uusia luokkakerroksia voidaan periaatteessa lisätä loputtomasti edellisten väliin.

Luokka voidaan kuitenkin hahmottaa yksilökokoelman sijaan myös yhteiskunnallisen suhteena, joka läpäisee yksilöt ja ammattiryhmät eri tavoin. Yksilössä voi siis olla osa työläistä ja osa kapitalistia. Nykyään työn ja pääoman ristiriita tunkeutuu yksilön sisään, kun työläiset sijoittavat osakkeisiin ja vaativat itselleen potkuja, jotta osakkeiden tuotto kasvaisi. Tästä näkökulmasta yksi akateemikko voi olla enemmän työläinen (jos hän elää pääasiassa palkkatuloilla), toinen taas enemmän kapitalisti (jos hän nauttii pääomatuloja). Skotlantilainen so-

sialisti **Richard Gunn** kutsuu tätä »marxilaiseksi» luokkakäsitykseksi. Luokka on työn ja pääoman konfliktuaalinen suhde, eikä ilman luokkataistelua ole luokkia. Luokkaristiriidat leikkaavat yksilöiden läpi ja elävät jatkuvasti.

Sosiologinen näkemys luokasta on staattisuudessaan ja sovinnollisuudessaan oikeastaan kovin porvarillinen. Mutta puhtaan gunnilais-marxilainen käsitys ei sekään tunnu uskottavalta. Olisi hölmöä kiistää keskiluokkaisuuden oleminen ilmiönä, koemehan sen joka päivä ja olemme monessa suhteessa »kulttuurikeskiluokkaisia»: arvostamme tietynlaista puhtautta, laskelmoimme, istumme nytkin kotona miettimässä sisustusvalintoja ja niin edelleen. Jos keskiluokka ei ole marxilaisittain luokka, niin mikä se on?

Keskiluokka on työn ja pääoman rajapinnasta sinnyntä hahmo tai syvälle ulottuva asennekulttuuri. Hahmo on tietenkin porvarin hahmo, jonka tunnusmerkkejä ovat yksityisomaisuuden ehdoton arvostus, kynnisyys, negatiivinen aikakäsitys (aika niukkana resurssina), kyvyttömyys luoda uutta ja samanaikainen kyky mukautua ja totella, tuonpuoleisuuden (työn »sitten aikanaan» tuomien palkintojen) tavoittelu, sekasortoisuuden luonnontilan pelko, alempiarvoisten kyykyttämisen tai orjuuden hyväksyminen, laskelmoisuus ja rationaalisuuden korostaminen.

Siksi on niin pitkään hoettu, että »luokkia ei ole» tai »olemme kaikki keskiluokkaisia»: se johtuu porvarin hahmon leviämisestä

kaikkialle yhteiskuntaan. Meistä jokainen on jollain tavalla porvari. Asenteemme ovat ainakin jollain tavoin laskelmoivia, kynnisiä ja tottelevaisia. Tämä ei muuta miksiäkään sitä, että kapitalistinen yhteiskunta on väistämättä luokkayhteiskunta.

Luokan paluun kohtalonkysymys kuuluu-kin: nähdäänkö luokat ryhminä vai käsitteinä niiden muodostuvan suhteessa, siis luokkataistelussa? Luokat eivät synny siitä, että on samankaltaisia yksilöitä. Ne syntyvät liikkeestä: siitä, että jotkut tuottavat ja toiset hyötyvät, että yhdet pakenevat ja toiset yrittävät ottaa kiinni, ja tätä pitää yllä taloudellisten ja poliittisten suhteiden verkosto. ▀

Luokkakirjallisuutta suomeksi:

SILJA HIIDENHEIMO, FREDRIK LÄNG, TAPANI RITAMÄKI JA ANNA ROTKIRCH (toim.): *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokasta*. Teos 2009.

KATARIINA JÄRVINEN JA LAURA KOLBE: *Luokkaretkellä hyvinvointivaltiossa. Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta*. Kirjapaja 2008.

MERJA KINNUNEN: *Luokiteltu sukupuoli*. Vastapaino 2001.

LUOKKAPROJEKTI: *Suomalaiset luokkakuva*. Vastapaino 1984.

PIIRAINEN & SAARI (toim.): *Yhteiskunnalliset jaot*. Gaudeamus 2002.

TARJA TOLONEN (toim.): *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Vastapaino 2008.

Verkkolehti *Megafoni*. <http://www.megafoni.org>

Kulttuurin digitaalinen yhteismaa

Creative Commons on 2000-luvun ilmiö. Vuoteen 2008 mennessä Creative Commons -lisenssillä oli julkaistu jo 130 miljoonaa teosta. Wikipedia lienee suurin ja tunnetuin cc-lisenssiä käyttävä projekti. Mistä Creative Commonsissa on kyse?

ILMAISUN CREATIVE COMMONS voisi suomentaa esimerkiksi luovuuden yhteismaiksi tai kulttuuriseksi yhteisomaisuudeksi. Kyseessä on avoimen lähdekoodin tietokoneohjelmiin liittyneen ajattelun pohjalta syntynyt tekijänoikeudellinen liike. Vuonna 2001 perustetun projektin johtohahmo **Lawrence Lessig** on sanonut, että liikkeen tavoitteena on heikentää sisällön jakelusta vastaavien yritysten valtaa kulttuurin alueella.

Tämän edistämiseksi kehitettiin Creative Commons -lisenssit, joiden esikuvana on ohjelmointipuolella sovelletut GPL-lisenssit. GPL-lisenssi tarjoaa tietokoneohjelman käyttäjälle neljä vapautta: vapauden käyttää tietokoneohjelmaa miten tahtoo, vapauden tutkia ja muuttaa ohjelmaa, vapauden jakaa ohjelmasta kopioita sekä vapauden jaella ohjelman muokattuja versioita eteenpäin. Tässä korostuu erityisesti vapaus tutkia ja muuttaa ohjelmaa. Se edellyttää, että ohjelman lähdekoodi on avoin, ja muodostaa näin perustan koko avoimen lähdekoodin puolesta taistellevalle liikkeelle.

Neljä oikeutta

Creative Commons -lisenssistä on erilaisia versioita. Niissä toistuu neljä erilaista perusoikeutta, joita voi yhdistellä haluamalaan tavalla.

Ensimmäinen tekijän perusoikeuksista on, että teoksen alkuperäisen tekijän nimi mainitaan aina teoksen uuden version julkaisun yhteydessä. Teosta saa siis esimerkiksi miksatua uusiksi, mutta alkuperäisen tekijän nimi täytyy silti mainita.

Kaupallisen käytön kieltäminen estää uudelleenjulkaisijoita käyttämästä teosta kaupallisiin tarkoituksiin. Epäkaupallisiin tarkoituksiin teosta voi silti käyttää miten haluaa.

Jatkoteosten kieltäminen taas estää teoksen uudelleenmuokkaamisen tai käyttämisen remiksin materiaalina. Tällöin on kuitenkin edelleenkin mahdollista ottaa teoksesta kopioita ja levittää niitä sellaisenaan.

Neljäs rajoitus, jonka tekijä voi asettaa Creative Commons -lisenssillä, on vaatimus teoksen julkaisemisesta ainoastaan vastaavan lisenssin alaisuudessa. Tällöin teosta ei

Luominen vaatii aina perustan päälle rakentamista. Ei ole olemassa taidetta, joka ei kierrätä. Ja taidetta tulee olemaan vähemmän, jos jokaista uudelleenkäyttöä laskuttaa omistusoikeuden ominut taho. Monopolit ovat olleet poikkeus vapaissa yhteiskunnissa; ne ovat olleet sääntö suljetuissa yhteiskunnissa.

LAWRENCE LESSIG

saa siirtää esimerkiksi kaupallisen lisenssin alaisuuteen.

Ohjelmistopuolen GPL-lisenssin suomalainen menestystarina on tietenkin **Linus Torvaldsin** luoma Linux -käyttöjärjestelmä, jota käyttäen tämäkin artikkeli on kirjoitettu. Kulttuuripuolen Creative Commonsin menestynein suomalainen teos on *Star Wreck* -elokuva, vuonna 2005 julkaistu faniparodia *Star Trek* -tv-sarjoista ja elokuvista. Sen on arvioitu olevan maailmanlaajuisesti kaikkien aikojen katsotuin suomalainen elokuva.

Kehotan kaikkia cc-julkaisijoita noudattamaan mahdollisimman korkeita laatuvaatimuksia siitä huolimatta, että julkaisee teoksen itse. Kustantajatkin voisivat tutkia niitä mahdollisuuksia, joita cc tarjoaa taiteen julkaisulle – se mahdollistaisi entistä tasapuolisemman suhteen tekijöiden ja kustantajien välille. Sen pitäisi olla molempien etujen mukaista.

KIMMO LEHTONEN

Tieteisvisio avoimen lähdekoodin utopiasta

Kimmo Lehtonen julkaisi vuonna 2006 cc-lisenssin puitteissa tieteiskirjan *LUEMINUT*. Kapinalliset yrittävät teoksessa perustaa yhteisöä, jonka toimintamallina on eräänlainen avoimen lähdekoodin ohjelmointirajapinta. Juuri tällaisia yhteiskuntakokeiluja voisi seuraavan vuosisadan aikana olettaa syntyvän, sillä kyberdemokratian toteuttaminen on yhä lähempänä sitä, mikä on oikeasti mahdollista tietovirran levitessä jokaiseen laitteeseen ja kaikille maantieteellisille alueille.

LUEMINUT julkaistiin verkossa. Kimmo Lehtonen kertoo kirjan tavoittaneen latauslukujen perusteella laajemman yleisön kuin hänen aikaisemmat, kustantajien kautta julkaisemansa kirjat. Lisäksi teoksen elinkaari on ollut pidempi kuin helposti kirjapinoihin päätyvällä fyysisellä kirjalla. Lehtonen kuitenkin huomauttaa, että internet-jakelu on eri asia kuin cc-julkaiseminen, sillä cc-kirjan voisi julkaista myös perinteisen kustantajan kautta tai painettuna.

Lehtonen halusi julkaista kirjan cc-lisenssin puitteissa kahdesta syystä: kirjan aihepiiri suorastaan vaati avoimen tekijänoikeusmallin soveltamista, ja lisäksi scifi-kirjallisuuden markkinat ovat Suomessa niin pienet, että rahan ansaitseminen tieteiskirjallisuuden avulla tuntui utopistiselta ajatukselta.

LUEMINUT-kirjan tapauksessa oikeutta tehdä johdannaisteoksia onkin jo sovellettu, sillä kirjasta tehtiin vuonna 2009 sarjakuvasarja. Lehtonen kertoo olevansa erityisen kiinnostunut mahdollisuudesta, että teoksesta tulisi oopperajohdannainen.

Aitaamattomat kulttuurilaitumet

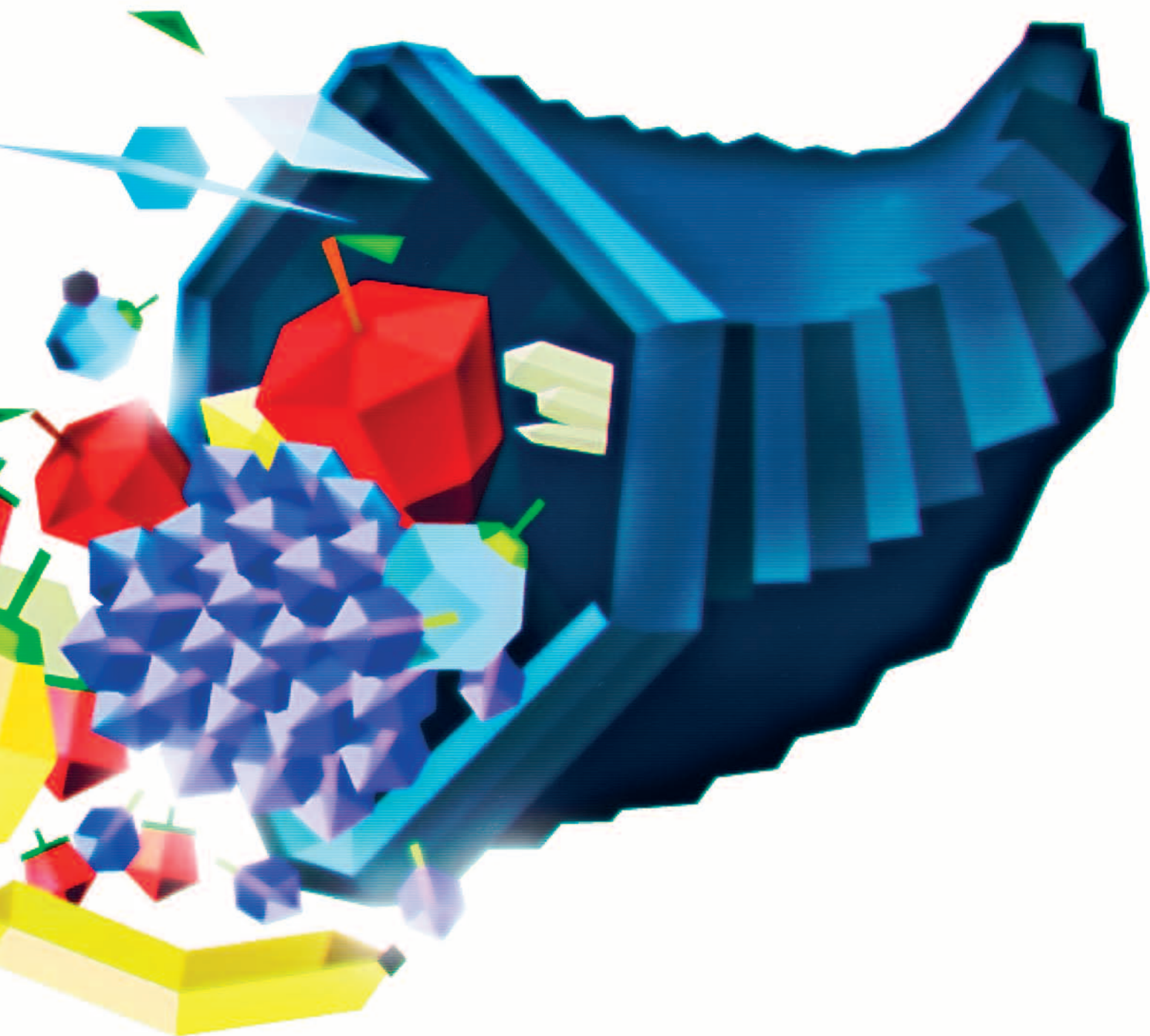
Tutkijana ja ohjelmoijana työskennellyt Henrik Ingo julkaisi vuonna 2004 verkossa

Epäkaupallisiin tarkoituksiin teosta voi silti käyttää miten haluaa.

kirjan *Avoim elämä*. Se käsittelee avoimeen lähdekoodiin perustuvaa ohjelmistomallia, sen toimivuutta eri ohjelmien kohdalla sekä laajemmin avoimien mallien yleistymistä elämässä yleensä. Hän valitsi julkaisulleen cc-lisenssin, koska suljetulla lisenssillä julkaistu avoimen lähdekoodin ohjelmia käsittelevä kirja olisi ollut epäuskottava. Lisäksi hän halusi kokeilla miten lisenssi vaikuttaisi kirjan myyntiin ja siihen, miten se otettaisiin vastaan. Lisäksi hän halusi olla niiden joukossa, jotka ensimmäisenä uskovat, että avoimuudessa on tulevaisuus.

Ingo näkee verkkojulkaisun ja cc-lisenssin yhdistelmän vaikuttaneen myönteisesti kirjan levikkiin. Kirjan suomenkielinen versio on ladattu 20 000 kertaa. Se on paljon enemmän kuin alaa käsittelevien tietokirjojen myynti Suomessa yleensä. Omakustanneversio kirjasta myi useampia satoja kappaletta, mahdollisesti koska se sai julkaisuutta olemalla jaossa myös verkossa. Ingo muistuttaa tutkimuksista, joiden mukaan teoksien piraattikopioiden leviäminen verkkoon on aiheuttanut kysyntäpiikin teosten myynnissä.

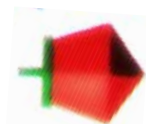

Ingo myös harmittelee, että kirjaa ei esimerkiksi ole käännetty muille kielille, vaikka lisenssi sen mahdollistaakin. Kirja tuotti vain vähän rahaa vapaaehtoisten lahjoitusten muodossa, mutta tietokirjailijaa kiinnostaakin Ingon mukaan enemmän kirjan leviäminen ja julkisuus. Toivomuksena on myös, että muut tekisivät kirjasta uusia, päivitettyjä versioita. »Avoin lähdekoodi sekä muut avoimet mallit kehittyvät nyt niin nopeasti, ettei minulla olisi mahdollisuuksiakaan työn ohella päivittää kirjaa. Niinpä tämä jää ainoaksi käytännön vaihtoehdoksi.»

Henrik Ingo muistuttaa CC-lisenssin käyttöä harkitseville, että CC-lisenssin suljetummat muunnelmät ja kaupallisen käytön estävät versiot eivät mahdollista sellaista uudelleenkäyttöä, mihin avoimuusliike on pyrkinyt. Lisäksi hän kehottaa taiteilijoita tarkastamaan, estävätkö tekijänoikeusjärjestön säännöt teosten julkaisun verkossa tai avoimella lisenssillä. Ohjelmointipuolella työ sopimukset yleensä sallivat työntekijöiden harrasteprojektit, mutta taidepuolella tekijänoikeusjärjestöjen säännöt voivat paljastua tiukemmiksi. ▸

Monet ihmiset sotkevat esimerkiksi piratismiin ja CC-lisenssien tapaiset järjestelmät, joissa kirjailija tai tekijä omasta halustaan haluaa hyödyntää internettiä levityskanavana ja jopa uutena yhteisöllisenä luomiskanavana. Olen ottanut omaksi elämäntehtäväkseni valjastaa niitä valtavia energiavarantoja, joita avoimen lähdekoodin ohjelmistoissa ja Wikipediassa on jo nähty käytännössä. CC-lisenssien käyttö lisääntyy hiljalleen, mutta mielestäni varsinaiset mullistukset ovat vielä näkemättä.

HENRIK INGO

Vanhat ja uudet kirjastovisiot

Internet ja tiedon digitalisoituminen muuttavat kirjastolaitoksen luonnetta.

KIRJASTONHOITAJAT PYRKIVÄT HERÄTTÄMÄÄN uudelleen henkiin vanhoja visioitaan. Se ei ole väärin.

Vika on siinä, että vanhat visiot eivät ole toteutuneet, ainakaan riittävässä määrin.

Mutta myös uusia visioita epäilemättä tarvitaan. Aloitan kommentoimalla joitakin vanhoista hyvistä visioista. Sen jälkeen asetan joitakin kysymyksiä, jotka toivottavasti johtavat eteenpäin.

Joitakin vanhoja ja hyviä ideoita

Monet käsittävät mielellään kirjaston kohtaamispaikkana, ja siinä he ovat oikeassa, sillä kohtaamisen takana hämmöttää kokemus. Ilman kohtaamisia elämä ei olisi elämisen arvoista, oli muun muassa **Sokrateen** näkemys. Tähän voi vain yhtyä: mieluummin täydellinen kokemusten puute (tiedottomuus) kuin täydellinen kohtaamisten puute!

Jokaisessa kirjastossa on mahdollisuus, että lukija kohtaa kaltaisensa. Nimittäin sen, joka on kirjoittanut luettavan.

»Kirjasto ottaa yhä enemmän kohtaamispaikan roolin, jossa ihmiset voivat saada apua eri tyyppisiin kysymyksiin», määrittelee kirjastotoimen johtaja **Maija Berndtson**.¹ Rehellisesti sanottuna tämä on mielestäni melko epämääräinen väite, joka ei selitä mitä kirjastoille on tapahtumassa tai mitä me haluamme tapahtuvan.

Library Journal -lehdessä oli tammikuussa 1917 kirjastonhoitaja **Marilla Waite Free-**

manin lausunto *human interestistä* kirjastossa. Se sisälsi muun muassa seuraavan episodin:

»Hän taivutti itseään epävarmasti tiskin yli kysymyksensä kanssa, jonka hän oli kirjoittanut pienelle paperilapulle: 'Onko teillä kirjaa, jossa on rakkauskirjeitä?' Kirjastonhoitajan lukiessa hänen tajuntansa läpi virtasi rakastuneiden kirjeenkirjoittajien pitkä juhlakulkue, Abelardista ja Héloïsesta Balzaciin ja hänen vaimoonsa Hanskaan. Kirjastonhoitaja luki uudelleen, ja nyt tuli oikea mieleenjuolahdus. 'Liike- ja muiden kirjeenvaihtajien opaskirja' tuli poimituksi omalta paikaltaan, ja kirjastonhoitaja osoitti sormella diskreetisti mutta myötätuntoisesti: 'Osasto 3: Rakkaus ja avioliitto'. Rakastunut nuorukainen vetäytyi helpottuneesti takaisin nurkkaan, jossa hän kuumeisesti milloin luki, milloin kirjoitti ja repi mitä oli kirjoittanut, kunnes lopulta hyväksyi yhden luonnoksista, taittoi kokoon ja laittoi varmuuden vuoksi rintataskuun. Lopulta puhumaton asiakas poistui jättäen paperikoriin ja tuolin ympärille, jolla oli istunut, suuren määrän tyypistettyjä ja kokoonrypistettyjä 'rakkauskirjeen' aloituksia ja lopetuksia, joista ei puuttunut jumalallista intohimoa, vaikka niissä oli näkyviä merkkejä käsikirjan jotensakin jäykästä terminologiasta.»²

Ylläoleva historia osoittaa, että kirjastonhoitajat ovat myös aikaisemmin saaneet toimia »sosiaalityöntekijöinä». Tuskin tarvitsee

toistaa, että turistit ja muut, jotka hakevat vastauksia »erilaisiin kysymyksiin», mielellään vievät kirjastonhoitajien työaikaa tai että kirjastot ovat jo muinaisista ajoista toimineet »paikallisina kulttuuritaloina».

Sitä vastoin ei ole yhtä itsestäänselvää, että kirjastot tulevat jatkossakin olemaan julkisen palvelu (*public service*). Mikäli yleisö ei selkeästi ja näkyvästi ilmaise poliittista tahtoa ja kirjastonhoitajat jättävät käyttämättä mahdollisuutensa organisoida digitaalista kirjastoa, tulevat kaupalliset informaatiopalvelut varmuudella ottamaan johdon käsiinsä seuraavien 5 tai 20 vuoden kuluessa. Google on jo skannannut yli seitsemän miljoonaa kirjaston kirjaa tarkoituksenaan tarjota niitä myyntiin oman kaupallisen internetkirjakauppansa kautta.³

A propos, sovellan vanhoja hyviä ideoita myös liittyäkseni niihin, jotka alleviivaavat kirjastokahviloiden merkitystä. On (ja on

³ Google on päättänyt ottaa tehtäväkseen järjestää kaiken minkä me tiedämme. Tästä kirjoittaa Randall Stross kirjassaan *Planet Google. One Company's Audacious Plan to Organize Everything We Know* (Free Press N.Y. 200), erityisesti luvussa 4 »Moon shot», joka on omistettu liikeyrityksen kunnianhimoiselle kirjastoprojektille Google Books. Päivitys Strossille: Tv-keskustelu Brewster Kahlen ja Amy Goodmanin välillä *Democracy Now* -kanavalla 30.4.2009. Linkki sivulla <http://www.opencontentalliance.org/tag/books/>. Jos linkkiä ei enää ole, kokeile internetarkistoa *Archive.org* (mainitun B. Kahlen perustama), joka myös ylläpitää *The Open Library*, joka on Google Booksin rinnakkaisprojekti.

^{26.1.2010} *The Open Library* (<http://openlibrary.org>) ilmoitti kataloginsa kirjanimikkeiden lukumääräksi 23 840 174. Näistä *The Open Library* pystyisi tarjoamaan 1 162 763:n kirjan tekstit kokonaisuudessaan, toisin sanoen e-kirjoina.

¹ Sitaatti Philip Teirin reportaasista »Biblioteket sökerna former», *Hufvudstadsbladet* 27.1.2010. Reportaasissa kuvaillaan kirjastoja muun muassa »paikalliseksi kulttuuritaloiksi». Kirjastonhoitajia nimitetään ingressissä »sosiaalityöntekijöiksi ja turistioppaiksi».

² Jfr Freeman. M.W.: »Human interest» in the *Public Library*. *Library Journal*, January 1917; teoksessa Litwin, R. (toim.): *Library Daylight. Tracings of Modern Librarianship, 1874-1922* (Library Juice Press, Duluth 2006), s. 219-222.

aina ollut) välttämätöntä saada puhua jonkun kanssa kaiken lukemisen lomassa; ja siinä tapauksessa että tuntee itsensä ujoksi puhuakseen toisten lukijoiden kanssa, voi mennä kahvilaan katsomaan heitä ja tulla itse nähdyksi.

Luultavasti lukijan tarvitsee myös purkaa ajatuksiaan siitä mitä hän on omaksunut. Siksi yliopistokirjastojen kahvilat saattavat olla yhtä tärkeitä tutkimukselle, ja kansankirjastojen kahvilat kansalle, politiikalle ja taiteille, kuin kirjastojen kirjat tai tietokoneet. Tai ehkä vielä tärkeämpiä!

Onko internet kirjasto?

»Me emme toistaiseksi usko e-kirjaan niin kauhean paljon», sanoi kirjastonjohtaja **Sunniva Drake** *Hufvudstadsbladetin* toimittajalle. Hänen lausumansa tiivistää asenteen, jota monet kirjastoammattilaiset elättelevät kirjoitetun sanan digitalisoitumisen edessä.

Vertaus on ehkä vähän outo, mutta oletetaan, että olisin pitänyt hevosta ja vaunua parempana kuin autoa. Olisinko silloin katsoessani ohikiitäviä autoja krouvin ikkunas- ta, sanonut: »En usko niin kauheasti autoihin»?

Eivätkö kirjastonhoitajat halua uskoa aistiensa todistukseen?

Jotakin ennenkuulumatonta on todella tapahtumassa, nimittäin e-kirjat suuressa laajuudessa korvaavat kirjat ja internet kirjaston. Tämä ei ole uskonasia vaan totinen tosi.

Mutta toisaalta myös e-kirja on kirja ja internet kirjasto. »Korvaaminen» on siksi osatotuus.

Ranganathanin viides kirjastotieteellinen laki kuuluu: »Kirjasto on kasvava organismi.»⁴ Juuri niin. Ja nyt kirjasto on siis saavuttanut internetvaiheen.

Kirjasto on alusta asti ollut lähellä elektronisten verkonkutojien sydäntä. Tästä todistaa *Internet Dreams*, paksu kovakantinen antologia, joka ilmestyi Yhdysvalloissa 1996.⁵ Kirjan ensimmäisessä osassa keskustellaan »digitaalisen kirjastometäforasta» ja kollektiivisesta muistista (*community memory*) netissä. Tiettyä apua tässä yhteydessä ovat tarjonneet

4 Intialaisesta matemaatikosta ja »kirjastolainsäätäjäs- tä» S. R. Ranganathanista puhutaan ja hän itse selittää havainnollisesti lakejaan Eric Carlqvistin ja Harry Järvin kirjastohistoriallisessa antologiassa *Mänsklig hetens minne* (Schildts, Vaasa), s. 593–672.

5 Stefik, Mark (toim.): *Internet Dreams. Archetypes, Myths, and Metaphors*. MIT Press 1996.

Ei ole itsestäänselvää, että kirjastot tulevat jatkossakin olemaan julkinen palvelu.

Vannevar Bushin kuuluisa kirjoitelma *As We May Think* (1945) ja **J. C. R. Lickliderin** raportti *Libraries of the Future* (1963).

Kirjan toinen osa käsittelee internetiä »maailmana» ja »tienä kokemukseen». On käden ulottuvilla verrata internethaaveil- joiden uutta *kokemustietä* kirjastonhoitaji- en ahkerasti käyttämään *kohtauspaikkame- taforaan*.

Myös sähköposti ansaitsee tulla mainituk- si kirjaston kehityksen yhteydessä. Syynä on osittain tämä rinnastus: sähköposti on pos- tillille sitä mitä e-kirja on kirjastolle. Toinen syy on se, että digitalisoinnin vuoksi pos- tin, kirjaston ja arkiston väliset suhteet ovat kokonaan muuttuneet. Kuinka haluamme muotoilla näitä uusia suhteita yhteiskun- nan vanhimpien instituutioiden välillä? Juu- ri nyt on ajankohtainen kysymys kirjastojen oikeuksista tarjota – esimerkiksi mailata – kirjoja digitaalisessa muodossa. Perinteisesti arkiston käsitetään sisältävän ainutlaatuisia dokumentteja, kirjaston sitä vastoin doku- menttikopioita. Digitaalitekniikka hävittää tyystin tämän eron. Tämän jälkeen voi jo- kainen kirjasto sisältää jokaisen arkiston, ja päinvastoin, ellei sitten Google Inc. onnistu varaamaan itselleen koko kakkua.

Internet on yhtä rajaton kuin kirjasto, jos me vain haluamme niin olevan.

Kun eräänä päivänä katselin vanhoja tie- dostoja viime vuosituhannelta, törmäsin seuraaviin huomautuksiin:

»Jos tulevaisuudessa joku voisi maksut- tomasti hakea kirjastosta sähköisen kopion mistä tahansa kirjasta, miksi hän enää kos- kaan astuisi jalallaan kirjakauppaan? Mutta jos kirjat elektronisella kirjaston hyllyllä eivät olisi ilmaisia, mitä silloin jäisi jäljelle kirjan, kirjanpainajan ja kirjakaupan välisestä erosta – ja kuinka paljon jäisi jäljelle perinteises- tä kirjaston olemassaolon oikeuttavasta sie- lusta, nimittäin informaation tarjoamisesta niille, joilla ei ole varaa maksaa siitä?»⁶

Nämä kysymykset ovat edelleen hyviä ja ajankohtaisia, mutta väite, että kirjaston *raison d'être* olisi tiedon tuominen niiden

saataville, joilla ei ole varaa sitä ostaa, vaa- tii useita tärkeitä lisäyksiä. Oikeastaan väite herättää juuri sen kysymyksen, johon se niin viipymättä vastaa: Mikä oikeastaan on kirjastojen tehtävä?

Ilmeistä on, että tehtäviä on useita. Kaik- kein perustavanlaatuisimpia tehtäviä nimit- täisin teknologiseksi: tukea yksilön muistia ja antaa yksilöille mahdollisuus yhteisen muis- tin jakamiseen kirjoitetun sanan ja »tiedon» säilyttämiseen kuuluvien välineiden ja ra- kennusten avulla.

Mutta kenen muistia ja millaisiin tarkoi- tuksiin? Kehittykö kirjasto maallisten ja hengellisten mahtien kirjallisen »tietopan- kin» tarpeesta? On selvää, että kirjasto on ai- van alusta alkaen palvellut vallan työkaluna. Kuten **Jared Diamond** kirjoittaa makrohis- toriallisessa katsauksessaan, »Kirjoitustaito antaa valtaa moderneille yhteiskunnille sit- ten, että tietoa voidaan siirtää paljon tar- kemmin, enemmän ja yksityiskohtaisemmin kaukaisemmista maista ja kaukaisemmasta menneisyydestä.»⁷

Kirjasto on tosin alusta asti myös palvellut vapaata tutkimusta, ainakin potentiaalisesti jos ei aina käytännössä, jatkuvasti vaihtelevassa ja konfliktintäyteisessä suhteessa val- taan.

Mutta kirjaston tehtävä huolehtia omai- suutta ja valtaa vailla olevien tiedonsaannis- ta on paljon myöhempää perua. 1800-luvun jälkipuoliskolla liike julkisten kirjastojen puolesta otti vauhtia Yhdysvalloissa, jos- ta sen ideat levisivät ja kutoutuivat yhteen kansansivistys- ja kirjastoperinteiden kans- sa muun muassa Pohjoismaissa. Vasta silloin syntyi se, mitä Ruotsissa kutsutaan kansan- kirjastoksi ja meillä Suomessa yleiseksi kir- jastoksi.

»Yleiset kirjastot modernissa muodossaan polveutuvat Yhdysvalloista, jonne jo 1700- luvun lopulla oli syntynyt yhdistyskirjastoja, social libraries. Näistä tuli niiden kirjasto- jen edelläkävijöitä, jotka 1800-luvulla saivat julkista tukea ja hyväksyntää ja joita vähitel-

6 Browning, John: »Libraries Without Walls for Books Without Pages», *Wired* huhti-toukokuu 1993.

7 Diamond, Jared: *Tykit, taudit ja teräs – Ihmisen yhteis- kuntien kohtalot*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Terra Cog- nita 2003. Luku 12.

len organisoitiin kunnallisiksi laitoksiksi nimeltään free public libraries tai vain public libraries.»

Näin luemme pölyisestä *Nordisk handbok i bibliotekskunskap* -teoksen uusintapainoksesta vuodelta 1957.⁸ Tehdäksemme pitkän historian lyhyeksi hyppäämme sieltä Sveriges Allmänna Biblioteksförning -yhdistyksen demokratiaryhmään vuonna 2000. Ryhmän jäsenet **Ingrid Atlestad**, **Ulla Forsén** ja **Kerstin Hassner** naulaavat omat kymmenen teesiään kansankirjaston tehtävistä:

1. Kohtaamispaikka ajassa ja tilassa
2. Kokea, eläytyä ja elää yhdessä
3. Vapaita neuvoja, sanoja ja linkkejä
4. Kasvumaaperä osallisuudelle
5. Rajapinta kansalaisille
6. Tietämystie vallalle

8 Sitaatti E. Alerslev Jensenin artikkelista »Folkebibliotekernes historia» teoksessa *Nordisk handbok i bibliotekskunskap* (Almqvist & Wicksell/Gebers förslag, Stockholm 1957), osa II »Bibliotekens och bibliofilens historia», s. 318.

7. Näköala, mahdollisuus valvoa asioiden kulkua, tieto, mielipide
8. Sana, merkitys, yhteys
9. Vapaa alue kaikille
10. Moninaisuutta ja mahdollisuuksia⁹

Vallasta ja kirjastosta – ikään kuin Montesquieulla olisi yhä merkitystä

Kuinka pitkälle kirjaston pitää mennä rauhaliikkeen ja vastaavan propagandan auttamisessa? Kirjastonhoitaja **George F. Bowerman** asetti kysymyksen amerikkalaisen kirjastoyhdistyksen kongressille Berkeleyssä Kaliforniassa vuonna 1915.¹⁰

Bowerman vastasi kysymykseen myöntävästi. Hänen mielestään kirjastonhoitajien tuli siis toimia sotaa vastaan, kun ensimmäinen maailmansota vihdoinkin oli ohi. Silloin tarvittaisiin »sympaattista maailmanhen-

9 SAB:s demokratigrupp: BIBLIOTEK – mötesplats i tid och rum: en bok om demokrati. Bibliotekstjänst i samarbete med SAB:s demokratigrupp. Lund, 2000.

10 Bowermanin puhe: Litwin (toim.), s. 173–180.

Digitalisoinnin vuoksi postin, kirjaston ja arkiston väliset suhteet ovat kokonaan muuttuneet.

keä». Se saataisiin aikaan kansansivistyksellä, ja siinä kirjastoilla on yhtä suurempi rooli, Bowerman selitti.

Mutta kuinka pitkälle kirjastonhoitajat ovat valmiita menemään tänään? Ja kuinka on kirjastonhoitajien sympaattisen maailmanhengen laita?

Tähän väliin haluan esittää joitakin huomioita kirjastosta poliittisena kategoriana ja potentiaalisena valtiomahtina. Heti kun tulee puhe valtiomahteista monikossa ja vallan jakamisesta, tulee esiin **Montesquieun** nimi. Väliotsikkoni lisäys »ikään kuin Montesquieulla olisi yhä merkitystä» on ensinnäkin tahallista sarkasmia. Toiseksi: ih-

misten yhteiskunta ja elinehdot muuttuivat ehdottomasti noin vuonna 1945 atomiaseen ja tietokoneen myötä. Sen jälkeen ihmisten elämä on jatkunut vain »sikäli kuin» aseistariisunta ja poliittisen järjestelmän välttämättömän muutos kohti jonkinlaista (toivottavasti demokraattista) globaalia hallitusta toteutuivat. Montesquieun voimakas tasavaltalainen vainu tarpeesta jakaa valtaa sekä siten ottaa valta joiltakin ja antaa se toisille, vaikuttaisi olevan välttämättömän edellytys näiden ongelmien ratkaisuun.

Kirjasto on alusta alkaen palvelut vallan työkaluna.

Millaisia mahdollisuuksia kirjastolla on tulla suhteellisen autonomiseksi neljänneksi »tiedolliseksi» valtiomahdiksi, joka kykenisi kontrolloimaan ja tasapainottamaan valtion toimeenpanevan, lakeja säätävän ja oikeudellisen vallan rajoja?

Ajatus neljännessä valtiomahdist ei oikeastaan esiinny vielä Montesquieulla vaan vasta 1800-luvun alkupuolella **T. B. Macaulay**n ja **Thomas Carlylen** tyyppisillä kirjoittajilla. He loivat ilmauksen *The Fourth Estate* (oikeastaan »neljäs sääty») kuvaillakseen yhtä heidän mielestään hyvänlaatuista tiedollista mahtia. Heidän »neljäs valtiomahtinsa» koostui ahtaassa mielessä lehdistön poliittisista toimittajista, mutta laajassa mielessä kaikista kirjoittajista, koko kirjallisuudesta ja, epäilyksettä, myös kirjastosta.¹¹

Ilmaisu »neljäs valtiomahti» on elänyt siitä saakka. Nykyisin se viittaa myös radioon ja televisioon ja joskus jopa blogeihin ja wikeihin. Mutta ajatusta ei ole muotoiltu todelliseksi filosofiseksi tai politologiseksi käsitteeksi; se ei ole edelleenkään enempää kuin vertaus, metafora. Nyt kirjasto on kuitenkin nopeasti kehittyvässä neljänneksi valtiomahdiksi internetin maailmanlaajuuden leviämisen kautta. Siksi on myös tullut aika kehittää tätä poliit-

tista käsitettä. Tämän ajatuksen lähtökohdaksi voi asettaa Ranganathanin viidennen kirjastotieteellisen lain, jonka mukaan kirjasto on kasvava organismi. Voimme olettaa, että internet on vain nuorin haara vanhassa puussa, toisin sanoen ihmiskunnan ikivanhan insi-tuution, kirjaston, laajentuma.

Kirjaston perustavanlaatuinen ongelma on, kun sitä tarkastellaan kehittyvän valtiomahdin näkökulmasta, kuinka se voisi muuttua poliittisesti passiivisesta julkisesta palvelusta aktiiviseksi poliittiseksi elimeksi. Uskoisin, että ongelman ratkaisua on etsittävä kahdesta todellisesta suhteesta, jotka kytkeytyvät toisiinsa:

- Internetin lähes kyberneettinen (itseohjaava) luonne, joka on varjelemisen tai jos mahdollista, vahvistamisen arvoinen. Parasta olisi saada se kirjoitetuksi perustuslakiin (missä se tosin tulisi tunnustaa globaaliksi mahdiksi) kolmen perinteisen valtiomahdin ohella.
- Kehitystrendi, joka osoittaa eteenpäin kohti globaalia kansalaisyhteiskuntaa. Maailman sosiaalifoorumi (WSF) on tämän maailmanhistoriallisen prosessin yksi ilmeisimmistä konkreettisista ilmauksista.

Chico Whitakerin, yhden sen johtohahmoista, mukaan WSF on »avoin tila». Muotoilu toistuu WSF:n periaatejulistuksessa vuodelta 2001.¹² »Avoin tila» merkitsee ennen kaikkea sitä, että WSF:llä ei ole mitään yhteisiä poliittisia ohjelmia. Siten WSF on saman perustavanlaatuisen kysymyksen edessä kuin kirjasto: kuinka voimme yhdessä saada aikaan mitään poliittisesti merkityksellistä, jos emme saa laatia ja ajaa yhteistä politiikkaa? Vastaus muodostuu, kuten aiemmin mainitsin, siitä mitä voisi kutsua kirjastovallaksi, toisin sanoen valta joka hyvin suuressa määrin on itseohjautuvaa. Internet, kybertila, on nimittäin juuri tätä: uudenlainen, itseohjautuva mahti.

Kansallisvaltiot muodostavat kauhean järjestelmän, jonka osat uhkaavat joka het-

ki pyyhkäistä pois toisensa joukkotuhoseilaan, puhumattakaan kauko-ohjatuista, nanoteknisistä ja biologisista asejärjestelmistä, joita sotilaallis-teollinen ja akateeminen kompleksi nykyään ottaa esiin ja massa-tuotteistaa.

Kirjastovalta on uudenlainen mahti, joka voi toimia kansallisvaltioiden järjestelmän ulkopuolella ja sen vastapainona.

WSF:ssä Mumbaissa vuonna 2004 IFLAN (International Federation of Library Associations) silloinen puheenjohtaja **Kay Raseroka** vahvisti, että kirjasto ja WSF ovat kumpikin »avoimia tiloja».¹³ Rouva Raseroka, kirjastonhoitaja Gaboronen yliopistossa Botswanassa, kannusti samalla kaikkia kirjastonhoitajia menemään mukaan Maailman sosiaalifoorumiin ja dokumentoimaan WSF:n aktiiviteetteja kirjastoissaan. Kirjastonhoitajien yhtä hyvin kuin kaikkien maiden aktiivisten kansalaisten tulee pyrkiä kytkemään kirjastoja ja Maailman sosiaalifoorumia yhteen.

Sekä viihdyttävässä että ajatuksia herättävässä kirjoituksessaan *In Search of Jefferson's Moose* (Jeffersonin hirveä jahtaamassa) oikeusoppinut **David G. Post** pohtii sivukaupalla internetin hallinnan ongelmaa: kuka oikeastaan ohjailee, ja pitääkö ylipäänsä kenenkään ohjailia internetiä? Siinä ohe-

Kuinka pitkälle kirjastonhoitajat ovat valmiita menemään tänään?

hän huomauttaa huonosti kätketyllä tyytyväisyydellä, että valtioiden hallitukset ovat tähän saakka onnistuneet ainoastaan saamaan aikaan sen kaltaisia muotoiluja, joita **George Orwell** kuvaili poliittista kielenkäyttöä käsittelevässä esseessään: »muotoiltu tarkoituksella antaa tuulelle lujjuuden vaikutelma». **Thomas Jefferson**, joka on David Postin oma suosikki Yhdysvaltojen perustajien joukossa, olisi varmasti ilomielin antanut internetin ohjailun internetin itsensä tehtäväksi. Sitä vastoin Jeffersonin kollega ja riitapukari **Alexander Hamilton** olisi luultavasti päätenyt internetin ohjailuun ja sääntelyyn, Post tuumaa. Hänen ajatuksenkulkunsa päättyy

11 Vrt. Thomas Carlylen luento »The Hero as Man of Letters. Johnson, Rousseau, Burns», joka ilmestyi hänen kirjassaan *On Heroes and Hero Worship in History* (1841). Carlylen luennon teksti on saatavilla verkosta, ks. <http://www.victorianweb.org/authors/carlyle/heroes/hero5.html> (ladattu 5.4.2010).

12 Information for Social Change. No. 24, Winter 2006–2007. Special Issue on 'Libraries & Information in World Social Forum context' (http://lib.org/isc/issues/ISC24_Full.pdf); artikkelit *The World According to Chico* (The Right Livelihood Award 2006) ja Kay Raseroka: *Libraries: Open Spaces*.

13 Ibid.

pitkälti klassiseen amerikkalaiseen jakoon kahdenlaisiin ihmisiin: jeffersonilaiset, jotka kaihoten suuntaavat katseensa länteen kohti uusia maita, ja hamiltonilaiset, jotka levottomina vartioivat idän vanhaa maailmaa.¹⁴

Mutta yhtä asiaa kaipaavat Postilla: kirjasto. Voi kai hyvin olettaa, että kirjastonhoitajien ammattiryhmässä, kuten kaikissa ammattiryhmissä, esiintyy sekä muumipeikkoja että hemuleita? (Muumipeikot ja hemulit ovat lähimpänä mihin pääsen jeffersonilaisia ja hamiltonilaisia täällä kotikentällä.) Eivätkö kirjastonhoitajat voisi ottaa internetin hallinnan (Internet governance) hoitaakseen, siinä määrin kuin sellaista ylipäänsä tarvitaan, ja erityisesti suuren IP-numeroiden ja domain-nimien luettelon. Tämä tehtävä, jota aluksi hoiti nörtti **Jon Postel** ja sen jälkeen (vuodesta 1998) melkoisen hämärä organisaatio ICANN, pitäisi epäilemättä luovuttaa maailman kirjastoammattilaisille.

Jeffersonilla ja Hamiltonilla oli yhteistä ainakin se, että molemmat puhuivat itsenäisyyden puolesta suhteessa aikansa maihin. Se pitäisi tämänkin päivän kirjastonhoitajien uskaltaa tehdä.

Ajatuskokeena esittelen lopuksi joitakin huomioita pankeista ja kirjastoista.

Pankeista ja kirjastoista

»Minulle on siksi aivan ratkaisevaa että kirjasto saa muodostaa yhteisön keskuksen.

- Pankin sijasta?
- Pankin sijasta!

Pankki on tietyllä tavalla oma metaforansa. Sana luo arvoja, jotka taas luovat sanan – mutta pankkihan ei tuota mitään muuta kuin rahaa. Se ei ole luova prosessi.» **Alberto Manguel**.¹⁵

On selvää, että kirjaston, ei pankin, pitäisi olla keskipisteessä. Mutta kuinka kirjasto oikeastaan eroaa pankista?

Internetin hallinta pitäisi luovuttaa kirjastoammattilaisille.

Ajattele kirjastoa, joka on ottanut tehtäväkseen säilyttää, järjestää ja esitellä todella ensiluokkaista taloudellista informaatiota vierailleen. Selviytyäkseen tästä tehtävästä talous- ja finanssikirjaston pitäisi kai liittää pankkien informaatiovarannot kokoelmiinsa?

Toisaalta: voidakseen hoitaa pääomaa hyvin ja investoida viisaasti pankkiirit tarvitsevat kai pääsyn kaikkeen mahdolliseen relevanttiin informaatioon ja tietoon? Ja missä se on? Kyllä, kirjastossa.

Yhteistä kirjastolle ja pankille on, että molemmat puuhaavat informaation- ja tiedonhallinnan parissa. En oikein tiedä pitääkö paikkaansa Alberto Manguelin väite, että kirjasto on luova mutta pankki ei. »Pankkihan ei tuota mitään muuta kuin rahaa», sanoo Manguel. Mutta vaikka hyväksymme väitteen, että »raha» sellaisenaan on »ei mitään», täytyy kyllä tunnustaa, että pankki tuottaa informaatiota – informaatiota, jota tarvitaan rahojen hoitamiseen. Painopiste pankkien toiminnassa ja informaation tuotannossa on jo siirtynyt niiden tietokoneiden ohjelmointiin.

Kirjastossa jatkuu vastaava kehitys. Digitaalinen kirjasto on ohjelmoitu kirjasto, jossa *software* on päätyntyn sen keskipisteeseen mitä voisi ehkä kutsua kirjaston luovaksi prosessiksi.

Kirjaston luova prosessi tuskin säilyy, kuten Manguelin lausunnon pohjalta voisi tulla houkuttelevaksi uskomaan, ainoastaan siinä, että se on »sanan» ylläpitäjä, joka »luo arvoja, jotka puolestaan luovat sanan», vaikkakin tiedon säilyttäminen ja siirtäminen pitkien aikajaksojen yli on myös luova prosessi. Kuten sukulaisansa pankki, kirjasto tuottaa myös metainformaatiota rekisteröimällä, luottelomalla, luokittelemalla ja esittelemällä informaatiota. Tätä tehtävää kutsuttiin pitkään dokumentoinniksi, mikä on mielestäni erinomainen selitys.

Mutta nykyään suurta osaa kirjaston luovasta toiminnasta harjoittavat ja muotoilevat ylikansalliset Googlen ja Amazonin tyypiset it-korporaatiot.

Manguel ei vaikuta olevan erityisen kiinnostunut kirjastosta sellaisenaan ja perusta-

vanlaatuisena yhteiskunnallisena instituutiona. Sama pätee hänen suhtautumiseensa pankkilaitokseen. Hän ei tunnu tajuavan edellämäinnittua pankkien ja kirjastojen välistä sukulaisuutta – ja konvergenssia, sitä että kumpikin ovat suuria informaationkäsittelijöitä tai että näiden kahden instituution välinen suhde juuri nyt käy läpi jännittävää muutosta digitalisoitumisen myötä.

Mitä merkitsisi kirjaston asettaminen keskipisteeseen pankin sijasta? Manguelille: toisenlaista yhteiskuntaa, jossa lukemista ja itsetutkiskelua arvostetaan korkeammalle kuin nykyisessä. Tätä vastaan voidaan muistuttaa, että niin pankit kuin kirjastot tarjoavat erityisen muutosvastarinnan. Pelkät arvostelmat eivät anna riittävää lähtökohtaa näiden suhteellisen hitaiden ja sitkeiden rakenteiden uudistamiseen. Manguelin lausuma on kuitenkin viisas yksilöön vetoamisena: älä aseta rahoja etusijalle, vaan lue kirjoja ja mietiskele! (Vaikka ne jotka seuraavat vetoomusta taitavat usein olla... lukeneita ja mietiskeleviä yksilöitä.)

Pankeista puheenollen tarvitaan keskustelua niiden informaatiovarantojen demokraattisesta kontrollista. Finanssiglobalisaatio on luonut tarpeen finanssi-informaation globaaliin demokratisointiin. Yleisön pitäisi saada parempi käsitys sekä siitä kuinka informaatiovarantoja hoidetaan että informaatiosta sinänsä. Tässä pitäisi myös kirjastolla olla suurempi rooli kuin tänä päivänä.

Tämänhetkinen tilanne on hankala; huolestuttava esimerkki on EU:n ja Yhdysvaltojen välinen sopimus amerikkalaisten viranomaisten pääsystä SWIFTin tietokantoihin.

Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT) on noin 9 000 pankin omistama yhdistys. SWIFT käsittelee joka päivä noin 15 miljoonaa yritysten ja tavallisten kansalaisten rahansiirtoa. Vuonna 2006 **George W. Bushin** hallinto ilmoitti, että CIA vakoilee SWIFTin tietokantoja yhtenä reittinä hallituksen ohjelmassa terrorismin rahoituksen jäljittämiseksi. Uutinen johti protesteihin erityisesti Euroopassa, jossa ei ole unohdettu Echelon-projektin teollisuusvakoilua eikä CIA:n laittomia van- kikuljetuksia.

14 Post, David G.: In Search of Jefferson's Moose. Notes on the State of Cyberspace (Oxford UP 2009). Jeffersonilaisista ja hamiltonilaisista erityisesti sivut 107-117. Orwell-sitaatti (designed to give an appearance of solidity to pure wind) esiintyy sivulla 128 ja on peräisin tämän kirjoittelusta Politics and the English Language (1946).

15 Alberto Manguelia haastateltiin norjalaisessa Klasekampenissa 29.12.2009. Se olisi varmasti mennyt minulta ohi, ellei ystäväni Anders Ericson olisi kirjoittanut siitä blogissa *Se også. Klipp og kommentarer fra bibliotek og omland (enda en tjeneste fra norsk bibliotekforening)* 2.1.2010.

Nykyään suurta osaa kirjaston luovasta toiminnasta harjoittavat ylikansalliset Googlen ja Amazonin tyyppiset it-korporaatiot.

Marraskuun lopulla 2009 Eurooppa-neuvosto myöntyi Yhdysvaltojen itsepintaiseen toiveeseen sallia CIA:n tutkia SWIFTin tietokantoja. EU ja Yhdysvallat ovat siis tehneet sopimuksen, joka antaa Yhdysvaltojen tiedustelupalvelulle sellaisen erikoisluvan. Tätä kirjoitettaessa sopimus odottaa vielä EU-parlamentin hyväksyntää. Toivottavasti meidän meppimme hyödyntävät kaikkia Lissabonin sopimuksen mahdollisuuksia sen pysäyttämiseksi.

Pankkilaitokselle voitaisiin luultavasti saada terveempi pohja kieltämällä korot. Tämä olisi myös linjassa vanhan viisauden kanssa, vastenmielisyyden korkoja kohtaan, joka saa ilmauksen maailmanuskonnoissa.

Finanssitransaktioiden globaali vero pitäisi toteuttaa. Vuoden 2008 finanssiromahduksen seurauksena tästä ei enää keskustella vain ATTAC-liikkeessä vaan myös hallitusten kesken. Niinpä Ison-Britannian pääministeri **Gordon Brown** ehdotti syksyllä 2009, että maailmanlaajuinen niin sanottu pankkivero pitäisi ottaa käyttöön. Mutta nähdäk-

seni **Brown** tähtää pankkiverolla ainoastaan nykyisen finanssijärjestelmän pelastamiseen sen perusteellisen muuttamisen sijaan.

Hallitus- ja kapitalistipiireissä ei puhuta satsauksista valtionpankkien, osuuspankkien, postipankkien ja säästöpankkien perustamiseen sen sijaan, että pelastetaan ja suositaan voitontekoon suuntautuneita liikepankkeja ja keinottelurahastoja.

Miksi pankkien koronkiskonnin ja ihmiskunnan velkaantumisen sallitaan jatkua? Erottaa pankkiirit ja antakaa pankkivirkailijoiden elää transaktiomaksuilla. Valtiollisilla pankeilla on myös mahdollisuus rahoittaa toimintansa tuloilla, joita ne tekevät setelien ja kolikkojen painamisella (*seignorage*). Mikäli finanssijärjestelmän edelleenkehittäminen vaatii uusinvestointeja, pitäisi niitä voida rahoittaa osalla globaalin finanssitransaktioveron tuotoista.

Samassa tahdissa kuin rahalaitos digitalisoituu, tulevat pankkien juoksevaa toimintaa vielä suuremmassa määrin kuin tänään hoitamaan tietokoneohjelmoijat ja -teknikot.

Digitaaliseen informaatioverkkoon ja globaaliin finanssitransaktioiden verotukseen perustuvan uuden kansainvälisen finanssijärjestelmän hallinnon pitäisi olla erityisen demokraattisen organisaation käsissä. Se olisi sen kaltainen kuin **Lieven Denys** ja **Heikki Patomäki** ovat hahmotelleet luonnoksessaan kansainväliseksi sopimukseksi valuutanvaihtoverosta.¹⁶

Osa pankkiveron tuotosta kannattaisi investoida julkisten kirjastojen kehittämiseen. Tämä olisi myös looginen seuraus kirjastojen ja pankkien informaatiohallinnon fuusioitumisesta tai, kuten muotisanana kuuluu, konvergoitumisesta informaatioyhteiskunnassa. Jo Assurbanipalin kirjaston¹⁷ kirjastonhoitajilla oli tehtävänä säilyttää ja hallita yhtä lailla yhteiskunnan taloudellista informaatiota kuin tähtitieteellisiä havaintoja ja jumaltaruja. ▴

Ruotsista kääntänyt Elias Krohn.

¹⁶ Patomäen ja Denyn luonnos eri kielillä: <http://www.nigd.org/ctt>.

¹⁷ Assurbanipalin kirjasto sijaitsi nykyisessä Irakissa ja on nykyään jostain ihmeellisestä syystä British Museumissa. http://www.britishmuseum.org/research/research_projects/ashurbanipal_library_phase_1.aspx

KESKUSTELUT, BLOGIT, VIDEOIT, TILAUKSET www.kulttuurivihkot.fi

- Tilaan 3 seuraavaa numeroa (6 kk lehdet) vain 14,90 euroa. Tilaus jatkuu kestopilauksena tarjouskauden jälkeen.
- Teen määräaikaisen tilauksen vuodeksi eteenpäin. Hinta on 45 euroa.
- Aloitan edullisen kestopilauksen ja saan kuusi seuraavaa numeroa 38 eurolla.

Nimi

Osoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelin tai sähköposti

Allekirjoitus

Tilaukset myös sähköpostitse: tilaus@kulttuurivihkot.fi

Asiaa taiteesta ja yhteiskunnasta kuudesti vuodessa

KULTTUURIVIHKOT
MAKSAA
POSTIMAKSUN

Kulttuurivihkot
Domirola Oy
Vastauslähetys
Tunnus 5011437
00003 Helsinki

MAKU.

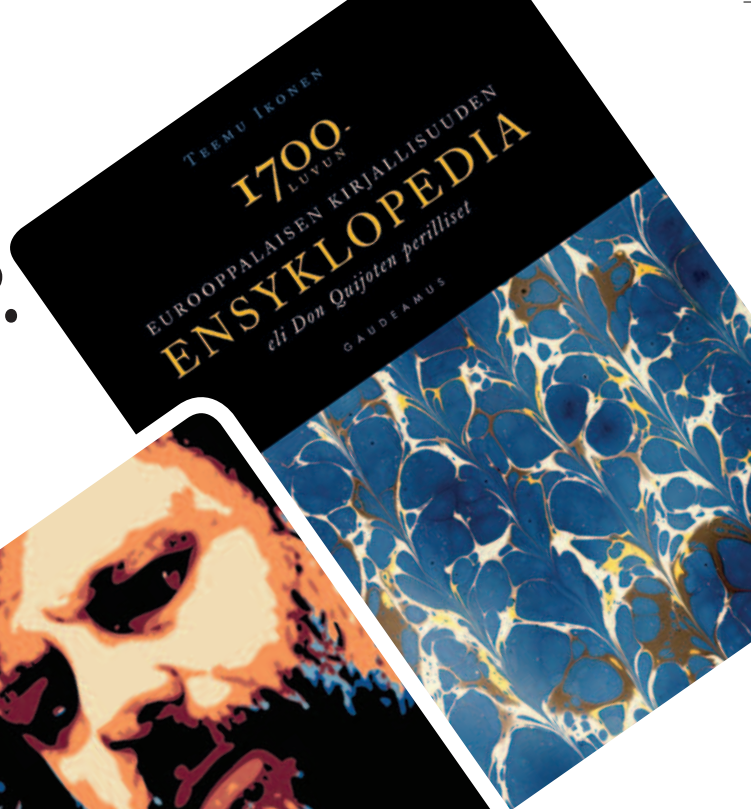
Ransk. *goût*; engl. *taste*.

“Ominaisuus,
jota niin taiteen tekijät
kuin vastaanottajatkin
tarvitsevat.

Kyky erottaa välittömästi,
mikä taideteoksessa on
kaunista ja mikä ei.
Sen kehittämiseen tarvitaan
nerokkaita taideteoksia,
ennakkoluulottomuutta
ja seuraelämää.*

JEAN-LUC
NANCY

*Teemu Ikonen: 1700-luvun eurooppalaisen kirjallisuuden ensyklopedia eli Don Quijoten perilliset

Tiedon puolella. www.gaudeamus.fi.

GAUDEAMUS
HELSINKI UNIVERSITY PRESS

Miten muistamme voittoa fasismista?

HALLITSEVA PÄIVÄLEHTI (*Helsingin Sanomat*) julkaisi 6.3.2010 talvisota-aiheisessa juttusarjassa kokosivun mielikuvitusknaaraion, jossa Venäjä hyökkää Suomeen, ja sotilasstrategisen kuvauksen siitä, miten tällaista sotaa käytäisiin.

Aivan riippumatta siitä, että talvisota on jäänyt kansalliseen tajuntaamme tunnusmerkkinä sotana ja torjuntavoittona, yhtenäisyyden palauttavana tulikasteena kansalaissodan jälkeen, seuraa talvisotaa kesäsota eli jatkosota (1940–44), jolla Suomi haki revanssia menetyksilleen. Se toimi koordinoitusti yhdessä Kolmannen valtakunnan ja fasisin Italian kanssa ja halusi olla vahvasti mukana, kun neuvostomaan luonnonvaroja jaettaisiin.

Yhteistyö Saksan kanssa oli vakaalla pohjalla: se oli kehittynyt ja monipuolistunut jääkariliikkeestä alkaen, jatkunut Weimarin Saksan kanssa ja päätynyt Kolmannen valtakunnan syliin. Yhteistyötä tehtiin Saksan valtiollisen salaisen poliisin kanssa, varustelun alalla ja aatteellisen lähentymisen merkeissä.

SAKSA HYÖKKÄSI NEUVOSTOLIITTOON 22. kesäkuuta 1941. Suomi liittyi hyökkäykseen ja eteni yli vanhojen rajojensa miehittäen Aunusta ja Itä-Karjalaa vuoteen 1944 saakka. Jälkimmäinen sota-kokemus mitättöi edellisen myyttisen vaiheen ja elvytti kansalaissodan jälkeisen, 1920- ja 30-lukujen johdonmukaisen venäläisvastaisuuden, vihankylvön ja bolševisminkauhun uuteen, paikoin ennennäkemättömään kukoistukseen, aina hurmahenkisyyteen ja suuruudenhulluuteen saakka.

Työväenluokan poliittinen tietoisuus oli kasvanut ensimmäiseen maailmansotaan mennessä Euroopan kapitalismia uhkaavaksi vaaraksi. Työväen vallankumouksia esiintyi niin Suomessa kuin Saksassakin. Bolševismi ja sosialismi oli siis tyrmättävä kovin ottein. Koska oli myöhäistä tukahduttaa työväenliikettä kapaloihinsa, oli käytettävä äärimmäisiä keinoja. Fasismi oli iskunyrkki, jolla työväenliike, mutta myös muut kansanvaltaiset virtaukset onnistuttiin lyömään maahan. Tällä välin vapaaksi päästetty peto oli päässyt karkaamaan käsistä ja kehittyi rahoittajistaan ja näiden ohjauksesta piittamatta.

KUN NYT MUISTELLAAN TALVISOTAA 70 vuotta myöhemmin, on löydettävä uskottava selitys jatkolle ja selitettävä asiat parhain päin. Ainakin seuraavat kohdat olisi asetettava, ja myös asetetaan, uuteen perspektiiviin:

Ensiksi Suomen osallistuminen jatkosotaan Saksan ja Italian rinnalla on tulkittava aseveljistä riippumattomaksi, itsenäiseksi hankkeeksi. Toistaiseksi yritys on kohdannut yllättäviä vaikeuksia. Toiseksi jatkosota on asetettava talvisodan varjoon, myytin katveeseen. Kolmanneksi sotaan vieneen Suomen poliittisen johdon maine on puhdistettava. Neljänneksi osapuolet, Saksa ja Neuvostoliitto, on nähtävä tasapuolisesti: Sodan lietsoja ja uhri ovat arvoltaan samat.

Neuvostoliiton ratkaiseva osuus natsi-Saksan nujertajana ei kuulu nykyaikaiseen historiantulkintaan.

Viidenneksi holokausti on nähtävä puhtaasti juutalaisten tragediana. Kuolemanleirien ja etnisten puhdistusten muut miljoonat uhrit on paras unohtaa, sillä he eivät ole muistoa ansainneet. Kuudenneksi Neuvostoliiton ratkaiseva osuus natsi-Saksan nujertajana ei kuulu nykyaikaiseen historiantulkintaan. Sodan käännekohtat, jotka kantavat nimiä Stalingrad, Orel ja Kursk, jääkööt sotahistorian tutkijoille. Samalla Neuvostoliitosta on vaikka väkisin etsittävä kaikki mahdollinen pahuus ja tätä samaa virttä on toistettava kaikkialla ja lakkaamatta. Soveltuvin osin on muistettava myös Venäjää.

ASIASSA ON YKSI IMARTELEVA PUOLI; pahan puhujat ja kirjoittajat näyttävät asettavan suuremmat moraaliset vaatimukset sodan suurimmalle voittajalle kuin muille osapuolille. Niin ystävät kuin vihamiehet yhtyvät yhdessä asiassa: pettymyksessään siitä, että voittajatkin, ylivoimaisen urotyön suorittettuaan, ovat kuitenkin loppujen lopuksi vain ihmisiä.

Leningradin saarto murtui 28. helmikuuta 1943. Sota päättyi Saksan Wehrmachtin antautumiseen 8.5. 1945, ja toukokuun 9:ntenä vietetään Voiton päivää.

→ Martti Berger on helsinkiläinen kustantaja, kääntäjä ja kulttuurin monitoimimies. Hän kirjoittaa tällä palstalla Venäjään liittyvistä ajankohtaisista aiheista.

Kun itsemurhasta tulee poliittinen protesti

Poliittisilla itsemurhilla on Koreassa pitkät perinteet. Itsemurha on nähty sekä keinona mobilisoida kansanjoukkoja että häpäistä vääryyttä tehneet vallanpitäjät. Syitä julmaan traditioon voidaan etsiä myös itäaasialaisesta eetoksesta.

ETELÄ-KOREAN ENTINEN PRESIDENTTI **Roh Moo-hyun** lähti kävelyille kotinsa läheiselle kalliolle viime vuoden toukokuun 23. päivän aamuna. Kesken matkaa hän lähetti henkivartijansa asioille. Palatessaan tämä löysi presidentin ruumiin jyrkänteen alta. Itsemurhaviestit presidentin kotitietokoneella pyysi anteeksi vaikeuksia, joihin presidentti oli lähipiirinsä saattanut.

Entisen presidentin itsemurhan syy oli selvä. Korealaisen autoritarianismin sävyttämän tradition mukaisesti hänen seuraajansa **Lee Myung-bak** pyrki vahvistamaan omaa valtaansa puhdistamalla hallinnosta edeltäjänsä vaikutuksen. Presidentti Lee miehitti virkakunnan omilla kannattajillaan ja aloitti tutkimuksen edellisen hallituksen mahdollisista väärinkäytöksistä. Juuri ennen itsemurhaa puhtaana esiintyneen entisen presidentin taustoista oli alkanutkin löytyä viitteitä perheenjäsenten vastaanottamiin lahjuksiin.

Itsemurha voidaan nähdä presidentti Roh Moo-hyunin yrityksenä pelastaa kunniansa ja ottaa vastuu perheensä puolesta rankaisemalla itseään oikeuslaitostakin ankarammin. Tavoite toteutuikin, koska syytetyn kuoltua

korruptiotutkinta lopetettiin. Mutta korealaisessa poliittisten itsemurhien traditiossa sillä oli myös poliittinen ulottuvuus.

Korealaiset lukivat nykyhallinnon aiheuttaneen entisen presidentin itsemurhan ajohahdillaan. Itä-Aasiassa itsemurha on yhteisön harmoniaa järkyttävä tapahtuma, johon syytä etsitään yhteisön jäsenten välisistä suhteista. Näiden suhteiden vääristyminen ei siis välttämättä ole itsemurhaajan vika. Itsemurhallaan Roh Moo-hyun saikin häntä painostaneen hallituksen menettämään kasvonsa, sen sijaan, että olisi korruptioon syyllistyneenä menettänyt omansa.

Hallituksen yritykset estää kansalaisia suremasta kuollutta presidenttiä julkisesti kolhivat sen mainetta edelleen. Kun poliisi hajotti kansalaisten Seoulin keskustaan pystyttämän surualltarin, hallituspuolueen suosio kolhiintui niin, että presidentti Roh'n oma puolue kiri mielipidemittauksissa sen ohi.

Kungfutselaisen etiikan ydin on ihmisen oman ymmärryksen ja tunteiden ilmaisemisessa sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Näin Roh Moo-hyunin suru- ja hautajaisrituaalit toimivat keinona moraalisen

paheksunnan osoittamiselle nykyhallintoa kohtaan. Kansalaiset jonottivat surualltarille mellakkapoliisirivistöistä välittämättä ja hautajaispäivänä puoli miljoonaa kokoontui hautajaiskulkueen reitille ja kaupungin keskustaan pelkästään Seoulissa.

Oikeaoppisen rituaalin kautta oman moraalisen ylemmyytensä osoittaneet nykyhallinnon kriitikot estivät istuvaa presidenttiä suorittamasta omaa rituaalista osuuttaan vaadittavalla arvokkuudella. Valtiollisissa hautajaisissa presidentti Lee Myung-bakin kävellessä kohti hautajaisaluttaria oppositio kansanedustaja keskeytti toimituksen vaatimalla presidentiltä anteeksipyyntöä. Turvamiehet hiljensivät häiritsijän, mutta kutsuvierasjoukossa protestoitiin ääneen turvamiesten kovia otteita ja huudot syyttivät presidentti Leetä murhaajaksi.

Poliittinen itsemurha kuuluu korealaiseen protestitraditioon. Korean entisen presidentin itsemurha oli poliittinen tekijän asemasta johtuen, vaikka se tapahtui Roh Moo-hyunin ollessa yksin. Tavallisen kansalaisen itsemurhasta tulee poliittinen, kun se tehdään poliittisesta syytä julkisesti yleensä joko

Artikkelin kuvat ovat polttoitsemurhan tehneen Heo Sae-ukin hautajaismenoista. Kuvassa ruumisssaatto.

mielenosoituksessa tai vääryyteen liittyvässä paikalla.

Itsemurhilla demokratiaan

Nykyinen protesti-itsemurhatraditio alkoi vuonna 1970, jolloin hikipajatyöläinen **Chun Tae-il** halusi tuoda surkeat työolot yleiseen tietoisuuteen sytyttämällä itsensä tuleen. Itsemurhan moraalista voimasta kertoo se, että diktatuuri, joka esti muut mielenosoitukset kovin ottein, antoi opiskelijaliikkeen muistella avoimesti Chunia hänen kuolemansa vuosipäivinä.

Chun Tae-ilin itsemurhasta tuli käännekohta demokratialiikkeessä, joka tähän asti oli nojannut lähinnä opiskelijoihin. Nyt opiskelijat alkoivat kouluttaa ja mobilisoida työläisiä. Allianssi älymystön ja työväen liikkeiden välillä on kestänyt tähän päivään. Polttoitsemurhasta tuli samalla osa demokratialiikkeen protestirepertuaaria. Demokratialiikkeen suurimmat mobilisaatiot liittyvätkin moraalisesti arvotettuun kuolemaan. Diktatuuri päättyi vapaiden vaalien julistamiseen, kun kesäkuussa 1987 miljoonapäinen kansanjoukko protestoi kahden opiskeli-

jan kuolemaa poliisiväkivallan seurauksena. Molempien henget saatiin tuonpuoleiseen kuoleman hetkestä kertovin samanistisin menoin väkijoukon katsellessa.

Vastaavat rituaalit kuuluvat hautajaisiin poliittisen itsemurhan yhteydessä. Rituaalit auttavat niin tiedon välittämisessä kuin vastapuolen moraalisisessa tuomitsemisessa. Itsemurhan teho onkin riippuvainen jälkeensä jääneiden kyvystä esittää tapahtunut oikeassa poliittisessa ja moraalisisessa valossa. Ennen poliisi salasikin hautajaispäivän rajoittaakseen oppositiotoimintaa.

Todistin itse vapaakauppasopimuksen vastustaja **Heo Sae-ukin** polttoitsemurhaa ja hautajaisaattoa. Hautajaismenoihin kului yhteensä 14 tuntia saattajien kierrellessä symbolisesti merkittäviä paikkoja ja järjestäessä useita tilaisuuksia, joissa tavalliset kansalaiset ehtivät joko ruokatunnillaan tai illalla töiden jälkeen hyvästelemään Heon. Heon ruumis kulki mukana osoittamaan mieltä Yhdysvaltojen sotilastukikohdan eteen ja vierailemaan viimeistä kertaa sekä hänen ammattiyhdistyksessään että työpaikallaan. Polttoitsemurhan tapahtumapaikalla samaanittansija kul-

Hikipajatyöläinen Chun Tae-il halusi tuoda surkeat työolot yleiseen tietoisuuteen sytyttämällä itsensä tuleen.

jetti hänen sielunsa tuonpuoleiseen, kun taas hautaan laskemisessa noudatettiin kungfutselaisia rituaaleja. Kauniissa, emotionaalisesti vahvassa rituaalissa korostuivat kuolleelle itselleen tärkeät paikat ja asiat, kuten ammattiyhdistystoiminta ja sotilastukikohtien vastustus. Kun Heon arkku tuotiin samalle hautausmaalle, jolle Chun Tae-il on haudattu, kerroin ammattiyhdistysaktiiville vaikutelmistani. Vastaus vain todisti huomioni: »Kyllä. Hän kävi usein myös täällä.»

Vuoden 1970 jälkeen Etelä-Koreassa on tehty noin sata protesti-itsemurhaa. Nykyisin

pari eteläkorealaista vuodessa riistää henkensä poliittisista syistä. Viime vuosina Korean tiukille ahdistetun ammattiyhdistysliikkeen johtajat ovat tehneet useita itsemurhia. Vapaakaupan vastustamiseksi etenkin viljelijät ovat kuolleet asiansa puolesta. Jopa ihmisalkion kloonauksesta juhlitun ja sittemmin huijariksi paljastuneen **Hwang Woo-sukin** tukiliikkeellä on oma marttyyrinsa.

Perinteiden jatkuvuus

Etelä-Korea on määrällisesti johtavia itsemurhamaita maailmassa. Kulttuurillisesti itsemurha-alttiutta selittää kasvojen menettämisen tuottama stigma ja oikeus valita kunniallinen kuolema häpeän edessä, mutta romanttisempiakin syitä on. Kaksoitsemurhissa pari valitsee kuoleman ristiriidasta rakautensa ja perhevelvollisuuksien välillä, kun taas itsemurha puolison kuoltua osoittaa äärimmäisen omistautumisen ja halun seurata toista tuonpuoleiseen. Koreassa jotkut julkisten itsemurhat, kaksoitsemurhat ja protesti-itsemurhat ovat inspiroineet seuraajia.

Kungfutselaisuus vaatii vanhemmilta saadun ruumiin säilyttämistä vahingoittumatta, mutta pitää itsemurhaa hyväksyttävänä, jopa toivottavana, keinona kunniallisuuden ja moraalisen selkärangan säilyttämiseksi. Ajattelijana **Meng Zin** sanoin, »Rakastan elämää ja rakastan hyvettä, mutta jos minun on valittava vain toinen, valitsen hyveen.» Tämän mukaisesti siveyttään suojelevat naiset tai vihollisarmeijan edessä taipuneet keisarit, virkamiehet ja kenraalit ovat saattaneet surmata itsensä.

Kungfutselaisen hyveen näkökulmasta itsemurhan sopivuutta ja merkitystä arvioidaan suhteessa olosuhteisiin ja syihin. Moraalisten velvollisuuksien pakeneminen itsemurhalla on raukkamaista, kun taas kuoleminen niiden täyttämiseksi on ihailtavaa.

Rakastan elämää ja rakastan hyvettä, mutta jos minun on valittava vain toinen, valitsen hyveen.

Korealaiset eivät tee selvää eroa ulkopoliittisista syistä ja sisäisestä pakosta tapahtuneen kuoleman välillä. Demokratia- ja ammattiyhdistysliikkeiden marttyyreiden joukossa muistetaan sekä poliisiväkivallan uhreja että itsemurhan tehneitä. Korean hallitus on jopa tunnustanut syyllisyytensä diktatuurin aikaisiin protesti-itsemurhiin ja maksanut korvauksia uhrien omaisille.

Kungfutselaisuudessa itsemurhaa voidaan käyttää osoittamaan, että hallitsija tai esimies ei ole täyttänyt velvollisuuttaan huolehtia alamaistensa tarpeista. Vaikka henkilökohtaisten ongelmien ratkaisua itsemurhalla pidetään halveksittavana, itsemurha taisteluna epäoikeudenmukaisuutta kohtaan ei sitä ole. Siten Koreassa on protestoitu itsemurhin myös kurjuutta, johon valtio tai yritysjohdo alaisensa häpeällisesti ajaa. Varsinkin protestia, joka ajaa ulkovaltojen tovereiden elinolojen parantamista säädylliselle tasolle, arvostetaan. Monissa korealaisien ammattiyhdistysaktiivien itsemurhissa motiivi onkin osin taloudellinen, mutta ei itsekäs. Maanviljelijä **Lee Kyung-haen** itsemurha pidellen »The WTO kills farmers» -kylttiä oli konkreettinen osoitus talousjärjestön politiikan seurauksista. Piittaamattomien ylempien häpäiseminen ei rajoitu vain vasemmistoon, vaan olen löytänyt 1960-luvulta tapauksen, jossa eläkkeellä oleva upseeri poltti itsensä protestoidakseen köyhyyttä.

Itä-Aasiassa buddhalaisuuskin tuntee rituaaliset, usein yleisön edessä tehdyt itsemurhat. Vuosisatojen kuluessa buddhalais-

munkit ovat vaatineet polttoitsemurhillaan niin buddhalaisien vainojen kuin poliittisen sekasorron tai sodan lopettamista. Etelä-Vietnamin uskontopolitiikkaa arvostelleen munkki **Thich Quang Ducin** itsemurhasta vuonna 1963 tuli mediatapahtuma, joka innoitti jopa länsimaalaisia kuolemaan. **Christoph Kleinen** mukaan buddhalaisuudessa itsemurhia toki arvosteltiin, mutta ne myös sopivat itäaasialaiseen mahayana-suuntaukseen, joka ihailee toisten tai Buddhan hyväksi uhrautumista. Toisille itsensä polttaminen oli keino päästä halujen harhauttamasta maallisesta ruumiista lähemmäksi valaistumista, sanoo **James Benn**. Korealaisissa protesteissa esiintyvistä uhrauksista myös nälkälakko ja sormien leikkaaminen tunnetaan buddhalaisuuden piiristä.

Ikivanhassa kiinalaisessa samanismissa itsemurha taas on keino saada taivas puuttumaan asioiden kulkuun dramaattisella epäitsekkäällä teolla. Niin shamaanit, keisarit kuin virkamiehetkin ovat ainakin tarjoutuneet polttamaan itsensä tuodakseen sateita kadon uhatessa tai lopettaakseen nälänhädän tai epidemian.

Itä-Aasiassa kuolema ei ole yhtä lopullinen ratkaisu kuin läntisen kristinuskon piirissä. Buddhalaisuus uskoo jälleensyntymisiin, ja kansanuskossa esi-isien henget pysyvät yhteydessä eläviin omaisiin. Epäoikeudenmukaisen kuoleman kokeneet henget taas jäävät kummittelemaan väärintekijöiden kiusaksi. Perheetön Heo Sae-uk oli omistanut elämänsä aktivismille, jota uskoivansa jatkaa kuolemansa jälkeenkin. Kuolinviestissään hän pyysi levittämään tuhkanensa Yhdysvaltojen tukikohtiin, jotta hän voi jäädä kummittelemaan yhdysvaltalaisittilaille. Kuoleman jälkeinen läsnäolo voi olla symbolistakin, kuten ammattiyhdistysjohta-

Kuolemalla voi tietyissä oloissa saavuttaa enemmän kuin elämänsä jatkamalla.

Hautajaiskulkue.

jan pyytäessä ruumiinsa sijoittamista nostokurkeen lakkopaikalle.

Mitä poliittisella itsemurhalla tavoitellaan?

Koreassa poliittinen itsemurha tehdään harkiten. Jotkut valmistelevat omaisiaan tai kirjoittavat itsemurhaviestinsä yli kuukauttakin aikaisemmin. Itsemurhaviestejä tutkinut **Ben Park** osoittaa niiden esittävän, että tehtyään voitavansa nykyisten ihmisarvoisen elämän kieltävien olojen muuttamiseksi kirjoittaja päätyy valitsemaan kuolemansa ainoana mahdollisuutena muutokseen ja oman elämänsä arvokkaaksi tekemiseen. Poliittiset itsemurhat motivoivatkin

muita toimimaan poliittisesti aktiivisemmin. **Kim Hyojoung** havaitsee haudalla vierailijoiden tunnevan paitsi surua ja kunnioitusta, myös vihaa hallitusta kohtaan sekä häpeää omasta poliittisesta laiskuudesta.

Tutkija **Michael Biggs** toteaa, että vaikka poliittista käyttäytymistä koskevat teoriat olettavat ihmisten pyrkivän maksimoimaan hyödyn ja minimoimaan kustannukset, mielenosoituksissa tämä ei useinkaan pidä paikkaansa. Niin Intian itsenäisyysliikkeessä kuin Yhdysvaltojen kansalaisoikeusliikkeessä mielenosoittajat antoivat poliisin hakata itseään peräänantymättä ja toistuvasti. Biggs löytää monia selityksiä sille, miksi mielenosoit-

tajien on järkevää maksimoida uhrauksensa, joista kivuliaalla tavalla tehty poliittinen itsemurha on äärimmäisin. Uhrauksilla voidaan pyrkiä osoittamaan kärsityn vääryyden vakavuutta, hallinnon välinpitämättömyyttä oikeutetuille vaateille tai oman puolen moraalista puhtautta. Muiden uhrautuminen rohkaisee passiivisia kansalaisia toimimaan vääryyksiä vastaan. Valmius uhrauksiin voi myös viestiä protestiliikkeen voimasta antamalla usein virheellisen merkin siitä, että sillä riittää resursseja tuhlattavaksi asti.

Susan Pharr on tutkinut auktoriteettien haastamista Japanissa, missä protesti ymmärretään oikeutetuksi vain jos aiheena on joko

Kungfutselainen hautajaisrituaali maahanpanon jälkeen. Kuvassa etummaisena rituaalin suorittavaa ay-, puolue- ja kansalaisliikejohtoa.

vakava vääryys, aineellinen puute tai periaatteiden puolustaminen. Omien periaatteiden oikeellisuus todistetaan valmiudella uhrautua, jotta protestoijia ei voi syyttää oman edun tavoittelusta. Uhrautuva omistautuminen asialle on samalla keino pitää yllä solidaarisuutta haastajaryhmän parissa, kun ulkopuolista tukea yhteisön harmonian rikkovalle protestille on vaikea saada. Tämä kuvaus sopii hyvin myös Korean protestiliikkeisiin etenkin sotilasdiktatuurin (1961–1987) aikana.

Diktatuurin aikaisessa Koreassa oli käytännöllisiäkin syitä protestoida juuri itsemurhalla. Tuon ajan aktivistit valitsivat mielenosoitukselle paikan, jossa mahdollisimman moni näkisi sen niiden muutaman minuutin aikana, jotka protesti todennäköisesti kestäisi ennen kuin poliisi pidättäisi iskulauseiden huutajan. Tilanteessa, jossa protestit hiljennettiin nopeasti ja pidätys oli varma, itsemurhaprotestilla oli etunsa: yleisölle protesti jäisi mieleen, tieto siitä leviäisi varmasti eikä jälkiä pystyttäisi siivoamaan aivan hetkessä. Koska pidätettyjen mielenosoittajien kidutus oli yleistä, ei fyysinen kipukaan erottanut itsemurhaprotestia muusta mielenosoittamisesta.

Ben Parkin mukaan poliittisissa itsemurhissa on kyse uhrista, jossa tekijä uskoo tus-

kallisen tekonsa hyödyttävän muita. Japanin liittäessä Korean itseensä vuonna 1905 jotkut oppineet pyrkivät itsemurhallaan paitsi protestoimaan myös herättämään maamiehet taisteluun isänmaan puolesta. Uskon Heo Sae-ukin ajatelleen, että dramaattinen teko juuri ennen vapaakauppasopimuksen allekirjoitusta olisi estänyt sopimuksen valmistumisen. Vaikka näin ei käynyt, se antoi moraalisen merkityksen hävitylle taistelulle ja auttoi vastustajia selviämään tappiomielialan yli.

Poliittisen itsemurhan yleisyys Koreassa ei tarkoita sitä, että elämää ei arvostettaisi, vaan moraalinen, muiden hyväksi tehtävä itsemurha on arvokas juuri siksi, että se on niin poikkeuksellinen ja vaikea valinta. Kun kuolema nähdään osana omaa elämää, ei ole merkityksetöntä, heijastaako kuolema tekijän elämässä tärkeitä arvoja. **Ping-Cheung Lon** sanoin, itsemurha ei ole itsensä tuhoamista vaan itsensä moraalista rakentamista. Kuoleamalla voi siis tietyissä oloissa saavuttaa enemmän kuin elämäänsä jatkamalla. **Sang-Hwan Jangin** lainaamien ammattiyhdistysjohtaja **Kim Joo-ikin** itsemurhaviestin sanoin: »Ihmiset kuolevat väistämättä, joten älkää pahoitelko kuolemaani.» ▀

Kirjallisuutta:

- BENN, JAMES, *Burning for the Buddha* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007).
- BIGGS, MICHAEL, »When costs are beneficial», *University of Oxford Sociology Working Papers* 2003–04.
- CHO YOUNG-RAE, *A Single Spark. The Biography of Chun Tae-il* (Paju: Korea Democracy Foundation, 2003).
- JANG, SANG-HWAN »Continuing Suicide Among Laborers in Korea», *Labor History*, 2004, 45(3): 271–297.
- KIM, HYOUNG, »Shame, Anger, and Love in Collective Action», *Mobilization*, 2002, 7(2): 159–176.
- KLEINE, CHRISTOPH, »The Epitome of the Ascetic Life» teoksessa OLIVER FREIBERGER, *Asceticism and Its Critiques*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- LO, PING-CHEUNG, »Confucian Views on Suicide and Their Implications for Euthanasia» teoksessa RUI-PING FAN, *Confucian Bioethics*, New York: Kluwer, 2002.
- PARK, B.C. BEN, »Sociopolitical Contexts of Self-Immortalizations in Vietnam and South Korea», *Archives of Suicide Research*, 2004, 8(1):81–97.
- PHARR, SUSAN, *Losing Face* (Berkeley: University of California Press, 1990).

Oikea laulu

NOVELLI

»SOITIMME YHDESSÄ 37 vuotta ja nyt siskoni on kuollut.»

Toimittaja yrittää kysyä Helenalta kaikesta, mutta Helenalla ei oikeastaan ole muuta sanottavaa.

Hän odottaa aikansa, jos jotakin sanottavaa tulisi, sillä toimittajanainen tuntuu haluavan sitä niin paljon. Kun mitään ei tule mieleen, Helena sulkee puhelimen. Hetken päästä häntä alkaa kaduttaa ja hän tuntee itsensä huonoksi ihmiseksi. Hän ei tarkoittanut olla epäkohtelias.

Illalla Helenan tytär hermostuu, kun hän kertoo toimittajasta. Hän ei oikeastaan muista kertoneensa, mutta selvästikin niin on tapahtunut, sillä mistä muusta Juulia olisi saanut tietää? Juulia uhkaa katkaista puhelinvälit, jos soittoja tulee lisää. Helena ei oikeastaan häiritse. Hänellä ei vain ole mitään sanottavaa. Eivätkö he sen takia ihmisille soita? Jotta haastateltavat sanoisivat jotakin tärkeää.

Juulia lähtee kahdeksalta. Hän on esitellyt muutaman hautaustoimiston tietoja ja luovuttanut lopulta. Helena ei ymmärrä mitä eroa niillä on. Juulia ruttaa paperit nahkaiseen olkalaukkuunsa ja huokailee. Hän sanoo tulevansa ylihuomenna uudestaan.

Helena istahtaa makuuhuoneessa sängynlaidalle. Sitten hän hakee kitaran pöydän takaa. Hänellä ei ole valokuvaa Jaanasta, hän huomaa sen nyt ensimmäisen kerran. Tuntuisi hyvältä soittaa jos valokuva olisi hänen vieressään. Hän alkaa näppäillä kieliä hieman hajamielisesti ja päättää kaivaa seuraavana päivänä kuvan jostakin albumista. Kuva ei saa olla mikä tahansa kuva. Sen täytyy olla juuri oikea.

Kitara tuntuu äkkiä melkein vieraalta hänen käsissään. Hän sulkee silmänsä. Sitten avaa ne taas. Huonekin on alkanut tuntua vieraalta. Kummallista, Helena huomaa toivovansa, että joku tulisi ovesta sisään. Hän on jättänyt oven auki, toisin kuin yleensä. Hän laskee kitaran sängylle, jonka jouset narahtavat raskaasti. Narina on sentään tuttu. Hän käy makaamaan selin ja alkaa sitten narautella patjaa keinuttaen ruumistaan kevyesti, kuin olisi veneessä.

Täytyy etsiä oikea kuva.

HELENALLE SOITETAAN SEURAAVANA päivänä uudestaan. Nyt porilainen ohjelmapäällikkö varmistaa keikan peruutuksen ja pahoittelee samalla. Hän ei tiennyt, että Jaana oli sairas.

»Me katsomme jos löytäisimme jotakin muuta tähän, ehkä vähän erilaista. Teidän tyyliänne muistuttavaa musiikkia ei niin vain olekaan saatavilla. Teillä oli, no, sellainen oma juttunne.»

Miehen ääni puhelimesta kuulostaa tutulta, melkein vanhalta sukulaiselta. Mutta ei hän välttämättä ole tuttu, vain hänen sanansa ovat. Vaikka syy ohjelmapäällikön soittoon on tällä kertaa eri, on sanojen sävy sama kuin niin monta kertaa aikaisemmin: »Ettekö itsekkin ole sitä mieltä, että tämä koko juttu on aina ollut hieman kummallinen? Kenelle tätä oikeastaan pitäisi markkinoida?» Tai: »Te olette väärässä maassa, mistä te edes tunnette tuollaista musiikkia?»

Samanlaisia asioita ovat sanoneet niin monet ihmiset: keikkapaikoilla, ohjelmatoimistoissa, yleisön joukossakin. Hämmäntävää, miten monenlaisten ihmisten kanssa he ovat olleet tekemisissä kaikki nämä vuodet.

Helena muistaa juopuneen, karvalakkisen miehen, joka tuli viimeiseksi jääneen keikan jälkeen roikkumaan autolle, kun he olivat pakkaamassa tavaroita. »Yhdet siinä soittaa», mies puhahti pitkän hiljaisuuden jälkeen. »Rämpytätte ja rhämpytätte. Mikshikäs niin teette? En minä ymmärrä thuota.»

Jostain syystä mies on jäänyt erityisen hyvin Helenan mieleen. Hän muistaa, mitä ajatteli silloin. Silloin oli vielä kylmä, loputtoman viimainen pakkasyö. Auton ikkunat piti raapata, ja paksu, musta villapaita, jota Helena aina piti talvella mukanaan, oli unohtunut autoon jäätymään keikan ajaksi. Ja silti Helena tunsi itsensä voimakkaaksi. Hän muistaa, miten Jaana reagoi mieheen melkein käsin kosketeltavalla välinpitämättömyydellä, niin kuin melkein aina humalaisiin.

Helena sen sijaan jäi oikein katsomaan miestä, joka vaikutti epätoivoisesti yrittävän

pukea hämmennyksensä, ehkä ärtymyksensäkin, sanoiksi viinahuurun ja pakkasen keskellä. Ja voiman tunne oli äkkiä tunnut melkein huumaavalta. Helena muistaa vieläkin, miten hänen koko ruumiinsa erkaantui hetkeksi kylmästä, kuin paksu verho olisi kiedottu sen ympärille. Helena tietää mistä voima silloin tuli, silloin ja monta kertaa aikaisemminkin. Sillä nyt hän huomaa, että se on ollut hänessä pitkään, tämä voima.

Helena epäilee, ettei hän lopulta sanonut miehelle mitään. Mutta hän toivoi miehen ymmärtävän, vaikka tämä oli vain yksi mies,

ei kukaan. Samalla tavalla ne ihmiset, jotka ovat lauluista pitäneet, ovat tavallaan olleet ei ketään. Silti yleisö on ollut osa heitä ja heidän laulujaan.

Helena olisi voinut sanoa, että soittaminen oli heidän elämänsä. Se oli hyvin yksinkertaista. Me olemme tehneet tätä aina, jo kotona ja sen jälkeen kun koti jäi taakse ja maailma alkoi.

MAAILMASTA EI TULLUT kovin erilainen, vähän kuin uusi koti. Koti, joka oli yhtä kuin Jaana vierellä, kitara kädessä, välillä sylissä maantie, välillä laulut ja savuinen baari, jos-

sa aina joku jäi kuuntelemaan, vaikka muut kuinka mekkaloivat. Ei tarvittu enempää. He elivät niin kuin heille parasta oli. Ja he olivat onnekkaita, lopulta keikkaa löytyi aina jostakin kun tarvittiin. Vaikka äiti ja isä kuolivat, heillä oli toisensa, kitaransa ja laulunsa. Helenalla on aina ollut koti.

Oliko Helena sanonut miehelle, ettei tässä ollut mitään sen ihmeellisempää kuin kaksi sisarusta soittamassa vanhoja kantribiisejä? Tämä oli heidän musiikkiaan. Tästä he pitivät ja saivat olla onnellisia, kun olivat sen löytäneet. Vanhoja kappaleita, joita he lapsina kuuntelivat isän levyiltä. Isän, joka oli nuorena lähtenyt Amerikkaan ja tullut sieltä takaisin suomensukuiseen texasilaisvaimon, vinyylitarkoelman ja kitaran kanssa. Suomesa olivat syntyneet kaksi tyttäretä. Ensin Helena, jolle oli haluttu antaa nimi, joka ymmärrettäisiin maailmallakin. Sitten Jaana, joka sai nimensä juuri syntymäänsä ennen kuolleen mummun mukaan.

Ohjelmapäällikön ääni katoaa lopulta ja Helena sulkee puhelimen. Hän menee makuuhuoneeseen, sulkee tällä kertaa oven ja ottaa käteensä pari vanhaa valokuva-albumia, jotka hän on kaivanut aikaisemmin esiin komeron pohjalta. Toinen on tummanvihreä ja toinen ruskea, sen kannessa lukee suurin kirjaimin »My Photos». Helena muistaa äkkiä, että Jaana antoi hänelle tämän albumin. Jaanalle valokuvat olivat tärkeitä. Kuvia oli Jaanan kotonakin esillä, monta, valkoisen piirongin päällä. Mitä niille nyt pitäisi tehdä? Helenan olisi luultavasti syytä mennä käymään Nurmijärvellä.

Jarkko on soittanut pari kertaa. Sanoiko Juulia, että Jarkko oli soittanut hänellekin? Helena ei oikein muista, onko Jarkon kanssa sovittu jotakin. Jarkko on niin uusi ihminen heidän elämässään, miksi tällaista nyt pitäisi hoitaa hänen kanssaan? Helena ei tiedä pitäisikö hänen kysyä lupa Jarkolta ennen kuin voi mennä käymään Jaanan luona. Ehkä hyvä valokuva löytyisi sieltä, Jaanan hyllyn reunalta. Hän laskee hämmennyneenä albumit käsiinsä päiväpeiton päälle ja koittaa muistella Jaanan kuvia.

Hän muistaa ainakin sen kuvan, jossa he ovat lavalla jossakin Keski-Suomessa. Sen otti yleisöstä mies, joka halusi lähettää kuvan heil-

le myöhemmin. Paikka on jokin pikkukaupunki, ehkä Kuopion lähellä. Jaana piti kirjaa kaikista keikoista ja paikoista. Hän muisti aina mainita keikkajärjestäjille, koska he olivat soittaneet paikassa aikaisemmin, ja kehua tunnelmaa. Helenakin muistaa, mutta eri tavalla: ei paikan nimiä vaan hajuja ja ihmisiä. Välillä hän ei osaa sijoittaa muistoja minnekään, mutta eivät ne silti katoa mielestä.

JUULIA NUKKUU HELENAN sohvalta yön ennen hautajaisia. Helena ei saa unta, mutta yrittää maata hiljaa ja varoo narisuttamasta vanhaa sänkyä, jottei Juulia herää.

»On se kummallista, äiti», Juulia sanoo aamulla, kun Helena siivoaa aamiaista pois ja Juulia laittautuu eteisen peilin edessä. Juulia pysähtyy katsomaan Helenaan peilin kautta, huulipunapuikko kädessään, ja rypistää otsaansa. »Mikset sinä ikinä löytänyt kehtään? Ajattele, jos se olisitkin sinä eikä Jaana. Jarkko sanoi, että hän tahtoo lausua runon hautajaisissa. Typerää se minusta on, mutta ainakin joku muikin muistaa Jaanaa kuin vain vanha sisar.»

Helena ei pidä siitä, että häntä sanotaan vanhaksi, mutta antaa asian olla.

»Olenhan minä löytänyt», hän sen sijaan ajattelee ja hymyileekin vähän. Hän ajattelee kirjeitä pahvilaatikossa sängyn alla. Kirjeitä on paljon.

Juulia on aina ajatellut, että neljä vuotta on jonkinlainen lopullisen testin raja. Neljä vuotta Juulia oli juuri täyttänyt kun hänen isänsä lähti lopullisesti, niin hänelle on kerrottua. On hassua, ettei tyttö koskaan ole oikein ymmärtänyt, että olihan Simo Helenan elämässä jo paljon ennen Juulian syntymää. Eikä Simo lopulta ollut kovin tärkeä. Helena pysähtyy teepannu kädessään matkalla keittiöön. Ilari, Martti ja Keke ovat tärkeitä. Ja Ossi. Hän hivelee lämmintä pannunkylkeä vapaalla kädellään. Näille miehille hän on laulanut lauluja, yksin, ilman Jaanaa, ja joillekin jopa kirjoittanut niitä. Juulia kaivelee nyt meikkipussiaan eikä ilmeisesti odota mitään vastausta. Pieni hetki aikaa hyville muistoille.

Ilari, huoltoasemanpitäjä Kangasalalta, jolla on vihreät silmät kuin eläimellä ja syntymämerkki kainalon alla. Liikaa kiloja ken-

ties, mutta ihana bensininkatkaiseksi pinttynyt nahkatakki, jota Helena aina ajattelee huoltoasemilla.

Martti. Martti joka kerran sanoi, että sinä kun soitat, niin minä aina kuulen sen vaikka en olisi huoneessa. »Helkkari, vaikka sinä olisit jossain toisella puolella maata. Minä aina välillä kuulen sen.»

Keke, joka kirjoittaa aina vain ihania kirjeitä. Keke, joka kutsuu itseään fiftariksi ja laittaa mustan tukkansa hausalle töyhdylle otsalleen.

EHKÄ HELENA LÄHTEE nyt Ossin luo. Ossi odottaa, että hän tulee taas niin kuin viimeksi lupasi. Ja Ossilla on vene. Nyt olisi aikaa veneillä. Huhtikuu on puolivälissä ja talvi on jo aikaa sitten väistynyt. Meri tuoksuu välillä Helenan ikkunaan asti. Ehkä hän pakkaa kitaran matkaan ja soittaa naapurin Hannelen kastelemaan kukat. Hannele on tehnyt niin jo vuosikaudet, aina kun Helena ja Jaana ovat tien päällä.

Hautajaisten jälkeen Juulia tulee vielä juomaan kahvit, halaa sitten ennen kuin lähtee. Juulia rutistaa äkkiä lujaa, se liikuttaa Helena.

Helena katselee ikkunasta kun tytär kaa suttaa Volvonsa pihan parkkipaikalta. Onhan hänellä myös Juulia, hän olisi voinut vastata aikaisemmin.

Sitten Helena hakee kitaran. Makuuhuoneen ovi saa nyt olla auki. Hän on repinyt yhden kuvan albumista, siinä ovat Jaana ja äiti ehkä vuosi ennen äidin kuolemaa. Molemmilla on kitarat, kumpikin katsoo soitintaan, ei kameraan. Se on oikea kuva.

Laulu alkaa, ja laulaminen tekee hyvää. Helena laulaa kovaa. Puhelin alkaa soida alakerrassa, hän kuulee sen kyllä, mutta laulaa sitten vielä kovempaa ja antaa kätensä melkein piiskata kitaran kieliä eikä puhelinta kuulu enää. Kitara ei ole surullinen jos sen ei halua olevan. Juuri nyt ei ole sen aika.

Laura Andersson on helsinkiläinen kustannustoimittaja ja tekstityöläinen.

KANSALLISMAISEMA

MATTI SNELLMANIN JA ANTTI LEINOS näyttely Kansallismaisema.fi esittää yhden näkemyksen 2000-luvun Suomesta. Näyttely pyrkii myös antamaan aihetta keskustelulle Suomen metsien hoidosta ja tulevaisuudesta. Viimeksi näyttely oli esillä maaliskuussa Karjaalla galleria Zebrassa.

»Ajatus tästä näyttelystä syntyi 2007 oltuani Greenpeacen toteuttamalla hakkuiden kartoituslennolla. Ihmisillä on romanttisia mielikuvia Lapin luonnontilaisista metsistä, mutta kansallispuistojen ulkopuolella koko Lappi näytti parturoidulta», kertoo valokuvaaja Matti Snellman.

»Ilmakuvien ympärille keräsin kuvia luonnontilaisista metsistä sekä vanhojen metsien hakkuista. Pyysin näyttelyyn mukaan myös Antti Leinosta, jonka upeat eläinkuvat metsien asukkaista täydentävät kokonaisuuden. Greenpeace tuli luontevasti mukaan näyttelyn yhteistyökumppaniksi.»

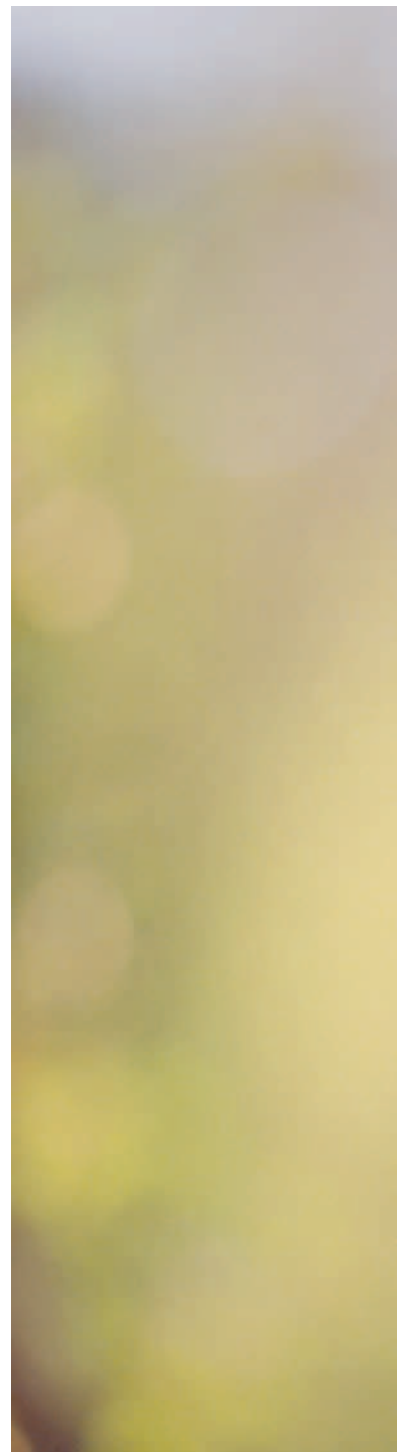
»**TALOUSMETSIEN KÄYTTÖ** paperi- ja selluteollisuuden raaka-aineeksi nykyisenkaltaisine päätehakku-, istutus-, harvennus- ja lannoituskäytäntöineen ei ota mielestämme riittävästi huomioon metsän muita käyttäjiä ja asukkeja. Avohakkuuaukean tiheää heinää ja vadelmaa kasvava põheikko vaihtuu läpitunkemattomaksi taimikoksi. Harvennuspuiden maaduttuakin ovat nykyiset talousmetsät ilmeentöytä puupeltoa. Suomen metsämaasta 95 prosenttia on metsätalouden käytössä. Mielestämme vielä jäljellä olevat luonnontilaiset metsät tulisikin säästää ja talouskäytössä olevien metsien hoitokäytäntöjä uudistaa», Matti Snellman toteaa.

» Millaisessa maailmassa tahdomme elää, ja millaisen maiseman tahdomme jättää jälkipolville? Metsän uudistaminen istuttamalla vie etenkin pohjoisessa useita sukupolvia, ja luonnonmukainen uusiutuminen vielä pidempään. Suomalainen sielunmaisema on metsässä, jossa on kaikenikäisiä puita ja runsas lajikirjo.»

Antti Leinonen on vuonna 1951 syntynyt kuhmolainen luontovalokuvaaja ja -kirjailija. Leinonen on julkaissut useita luontoaiheisia valokuvakirjoja ja voittanut Vuoden Luontokuva -palkinnon kaksi kertaa. Hänen ahmakuviaan on julkaistu myös *National Geographic* -lehdessä. Hänen työstään ahmojen parissa on tehty myös palkittu dokumenttielokuva.

Matti Snellman on vuonna 1969 syntynyt helsinkiläinen valokuvaaja ja mediataiteilija. Hän työskentelee freelancer-kuvaajana sanoma- ja aikakauslehdille, yrityksille, yhdistyksille ja teattereille. Mediatiteilijana hän on tehnyt projisointeja useisiin teatteri- ja video-jockey Kangastus-ryhmässä. Luontokuvaus on hänen pitkäaikainen harrastuksensa, jonka puitteissa hän on tehnyt yhteistyötä eri ympäristöjärjestöjen kanssa.

Ei voisi kettu vähempää kiinnostaa

MUUTAMA VUOSI SITTEN Jacques Chirac ja Silvio Berlusconi supattelivat toisilleen, että Suomessa tarjotaan maailman huonointa ruokaa. Perusturvallisuutemme järkkyi. Kuinka kukaan voi sanoa näin kansasta, joka sentään voitti jääkiekossa kultaa vuonna 1995?

Marisivatko herrat heille tarjotusta maksalaatikosta, nauravista nakeista ja einespitsasta? Tuskinpa vain, pikemminkin riekonrinnasta, timbaaleista ja symbaaleista. Joka tapauksessa saimme elävän muistutuksen siitä, että kahden suuren kohtaaminen on aina kolmannen pienen korvapuusti, toki maailman parhaan suodatinkahvin kera.

Tuossa kuvassa sekoittuvat mitä erilaisimmat tuntemukset ja mielikuvat: liituraiherrat keskenään kuiskimassa, salainen yhteisymmärrys, ulkopuolisten nenän edessä suljettavat korkeat pariovet, vilahdus lakeijoista, jotka suutelevat *donin* kättä... sanalla sanoen, alamme vähitellen ymmärtää, miksi *Kummisetä* herättää meissä kaikissa jotakin samaa kuin *Lassie*. Vain eläimet ja rikolliset voivat tuntea aitoa solidaarisuutta.

PÖLHÖMEDIAN PARRASVALOIHIN ja kiivaan pulinan kohteeksi ponkasi taannoin myös tutkija **Henry Laasanen** väitteellään naisten seksuaalisesta vallasta. Gradussaan (2006) Laasanen esittää »vähemmän kiinnostuksen periaatteen». Tämän maksimin mukaan naiset hallitsevat seksiä, koska seksi ei kiinnosta heitä. Välinpitämättömyys ei siis ole voimaa vaan... valtaa.

Väitteiden ja oletusten todistusvoimaa voidaan testata *mutatis mutandis*, muuttujat muuttaen. Jos politiikka ei kiinnosta nuoria, nuoret hallitsevat politiikkaa. Jos laskettelu ei kiinnosta karhuja, karhut hallitsevat laskettelu. Vallan salainen ase on siis nuorten asennepuheesta takaviikkoina tuttu evvk tai evvkv: mitä vähemmän kiinnostaa, sitä enemmän saa.

Vaikei Laasanen asiaa mainitsekaan, hänen maksiminsa lähde lienee antiikin komediakirjailija **Aristofaneen** näytelmä *Lysistrate* (411 eaa.), jossa naiset julistavat lemmlakon, jotta miehet lopettaisivat peloponnesolaissodan.

MITÄ SITTEN VOIMME OPPIA tästä neronleimahduksesta, jonka varaan tutkija rakentaa kokonaisen gradun? Emme juuri mitään,

Vallan salainen ase on nuorten asennepuheesta tuttu EVVK.

sillä kuka tarvitsee paljoa, jos vähälläkin pärjää? Entä onko Laasasen maksimilla ja herrojen supattelulla jokin salainen yhteys? Onpa hyvinkin. Kun tasaisesti ruskettuneet huippupoliitikot kuiskuttelevat keskenään valkaistuja hampaitaan välkytellen koruttoman elegantisti sisustetun salongin nurkkauksessa, muistakaamme Laasasen maksimi: evvk – antaa herrojen ja narien hölöttää, kunhan pysyvät tontillaan ja jättävät meidät rauhaan. Tärkeintä on se, ettei meidän tarvitse herätä öisin painajaiseen, jossa herrat ovatkin tavallisia. Se, mikä ei koske, ei myöskään satu, vai mitä Henry?

P.S. Merirosvot astuivat julkisuuteen, kun **Ahto Apajalahti** ja **Kaj Sotala** julkaisivat teoksensa *Jokapiraatinoikeus* (wsoy 2010). Parivaljakko todistelee leveästi, laveasti ja sekavasti, ettei »luvattomasta tiedostonjakamisesta» ole oikeasti haittaa, koska siitä ei ole oikeasti haittaa. Kukaan ei oikeasti häviä, koska kukaan ei oikeasti häviä. Luvaton lataaminen pitäisi laillistaa, koska se on niin yleistä. Nelossivun perusteella *Jokapiraatinoikeuksien* tekijänoikeudet omistavat Ahto Apajalahti, Kaj Sotala ja Pulitzer Oy.

→ Jouni Avelin on Kulttuurivihkojen toimittaja ja uusturkulainen ilonpilaaja.

Ydinvoiman ongelmat esiin

RISTO ISOMÄKI (2009): *Kosminen rakkaus vai suuri saatana*. Into-pamfletti 21. Like Kustannus. 145 sivua.

PÄÄMINISTERI Matti Vanhasen mukaan eduskunnassa päätetään ydinvoiman lisärakentamisesta vielä ennen juhannusta. Energiayhtiöt havittelevat Suomeen kaikkiaan kolmea uutta reaktoria.

Tieto- ja tieteiskirjailijan ja pitkän linjan ympäristöaktivistin **Risto Isomäen** pamfletti *Kosminen rakkaus vai suuri saatana – 20 päätöstä ydinvoimasta* pyrkii herättämään keskustelua ydinvoimaan liittyvistä ongelmista ja riskeistä.

Isomäen mielestä sekä ydinvoiman puolustajat että sen vastustajat ovat klikkiytyneet omiin fa-naattisiin leireihinsä, joiden asenteita kirja otsikko kuvaa. Media tietysti rakastaa järjekkäitä vastakainasetteluja, mutta Isomäen mukaan lukkiutuneet asemat estävät keskustelun itse asiasta.

Tieteiskirjailijana Risto Isomäki tukeutuu luonnontieteisiin ja edustaa niin sanottua kovaa scifiä, jossa fysiikan lakeja ja universumin vakioita venytellessä pysytellään tieteen rajoissa. Myös pamfletistina Isomäki luottaa pääosin monipuoliseen dataan, eikä sotke sekaan tunteenomaisia argumentteja. Hän näkee itsensä ydinvoimakeskustelun linnoitettujen leirien ulkopuolella operoivana tarkkailijana, joka läiskii pöytään viimeisintä tutkimustietoa ja tekee siitä johtopäätöksiä.

Isomäki kertoo olleensa aiemmin ydinvoiman kannattaja, kunnes muutti kantaansa kriittisemmäksi kahden tapauksen johdosta. Nämä olivat Tshernobylin onnettomuus 1986 ja New Yorkin terrori-iskut 2001.

PAMFLETISSAAN ISOMÄKI esittää 20 kysymystä, jotka hänen mukaansa eivät ole ydinvoimakeskustelussa vielä nousseet esille, mutta joihin olisi erittäin tärkeä vastata, mikäli energiaa aiotaan jatkossakin tuottaa ydinvoimalla. Valtaosa kysymyksistä liittyy ydinvoiman riskeihin ja vaaroihin, joista keskusteleminen on varmasti kannattajapuolen ja

erityisesti energiayhtiöiden näkökulmasta kiusallista. Ydinvoimaan nimittäin sisältyy apokalyptisten katastrofien mahdollisuuksia, jotka voivat olla epätodennäköisiä mutta yhtä kaikki todellisia.

Onkin todella hämmästyttävää, ettei ydinvoiman vaarallisuudesta keskustella. Jonkin verran julkisuudessa puhutaan ydinjätteen loppusijoittamiseen ja uraanin louhintaan sisältyvistä ympäristö- ja terveysriskeistä, mutta ydinvoimalaonnettomuuksien arviointi puuttuu kokonaan.

Mielenkiintoista on se, kuinka suurena riskinä Isomäki pitää suomalaisiin ydinvoimaloihin tehtävän terrori-iskun mahdollisuutta. Hänen mukaansa terroristien intresseissä voi olla iskeä huonosti turvattua ydinvoimalaa vastaan ja aiheuttaa radioaktiivinen laskeuma. Isomäki kirjoittaa, miten Olkiluoto 3 on al-Qaidan näkökulmasta maailman suurin niin sanottu likainen pommi.

Toinen suuri uhka on ilmastonmuutos ja sen aiheuttama merenpinnan nousu sekä mahdolliset tsunamiaallot. Ydinvoimaloita ei ole rakennettu kestämään ilmastonmuutosten tuomia supermyrskyjä.

Kannattaa huomata, että energiayhtiöt eivät ole nykyisten sopimusten mukaan millään tavalla korvausvelvollisia, mikäli Suomessa ydinvoimalaonnettomuuden syynä on terrori-isku tai luonnonkatastrofi.

Isomäki myös murtaa muutamia ydinvoimaan liittyviä myyttejä. Ydinvoiman ilmastovaikutukset ovat koko energiantuotantoketjun huomioon ottaen selvästi luultua suuremmat. Ydinvoima on myös voimakkaasti julkisin varoin tuettua esimerkiksi Ranskassa, missä energiayhtiö Areva pump-paa miljarditolkulla rahaa valtiolta. Fuusiovoima, josta jotkut odottavat jo lähitulevaisuudessa energiasampoa, osoittautuu Isomäen tarkastelussa äärettömän kalliiksi tekniikkakikkailuksi, josta tuskin koskaan tulee varteenotettavaa energiantuotantovaihtoehtoa ihmisen tarpeisiin.

MUUTAMIA HUOMAUTUKSEN AIHEITAKIN voi esittää. Isomäki kirjoittaa tuoreeseen saksalaiseen KIKK-tutkimukseen nojaten, että ydinvoimaloiden läheisyydessä asuvilla lapsilla on korkea riski sairastua syöpäsairauksiin. Tutkimusta on nyttemmin kritisoitu muun muassa liian pienen otoksen vuoksi.

Toisaalta Suomeen rakenteilla olevan EPR-tyypisen ydinvoimalan radioaktiivisista päästöistä ei ole tarkkaa tietoa. Kannattaako riski ottaa?

Varsinainen herkkupala löytyy vielä pamfletin lopusta liitteestä 1, missä Isomäki kuvaa erään esityksen tarinaa europarlamentin rattaissa ja tekee samalla koruttomia huomioita siitä, missä poliittinen valta nykyään majoilee.

Into-pamflettien epätasaisessa joukossa Iso-

mäen kirja sijoittuu kärkijoukkoon. Se on ajankoh-tainen, ajatuksia herättävä ja tutkimustiedolla varustettu kriittinen puheenvuoro. Isomäki ei itse lopulta edes päädy kategorisen kielteiselle kan-nalle ydinvoiman suhteen, vaan ehdottaa maan

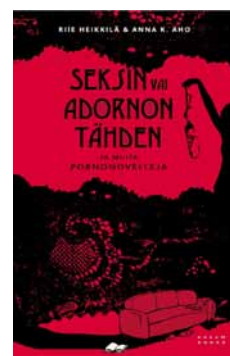
Olkiluoto 3 on al-Qaidan näkökulmasta maailman suurin niin sanottu likainen pommi.

päälle rakennettujen ydinvoimaloiden korvaamista syvälle maan sisään sijoitetuilla reaktoreilla.

Isomäki ei käsittele kirjassaan lainkaan uusiutuvia energiamuotoja ja niiden mahdollisuuksia. Hänen ajatuksensa onkin selkeästi käsitellä ydinvoiman ongelmia ja riskejä, ja jättää lukijan arvioitavaksi, kuinka järjekyllä ja kannattavalta maan-alainen ydinvoiman tehtailu kuulostaa.

Viimeisimpien mielipidetiedustelujen mukaan noin puolet suomalaisista vastustaa lisäydinvoimaa. Luulisin, että mitä useampi suomalainen lukee Isomäen pamfletin, sitä suuremmaksi tuo luku voi kasvaa.

MARKO KORVELA

Raikasta erotiikkaa

RIIE HEIKKILÄ JA ANNA K. AHO (2009): *Seksin vai Adornon tähden ja muita pornonovelleja*. BASAM Books. 189 sivua.

KAHDEN AKATEEMISEN, nuoren aikuisen naisen kirjoittama eroottisten novellien kokoelma herättää uteliaisuuden. Olisiko tässä fantasioita, jotka eivät tuntuisi nolostuttavilta, stereotyyppisiltä ja likaisilta? Kenties ne olisivat samaistuttavia ja kutkuttavia? Vastaus on: kyllä, novellit viettelevät lukijansa.

KIRJA-ARVIOT

Riie Heikkilä (s. 1981) on väitöskirjaansa kirjoittava yhteiskuntatieteilijä. Salanimen Anna K. Aho (s. 1983) taakse kätkeytyy toimittajan töitä tehnyt valtiotieteiden maisteri. Jo heidän yhteisen kokoelmansa nimi *Seksin vai Adornon tähden ja muita pornonovelleja* viittaa saksalaiseen sosiologiaan ja filosofiaan **Theodor Adornoon**. Ei siis ihan junttipornoa. Näissä seksiseikkailuissa päähenkilöt eivät ole perinteisiä lentoemäntiä ja palomiehiä, vaan useimmiten helsinkiläisiä yliopisto-opiskelijoita. Kirjaa ei silti vaivaa akateeminen kuivuus, vaan siinä irrotellaan kunnolla.

Aho ja Heikkilä ovat kirjoittamisen ammattilaisia, ja myös heidän ensimmäinen kaunokirjallinen julkaisunsa on kielellisesti sujuva. Teos sijoittuu eroottisen kaunokirjallisuuden ja älykkään viihteen lajimaastoon. Vain herttakirjamainen henkilöiden silmien värin ja muun ulkonäön sekä vaatteiden jatkuva turha kuvailu iskee silmään.

KAKSITOISTA NOVELLIA SISÄLTÄVÄT ennemminkin erotiikkaa kuin pornoa. Panemista ja sukupuoli-elimä kuvaillaan rohkeasti ja yksityiskohtaisesti, mutta seksikohtaukset sisältyvät osaksi juonellisia tarinoita. Teoksen vahvuus on realistisuudessa ja psykologisessa otteessa. Toisin kuin pornoelokuviissa, novelleissa ei vain näytetä toimintaa vaan kuvaillaan myös henkilöiden tunteita ja ajatuksia. Henkilöt eivät ole robotteja, vaan he tuntevat onnistumisen hetkiä, riittämättömyyttä, epävarmuutta, haavoittuvuutta, kaipuuta ja rakkautta. Parissa tarinassa ei edes päästä itse yhdyntään asti. Eikä seksi aina onnistu tai ole täydellistä.

Erotiikkaa ei ole irrotettu omaksi saarekkeeseen irti muusta elämästä, vaan rakastelu on osa parisuhdetta esimerkiksi novelleissa »Menage á trois» ja »My baby». Tarinoihin tuo syvyyttä ja lämpöä se, että seksiin liittyvä ihastuminen tai rakkaus. Kuitenkin novelleissa seksin harrastamisen syynä voi myös olla eroottinen nautinnonhalu seksisuhteessa tai yhden yön suhteessa tuntemattoman kanssa.

Heikkilä ja Aho kirjoittavat myös rohkeasti miehen näkökulmasta. Ehkä naiskirjoittajien ansiosta kokoelman naishenkilöt eivät ole muovisia nukkeja, vaan tavallisia tyttöjä ja naisia. Henkilöhahmoja on taustoitettu ja monella heistä on niin sanotusti hyvä maku. He kuuntelevat Kitkeriä neitsyitä, lukevat *Kauriin kääntöpiiriä* ja katselevat **Almodóvarin** elokuvia. Seksikään ei ole kovaa eikä alistavaa. Eikä varmaan ole yleistä (miehisesä) pornokirjallisuudessa, että parissakin novellisessa seksin harrastamisen motiivina on lapsen hankkiminen – yksin tai puolison kanssa.

KIRJOITTAJAT YMMÄRTÄVÄT seksin ja rakkauden moninaisuuden. Kokoelman värikäs henkilögalleria ja erilaiset asetelmat eivät rajoitu vain nuoriin pareihin, kauniisiin ihmisiin tai heteroseksisiin. Sivulla seikkailevat juhlien opiskelijanuorten lisäksi viisikymppiset naiset parikymppisten poikien kanssa, huoltoaseman äijä koulutetun naisen kanssa, nuoret lesbot, biseksuaali viisikymppinen naapurinrouva, duunarit pesulassa, eronneet perheenisät, naissuhteeseen päätyvä entinen heterotyttö, miessuhteeseen päätyvä entinen heteromies, poikaprostituoit, avoimessa avioliitossa oleva keski-ikäinen älykköpariskunta. Lisäksi useammassa tarinassa seksipartnereiden välillä on huomattava ikäero.

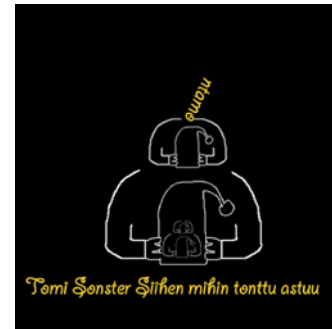
Novellissa »Risteilijät» sinkkutytön partnerina on aluksi uusi hieromasauva. Juttu tuo mieleen *Sinkkuelämän*, jonka naishahmot herättivät kohua puhumalla toisilleen kokeiluistaan seksilelujen kanssa.

Henkilöt eivät ole robotteja, vaan tuntevat myös riittämättömyyttä.

Erotiikkaa ei kirjassa oteta liian vakavasti tai siirappisesti. Lukiessa saa myös nauraa. »Se aika kesästä», irvailaan kovana panomiehenä itseään pitävälle, limaiselle toimistomiehelle, joka kohtaakin vertaisensa dominan.

Kirjan parasta antia on ehkä se, että se kuvaa elämänmakuisesti nykyajan kaksi-kolmikymppisten helsinkiläisten arkea bileineen, seurusteluneen ja yliopisto-opiskeluineen. Sen maailman kuvaajina kirjoittajat ovat myös uskottavimmillaan. Kaunokirjallisesti ehein tarina on kenties »Kivajalka», joka sijoittuu antikvariaattiin, vapaamielisten ja sympaattisten kirjojenrakastajien kuvioihin. Joissakin novelleissa voisi olla jopa aineksia pitempään tarinaan, niin vahvasti henkilöihahmot jäävät mieleen.

ELISA HELENIOUS

Hajanaista surrealismia

TOMI SONSTER (2009): *Siihen mihin tonttu astuu*. Ntamo. 57 sivua.

TOMI SONSTERIN ESIKOINEN on laaja kokoelma absurdeja kuvia. Runot on koottu fantasiamaailman palikoista: sirkus, tontut ja velhot ovat säkeiden toistuvia rakennusaineksia.

Burtonmainen tunnelma heiluu kauhukomii-kan ja unenomaisen sekavuuden välimaastossa. Elokuvaohjaajan mainitseminen asettaa vertailutason kuitenkin korkealle; siinä missä **Tim Burtonin** elokuvat ovat runsaudessaan hallittuja kokonaisuuksia, jää Sonsterin kokoelma kovin hajanaiseksi. Absurdilla leikkiminen ei kannata teoksen läpi.

Kuvat ovat usein rosoisia. On ruumiin eritteitä, kuolemaa, imppaamista. Kirjoittaja on ilmeisen tietoinen esimerkiksi kauhuelokuvien kliseistä, ja intertekstuaalisia silmäniskuja on useita. Provosointi tai leikkisyys jäävät kuitenkin pintapuolisiksi. Kokonaisvaikutelma on kovin raskas ja totinen, mikä on ristiriidassa ironisten lausahdusten ja luultavasti hauskoiksi tarkoitettujen assosiaatioiden kanssa: »Postiluukku kiljuu, ovi hirnuu, annan heinää./ Mies avasi ranteensa./ Olin soittaa ambulanssin./ Hän olikin saranoita öljyvä robotti.»

Takana on varmaan ajatus jokapäiväisen elämämme sattumanvaraisuudesta. »Urakehityksiä»-runossa tämä tuleekin hauskesti ilmi. Puhujat siirtyvät ammatista toiseen, tarinalisuus ja huumori kohtaavat. »Auton ikkunasta työntyvä pää huusi 'Vittu mikä sivari!' Joten menin sivariin. Minusta taas piti tulla taiteilija. Käyn ammattikoulua. Ystäväni sanovat: hanki elämä. Hankin jos toisenkin, valmistun mestaajaksi ensi keväänä.»

SONSTER RINNASTAA arkisen ja fantasian, mikrokosmoksen ja äärettömän: puhutaan maapallon ovikellosta ja pilviä kuolaavista kuoriaisista. Ruumiilliset kokemukset, kuten kutiavat näppylät, asettuvat vastakkain vaikeasti hahmottuvien tie-

KIRJA-ARVIOT

teellisten käsitteiden, avaruuden ja taivaankapaleiden kanssa. Naivistisen ja kömpelön ilmaisan ja käsityskyvyn ylittävien aiheiden ristiriita on varmasti harkittua. Tulkinnallinen ulottuvuus jää kuitenkin arvailujen varaan.

Teoksen tematiikka olisi kaivannut selkeyttämistä. Kohtauksien ja kuvien välillä hypitään ilman tunnistettavaa ajatuksellista yhteyttä, ja lukija tippuu helposti kyydistä. Välissä on myös

Näppylät asettuvat vastakkain avaruuden kanssa.

oivaltavia vertauksia, mutta niiden löytämisessä pitää olla tarkkana. Sonsterin maailman kiteyttää hyvin esimerkiksi ajatus poliisista, joka »ei jahdannut kuristajaa koska laki vaati vaan koska halusi tehdä tämän käsistä jarrut polkupyöräänsä.»

Kaksi viimeistä osastoa edustavat ryöpytyksen jälkeen tiiviimpää ilmaisuja. Kielellinen taso jää näissäkin melko vaatimattomaksi, mutta ainakin säkeistöt antavat lukijalle jonkinlaista tarttumispintaa. Aiemmin kokoelmassa lausutaan: »ei seikkailussa tarvitse olla mitään ideaa – kunhan vain istut siinä.» Ehkä tämä tulisi pitää ohjenuorana kokoelmaa lukiessa?

SAARA ORANEN

Nuoren roolipelaajan muotokuva

MERJA LEPPÄLAHTI (2009): *Roolipelaaminen – Eläytymistä ja fantasiaharrastusverkostoja*. Nuorisotutkimusverkosto. 99 sivua.

ROOLIPELAAMISEEN LIITTYVÄ julkinen keskustelu on viime vuosina jakautunut kahteen leiriin. **Jussi Ahlrothin**, **Mike Pohjolan** ja itseni kaltaisille kirjoittajille roolipeli on nouseva tulevaisuuden taidemuoto, joka on hienoimmillaan juuri Pohjois-

maissa. **Merja Leppälahti** kuvaa kirjassaan *Roolipelaaminen – Eläytymistä ja fantasiaharrastusverkostoja* toiminnan toista puolta, roolipelaamista erityisesti nuorten harrastuksena.

Roolipeleissä raja harrastamisen ja taiteen välillä on paljon häilyvämpi kuin esimerkiksi ammattiteatterissa ja harrastajateatterissa. Roolipeli on luonnostaan osallistuvaa taidetta, jossa jokainen pelaaja tuo teokseen oman luovan panoksensa. Elokuva on elokuva, vaikka sitä ei näkisi kukaan, mutta roolipeli voi syntyä vain tekijöiden ja pelaajien yhteistyönä.

Onkin perusteltua väittää, että Leppälähden kuvaamien nuorten pelit ovat vähintäänkin yhtä olennainen osa roolipelaamisen kenttää kuin ne projektit, jotka saavat palstatilaa *Helsingin Sanomien* kulttuurisivuilla.

LEPPÄLAHTI KÄY KIRJASSAAN LÄPI roolipelaamisen historiaa ja esittelee toiminnan kaksi merkittävintä suuntausta: pöytäroolipelaamisen ja larp-pelaamisen. Roolipelikirjoittamista viime vuosiin saakka piinanneet asiavirheet ja vääринymmärykset loistavat poissaolollaan. Leppälahti on tehnyt pohjatyönsä kunnolla, kuten lähdeluettelosta ja haastattelumateriaalista käy ilmi. Hän erottelee myös hyvin suomalaisen nuorisoroolipelaamisen ominaispiirteitä: toiminta on epäkaupallista ja omaa materiaalia tuotetaan paljon. Suomalaista roolipelaamista luonnostellessa olisi tosin voinut sanoa jotain myös kotimaisten pelijulkaisujen erikoispiirteistä. Suomessa on kuitenkin tehty useita omaleimaisia roolipelejä, kuten **Mike Pohjolan** »Tähti» ja **Jari Penttisen** »Hiljaisuuden vangit», puhumattakaan paljon pelatuista fantasiapeleistä, kuten **Ville Vuorelan** »Praedor».

Nuorten roolipelaamista kuvataan osuvasti. Rintanappeja tai pelislangia käsiteltäessä kirja on itseni kaltaiselle entiselle roolipelinuorelle suorastaan vaivaannuttavan tarkkaa tekstiä.

Parhaimmillaan Leppälahti on silloin, kun hän kontekstualisoi nuorten roolipeliharrastusta osaksi laajempaa harrastusten kimppeä. Roolipeliharrastuksen sukulaisiin kuuluvat Harry Potter, cosplay ja sci-fi, ja niiden kaikkien harrastajakunnat risteävät monessa kohtaa. Tavallaan nuoret harrastajat muodostavat laajalle levinneen ja radikaalin alakulttuurin, joka on jäänyt vaille hippien tai punkkareiden ikonista asemaa siksi, että se ei pyri vastustamaan yhteiskuntaa, vaan ainoastaan jättämään sen huomiotta.

KIRJAN ONGELMALLISIN LUKU on nimeltään »Roolipelin viehäytys». Se ei välttämättä ole Leppäläh-

den vika, vaan syypäinä saattavat myös olla hänen haastateltavansa. He hehkuttavat eskapismia, sammiemielistä kaveriseuraa ja sitä, että pelatessa oppii englantia. Kuvauksesta on vaikea hahmottaa, miksi pelaaminen on niin hienoa. Kyseessä ei ole ensimmäinen kerta, jolloin roolipelaajat yrittävät perustella harrastustaan hyötyajattelun kautta, mutta Leppälahti olisi voinut tutkijana kaivaa vähän syvemmälle.

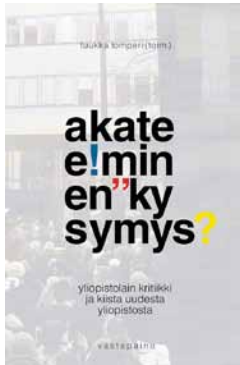
Eniten jäin kaipaamaan subjektiivista kuvausta siitä, mitä pelissä tapahtuu ja miten pelaaja

Radikaali alakulttuuri ei pyri vastustamaan yhteiskuntaa, vaan ainoastaan jättämään sen huomiotta.

sen kokee. Kun huomioon ottaa roolipelaamisen subjektiivisen, osallistuvan luonteen, on vaikea nähdä, miksei tähän osuuteen ole tuotu mukaan yksittäisen pelaajan pelikokemusta. Nyt selostus jää ulkonaiseksi, hapuilevaksi. Vaikutelma on kuin kuvailisi elokuvaa 24 ruudun sekuntinopeudella eteneväksi sarjaksi kuvia, jotka muodostavat illuusion liikkeestä. Onhan se totta, mutta ei siitä selviä, mistä todella on kyse.

Johdannon mukaan kirja on tarkoitettu nuorison piirissä toimiville ihmisille, joille roolipelaaminen on tuntematon ilmiö. Parhaiten roolipelaamista ymmärtää kokeilemalla itse, mutta toiseksi paras vaihtoehto on lukea tunteella kirjoitettu kuvaus yksittäisen pelaajan omasta pelikokemuksesta.

JUHANA PETERSSON

Hätähuutoja sivistysyliopiston raunioilta

TUUKKA TOMPERI, TOIM. (2009): *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Vastapaino. 240 sivua.

PISTEYTTÄMINEN, KILPAILUTTAMINEN, tuotteistaminen ja tulosohjaus ovat tulleet täydellä voimalla suomalaisiin yliopistoihin. *Akateeminen kysymys?* on kokoelma tekstejä, jotka ovat syntyneet yliopistossa työskentelevien ihmisten törmätyksessä tähän uuteen korkeakoulupoliittiseen suhdanteeseen ja sen hengen kiteyttävään uuteen yliopistolakiin, joka hyväksyttiin kesällä ja tuli voimaan vuodenvaihteessa.

Kirjoituksissa kaivataan tutkimuksen ja opetuksen välisen yhteyden uudelleenrakentamista, puolustetaan aitoa akateemista keskustelua vailla osallistujien välille keinotekoisesti luotuja kilpailuasetelmia, haaveillaan mahdollisuudesta antaa tutkimusprosesseille se aika, jonka ne kulloinkin tuntuvat vaativan.

Itse yliopistolaisissa on tietenkin kyse vain väljäkköistä puitteista, jotka eivät suoranaisesti pakota hylkäämään kaikkea sitä, mikä tekee yliopistosta yliopiston. Lakia kuin lakia kannattaa kuitenkin arvioida ensi sijassa sen perusteella, kuinka hyvin se kykenee torjumaan kaikkein pahimmat kauhuskenaariot. Tällaisessa tarkastelussa uusi yliopistolaki pärjää huonosti, jättäähän se yliopiston kohtalon pitkälti kulloistenkin yhteiskunnallisten suhdanteiden armoille.

Eikä tässä vielä kaikki: jos tutustuu lähemmin lainlaatioiden aivoituksiin, selviää, että itse asiassa näiden mielessä ollut tavoitetilä vastaa lähestulkoon suoraan maltillisen humboldtilaisen tieteenystävän pahimpia kauhuskenaarioita. Siinä tulevaisuudessa tutkimusta tehdään ulkopuolisten rahoittajien sanelemista aiheista, lietsotaan armotonta kilpailua tiedeyhteisön sisälle – ja tietenkin visusti varotaan tarjoamasta kenel-

lekään mahdollisuuksia opiskella mitään, mistä ei ole hyötyä työllistymisessä tai työelämässä.

KOKOELMAN PAINAVIN ANTI on koottu »Laki lähikuvassa» -osioon, mutta hyödyllisenä taustana tarkastellaan myös tulosohjausajattelun varhaisempaa kehkeytymistä ja leviämistä 1980-luvulta alkaen. »Siinä missä yliopistoa oli aiemmin pidetty itseään suurempaa tehtävää suorittavana erityislaatuisena yhteisönä, tässä uudessa näkemyksessä toiminnan oikeutus oli lopulta vain normitettua tulosta tekeillä huippuyksilöillä ja -yksiköillä», kuvaa muutosta **Leena Koski**.

Yliopistopoliittisten ajattelu- ja puhetaipojen muutos on ollut luonteeltaan suoraviivainen: vanhoja tieteenihanteita ei varsinaisesti pyritä tulkitsemaan uudelleen, ne vain sivuutetaan. Tilalle tuodaan yritystalouden käsitteistö ja liikkeenjohdon logiikka sellaisinaan. Yliopistouudistus on Suomen kansallinen strategia globaalin talouden kovenevassa kilpailussa, eikä se edes teeskentele sitoutuvansa mihinkään sen ylevämpiin tai monimuotoisempiin arvoihin.

Silti uusi korkeakoulupoliittikka päätyy monenlaiseseen älylliseen epärehellisyteen. Jos ja kun priorisoinnin ja profiloitumisen varjolla on tarkoitus ajaa alas taloudellisesti merkitykseltömpimpiä tutkimusaloja, eikö olisi reiluinta vain suoraan vähentää kyseisten tieteenalojen resursointia? Tällöin tulisi suoraan ja yksiselitteisesti näkyviin, mitä ollaan tekemässä. Turhaksi arvioidulla tieteenalalla olisi mahdollisuus jatkaa olemassaoloaan – supistetussa muodossa, mutta sentään omilla ehdoillaan.

Ottamalla käyttöön tulosmittareita, jotka oletusti sopivat alalle kuin alalle, päädytään sen sijaan näiden tieteenalojen täystuhoon. Tutkijat ohjataan ensin näennäisen omaehtoisesti tekemään jotain aivan muuta kuin he osaavat tai haluavat tehdä, minkä jälkeen onkin helppo osoittaa heidän päämääriltään täysin sekava puuhastelunsa arvottomaksi: se on enintään keho versio jostain, mitä jo tehdään tehokkaammin yliopiston ulkopuolella.

MONENLAISTA TAKTIKONTIA liittyy myös itse prosessiin, jolla yliopistolaki saatiin runnottua läpi: valikoidun informaation ja kiireisen aikataulun ansiosta strategisesti tärkeät kohderyhmät saatiin nielaisemaan heitä varten viritellyt syötit. »Tuloksena on laki, joka hallituksen juhlapuheiden mukaan kasvattaa yliopistojen autonomiaa, mutta joka todellisuudessa merkitsee autonomian menetystä», tiivistää **Thomas Wallgren**.

Useampikin kirjan kirjoittajista ihmettelee, miksi yliopistotutkijoiden ja -opettajien enemmistö on suhtautunut itseään koskeviin uudistuksiin niin välinpitämättömästi. Vaikka yliopistolain aktiiviset ja vakaumukselliset kannattajat ovat yliopistoilla harvassa, vastarintakin on ollut laimeaa ja ponnetonta. Pystyäkseen tekemään varsinaista työtään yliopistossa työskentelevien on ollut pakko oppia rajaamaan hallinnolliset tehtävät välttämättömimpään; monen refleksinomaisen reaktio mihin tahansa ulkoiisiin paineisiin on yrittää vain paeta niitä ja pelastaa edes hiukkasen omaa tilaa vapaalle tieteenharjoitukselle.

Tämä voi johtaa siihen, että kieltäydytään alkujaankaan vastaanottamasta mitään »ylimääräistä» tutkimustyön teknis-hallinnollista puolta koskevaa informaatiota, kuten kirjan toimittaja **Tuukka Tomperi** arvelee. Toisaalta saatetaan kyllä vallan mainiosti tietää, mitä yliopistoissa on tapahtumassa, mutta ei jakseta tapella tuulimyllyjä vastaan. Suuri osa tutkijoista on vailla vakituista virkaa, eikä identifioitu niinkään yliopistoinstituutioon kuin kulloiseenkin henkilökohtaiseen projektiinsa.

Sitä paitsi ihminen, jolle kysymykset akateemisen tutkimuksen perimmäisestä luonteesta ja

Opiskelijat tahdotaan lainanottoon pakottamalla sitouttaa urahakuisiin elämäntapavalintoihin.

arvosta tuntuvat aidosti merkityksellisiltä, tulee vain sietämättömän kiukkuseksi yrittäessään pehreytä ammattipoliitikkojen ja hallintoväen näkemyksiin aiheesta. On myönnettävä, että minullekin jo kirjan artikkeleihin erilaisista muistioista ja kehittämissuunnitelmista poimittujen sitaattien lukeminen teki paikoin tiukkaa. En siis voi kuin ihailla Tuukka Tomperia, joka on kyennyt kärsivällisen viileästi erittelemään kohta kohdalta, mikä kaikki yliopistouudistajien tiedekäsityksessä oikeastaan mättää.

Yliopistoissa opiskelijat ovat olleet kaikkein näkyvimpiä ja aktiivisimpiä vallitsevan tiedepoliitiikan kritikkoja – eikä ihme, uhkaillaanhan heitä koko ajan uusilla toimilla, joilla rajattaisiin opinto-oikeuksia entisestään. Opiskelua suunnitellaan maksulliseksi ja opiskelijat tahdotaan lainanottoon pakottamalla sitouttaa urahakuisiin elämäntapavalintoihin. Opiskelijoille on siis käynyt selväksi, että heihin kohdistuvia virallisia odo-

tuksia »tehokkaasta opiskelusta» on mahdoton toteuttaa pettämättä niitä kaikkein alkeellisimpiäkin tieteen omia arvoja, joihin heidät kuitenkin yliopistossa tutustutetaan.

On joko valittava solahtaminen yliopiston ammattikoulumaistettuun opintoputkeen tai siten lähdeittävä taisteluun sellaisen muutoksen puolesta, joka toisi sivistyksen kaikkien halukkaiden ulottuville ja antaisi jokaiselle tasaveritaiset mahdollisuudet osallistua yhteisen tiedon tuotantoon ja kritiikkiin. Mahdollisuuteen pelastaa yliopisto instituutiona eivät kaikki opiskelijat silti välttämättä usko; monien mielissä ovat pikemminkin alkaneet itää utopiat »autonomisesta yliopistosta», joka toimisi jossain aivan muualla.

KAIKKIEN AKATEEMISEN KYSYMYKSEN? kirjoittajien tausta on ihmistieteissä, joiden piiristä yliopistopolitiikan äänekkäin kritiikki muutenkin on kummunnut – ymmärrettävästi, sillä ovathan ihmistieteet kokonaisuudessaan tiedepoliittisten uudistusten ilmeisimpiä häviäjiä. Ihmistieteiden

näkökulmasta luonteva tiedepoliittinen retoriikka ei kuitenkaan välttämättä sovellu laajapohjaiseman yliopistolakikriittisen koalition muodostamiseen. Klassisten tieteenihanteiden puolustaminen puhuttelisi varmasti myös luonnontieteellisen perustutkimuksen tilasta huolestuneita, mutta sellaiseen argumentaatioon moni kriittinen ihmistieteilijä suhtautuu kovin nihkeästi.

Esimerkiksi **Jussi Vähämäki** irtisanoutuu ehkä turhankin jyrkästi klassisesta sivistysyliopiston ideasta asettuen vastustamaan kaikkea »nostalgiaa» – ikään kuin olisi jo määritelmänomaisesti jotenkin arveluttavaa vaatia paluuta aiemmin kokeiltuihin käytäntöihin, edes hätiköidysti tehtyjen tiedepoliittisten virheiden korjaamiseksi. Vaikka sinänsä sympatisoisikin esimerkiksi **Juha Suorannan** ajatuksia aktivismin ja tutkimuksen rajoja rikkovasta »julkisesta sosiologiasta», on vaikea nähdä, miksi tieteen autonomiaa kolonisoivan yliopistolain vastustaminen olisi luontevaa (saati strategisesti järkevää) kytkeä kysymyksen tällaisen tutkimustyypin mielekkyydestä tai teollisuudesta.

On toki rehellistä myöntää, että mikäli tutkimusta eivät ohjaa talouselämän vaatimukset, se orientoituu väistämättä joidenkin muiden tieteenulkoisten arvojen ja tavoitteiden mukaan. Tuskin silti kannattaa myöskään glorifoida pyrkimystä pysytellä aina maksimaalisen tiukasti ajan hermolla – tarkoittipa tämä sitten tutkimuksen valjastamista yritysmaailman tarpeisiin tai uusliberalismin vastaiseen taisteluun.

Tavallaan minua viehättää **Martina Reuterin** ohimennen esittämä ajatus, että ehkäpä yliopiston tehtävä ei olekaan alati reagoida ulkoisiin muutoksiin, vaan päinvastoin luoda sellaista pysyvyyttä, josta käsin luonnon ja yhteiskunnan muutoksia on mahdollista ymmärtää ja arvioida. Kun vallitseva tiedepoliittinen ilmapiiri on mikä on, tässäkin ajatuksessa on oma kiistattoman radikaali särmänsä. Olisiko nyt myös niiden paljon parjattujen norsunluutornien osittaisen arvonpauhtuksen aika?

KAIISA LUOMA

poEsa

Traumatisoivaa avantgardea

Tulossa kesäkuussa:

Mikael Brygger: Valikoima asteroideja
Henriikka Tavi: Sanakirja
Teemu Manninen: Futurama

Ajankohtaista:

Dan Waber: Kakin ja Puon ensimmäiset seikkailut
J.P. Sipilä: Katso silloin kun olen kunnossa
Ville-Juhani Sutinen: Suolavesitoffeekone
Kristian Blomberg: Puhekuplia
V.S. Luoma-aho: Ruumiita
Tytti Heikkinen: Varjot astronauteista
Kati Neuvonen: NAKU

Lue veloituksetta netistä tai osta kirja
www.poesiasarja.wordpress.com

Saatavana myös: Anna Halmkrona (Ville Hytönen): Kolmas sotaleikki • Tytti Heikkinen: Täytetyn eläimen lämpö • Rita Dahl: Aforismien aika • Hannu Helin ja Ville-Juhani Sutinen: Neuhicky • Karri Kokko: Vapaat kädet • Charles Bernstein: Runouden puolustus • Janne Nummela: Lyhyellä matkalla ohuesti jäätyneen meren yli • Jyrki Pellinen: Katkaistut haulikot • Karri Kokko: Varjofinlandia • Pauliina Haasjoki ja Reetta Niemelä: Kolmosten talo • Jyrki Pellinen: Dostojevskin suomalainen sihtööri

Da Vinci ja luonnoksen taide

SYKSYLLÄ 2009 MILANOSSA ASETETTIIN näytteille kaikkien aikojen suurin kokoelma **Leonardo da Vincin** kirjoituksia ja piirustuksia. Kyseessä ei ole mikään perinteinen taidenäyttely. *Codex Atlanticus* -nimellä tunnettu kokoelma sisältää insinööri-taiteilijan tuhannet irtolehtiset, mukaan lukien kauppaliistoja, ruumiinavauksia, ruokareseptejä ja apulaisten raapustuksia.

Kaikki mikä tipahtaa neron pöydältä on suurta taidetta, tai jopa enemmän kuin taidetta. Hänen tiedonjansonsa tuntuu »hämmentävältä» vain siksi, että oman aikamme humanistille piisaa googlailu kahvitunnilla.

Taidekriitikko **Jonathan Jones** ilmoitti löytäneensä koodeksista »puuttuvan linkin» taiteen ja tekniikan välille: »Yksikään moderni taiteilija ei ilmaise niin täydellisesti nykypäivän unelmaa tieteellisestä kulttuurista, jossa tieto ja mielikuviutus ovat yhtä.» Jones yltyi julistamaan, että da Vinci on »2000-luvun inspiroija ja teknologinen sivilisaatiomme on oikealla tiellä adoptoidessaan hänet sankariksemme ja aikalaisksemme.» (*Guardian* 4.2.2010)

Samanlaiseen taiteen mystifiointiin perustui **Dan Brownin** hömppöpokkari *Da Vinci-koodi* (2003). Brownin romaanissa koko taidehistoria on pelkistetty salaliitoksi, jonka voi selittää tyhjentävästi unikirjaa muistuttavan symbolioppaan avulla. Taide on joko museoiden pyhittämiä koodeksia tai asiantuntijoiden kätkemää koodia.

ELÄMME SYNKÄN KEPEÄÄ AIKAA. Taidekriitikko, viihdekirjailija ja Aalto-yliopisto kamppailevat saman yleisömassan suosiosta. On heidän etunsa uskotella, että taiteilijan mielikuviutus on yhtä kuin tekninen näppäryys ja taide on yhtä kuin taitoa, vieläpä samassa merkityksessä kuin da Vincin aikana.

Myös Suomessa on kärsitty suoranaisesta da Vinci -kuumeesta. Suomen osalta innostusta selittää Leonardo da Vincin työpäiväkirjojen julkaiseminen editiona (2009), joka kauneudessaan vetää vertoja niille kuviteluille, joita meillä saattaa olla renessanssiajan korkeahenkisyydestä. **Laura Lahdensuun** tyyliiltään hillitty suomennos pitää kirjoittajan itsensä taka-alalla, niin kuin insinöörिताiteilijaa suosiva aikakausi edellyttääkin.

Da Vincin oma taidenäkemys ei kuitenkaan tue ajatusta taiteilijasta nerona, joka näkee enemmän kuin aikalaisensa.

Da Vinci toteaa työpäiväkirjassaan, että maalaustaide on taiteista korkein juuri siksi, että sitä ei voi opettaa ja että se taitona rapistuu mestarilta oppilaalle siirtyessään. Kuvataiteilija on hänelle paljon enemmän kuin käsityöläinen, jonka taito perustuisi syvempien merkityksien koodaamiselle naispotretin hymyyn tai freskon illallisasettelmaan. Kuvataiteilijaan verrattuna runoilija on kuin »kauppamies, joka keräilee kauppatavaraansa eri käsityöläisiltä».

Taidekriitikko, viihdekirjailija ja Aalto-yliopisto kamppailevat saman yleisömassan suosiosta.

OMAN AIKAMME HENGETTÖMYDESTÄ kertonee paljon paitsi kuraattoreiden ja kriitikoiden intoilu da Vincin ympärillä, myös se, että painettujen kirjojen esteettisyydestä joutuu vastaamaan 500-vuotias kokoelma luonnostelmia.

Toisaalta da Vincin tapauksessa näyttää olevan ratkaisevaa hänen piirrostensa ja kirjoitustensa mainittu luonnosmaisuus. Da Vinci pohtii ihmisen ja maailman rakenteita, mutta voi havainnollistaa löytöjään yllättävällä metaforalla: »verisuonten joustavuus tekee ihmisistä pomeranssin kaltaisia».

Da Vinci -buumin takana tuntuukin olevan taiteen alkuperän mystifiointi. Luonnos varmaankin edeltää teosta, mutta mikä edeltää luonnosta? Ovela jäljitelmä vai omaperäinen idea? Vaiko kenties todistusvoimainen analogia? Näinhän da Vincin työpäiväkirjoissa todistellaan: kun vanhan miehen kasvoihin lisätään leijonan piirteitä, niiden iäkkyys ja ilmeikkyyt korostuu.

Taiteen maallistuminen käsityön asemaan voisi osaltaan selittää myös joidenkin nykypäivän taiteilijoiden suosiota.

Esimerkiksi sveitsiläinen **H.R. Giger** on kuin insinööri helvetistä, taiteilija joka tahtoo nähdä ihmisen rakentamissa koneissa luojaansa jäljittelevää anatomiaa. Gigerin esikuvallisuus elokuvahirviöiden luojana perustuu samanlaiselle luonnoksen taiteelle kuin da Vincin jälkeensä jääneet paperit. Maailma esitetään elottomien rakenteidensa ja funktioidensa varassa.

→ Markku Soikkeli on tamperelainen kriitikko ja kirjailija.

KAIPAATKO VAIHTOEHTOJA?

UUDISTUNUT KLASSIKKO – ENTISTÄKIN TUHDIMPI VIKKOLEHTI.

Tilaukset maksuttomasti puh 0800 97006 tai netistä: www.kansanuutiset.fi/tilaa
tai sähköpostilla: tilaukset@kansanuutiset.fi. Olisipa jo perjantai!

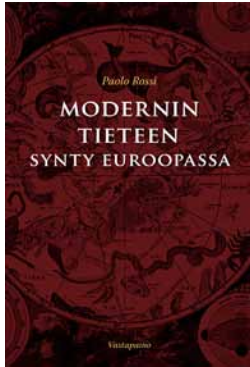
Kansan Uutiset

Viikkolehti

Sivistävää luettavaa

Paolo Rossi
**Modernin tieteen
synty Euroopassa**

384 s. • 38 €
toukokuu

Johanna Sumiala
Median rituaalit

Johdatus media-
antropologiaan
152 s. • 37 €
huhtikuu

Johanna Ruusuvaori, Pirjo
Nikander & Matti Hyvärinen
(toim.)

**Haastattelun
analyysi**

320 s. • 34 €
toukokuu

Raija Julkunen
**Sukupuolen
järjestykset ja
tasa-arvon
paradoksit**

350 s. • 35 €
huhtikuu

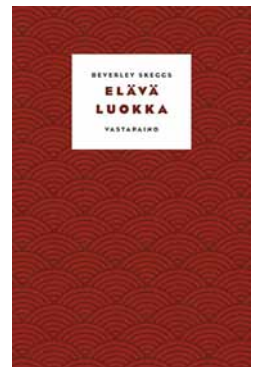
Antonio Gramsci
Vankilavihkot
376 s. • 38 €
huhtikuu

Pekka Ahtiainen, Jukka
Tervonen & Kari Teräs (toim.)

**Kaikella on
paikkansa**

Uuden paikallishistorian
suuntaviivoja
260 s. • 37 €
huhtikuu

Beverley Skeggs
Elävä luokka
336 s. • 37 €
toukokuu

Iiris Ruoho & Sinikka Torkkola

**Journalismin
sukupuoli**

240 s. • 35 €
huhtikuu

Maarit Alasuutari

Suunniteltu lapsuus

Keskustelut lapsen
varhaiskasvatuksesta
päivähoidossa

210 s. • 38 €
kesäkuu

Peter Miller & Nikolas Rose

**Miten meitä
hallitaan**

354 s. • 38 €

Juha Hiedanpää, Leila
Suvantola & Arto Naskali
(toim.)
Hyödyllinen luonto
Ekosysteempipalvelut
hyvinvointimme perustana

287 s. • 38 €
huhtikuu

